

Cilt 5 , Sayı 1, Yıl 2025/Volume 5, Issue 1, Year 2025 ISSN: 2791-741X

Politik Psikoloji Dergisi

The Journal of Political Psychology

Politik Psikoloji Dergisi

The Journal of Political Psychology

Cilt 5, Sayı 1, Yıl 2025

Volume 5, Issue 1, Year 2025

Yayın Kurulu / Editorial Board Prof. Dr. Ahmet Kemal Bayram, Marmara Üniversitesi Prof. Dr. Bekir Berat Özipek, İstanbul Medipol Üniversitesi Prof. Dr. Bengül Güngörmez, Uludağ Üniversitesi Prof. Dr. Cengiz Erişen, Yeditepe Üniversitesi Prof. Dr. Deniz Ülke Arıboğan, Üsküdar Üniversitesi Prof. Dr. Devrim Özkan, Gaziantep Üniversitesi Prof. Dr. Erhan İçener, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Prof. Dr. Erol Göka, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Prof. Dr. Funda Günsoy Turowski, Uludağ Üniversitesi Prof. Dr. Haluk Alkan, İstanbul Üniversitesi Doç. Dr. İbrahim Sarıtaş, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Prof. Dr. Ömer Çaha, İstanbul Ticaret Üniversitesi Prof. Dr. Sedat Yazıcı, Bartın Üniversitesi Prof. Dr. Yılmaz Çolak, Polis Akademisi Dr. Öğr. Üyesi Barış Aydın, Akdeniz Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi Nur Funda Başar Baykal, Bartın Üniversitesi Dr. Öğr. Üyesi Ömer Baykal, Bartın Üniversitesi Uluslararası Danışma Kurulu / International Advisory Board Prof. Dr. Cevat Özyurt, Türkiye Manas Üniversitesi Prof. Dr. Husnul Amin, National Defence University Islamabad Prof. Dr. Mariusz Turowski, University of Wrocław Prof. Dr. Mustafa Orçan, Türkiye Manas Üniversitesi Dr. Ali Salman, Ceo Islam and Liberty Network Foundation Ass. Dr. Fatmanil Döner, University of the Basque Country (UPV/EHU)	Sahibi / Owner Alim Yılmaz, Prof. Dr. Editör / Editor Hayrettin Özler, Prof. Dr. Alan Editörleri / Section Editors Yasemin Abayhan, Doç. Dr., Sosyal Psikoloji Didem Geylani, Dr. Öğr. Ü., Siyaset Bilimi Hülya Kevser Yurdakul, Dr. Siyaset Psikolojisi İkram Bağcı, Dr., Siyaset Sosyolojisi Mesud Malik Yavuz, Dr., Siyaset Felsefesi Yazı İşleri Müdürü / Publication Coordinator Didem Geylani, Dr. Öğr. Üyesi ISSN: 2791-741X Tasarım / Design Didem Geylani Kapak Tasarım / Cover Design Erdem Yılmaz www.politikpsikolojidergisi.com politikpsikolojidergisi@gmail.com Politik Psikoloji Dergisi uluslararası hakemli akademik bir dergidir. Yılda iki sayı yayımlanır. Google Scholar, OpenAIRE, Türk Psikiyatri Dizini, ZENODO tarafından taranmaktadır. The Journal of Political Psychology is a peerreviewed international academic publication that is published twice a year in June and December. It is indexed by Google Scholar, OpenAIRE, Turkish Psychiatry, ZENODO.

İÇİNDEKİLER | Contents

4-6 EDİTÖRDEN | Editorial

Hayrettin Özler

7-42 Araştırma Makalesi | Research Article

BORDERS AND BURDENS: METAPHOR, MYTH, AND MEANING IN RUSSIAN POLITICAL DISCOURSE ON THE EUROPEAN MIGRATION CRISIS/ Sınırlar ve Yükler: Avrupa Göç Krizi Üzerine Rus Siyasal Söyleminde Metafor, Mit ve Anlam

Elşad Musaoğlu

43-61 Araştırma Makalesi | Research Article

İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ POLİTİK PSİKOLOJİSİ: BEKLENTİ TEORİSİ İŞİĞİNDA GAZZE, İŞGAL POLİTİKALARI VE VADEDİLMİŞ TOPRAKLAR DOKTRİNİ/ The Political Psychology of the Israel-Palestinian Conflict: Gaza, Occupation Policies and the Promised Land Doctrine in the Light of Prospect Theory

Nedim Havle

62-88 Araştırma Makalesi | Research Article

21. YÜZYILDA SAVUNMA PLANLAMASI: GÜNCEL KONULAR VE TEHDİTLER/ Defense Planning in the 21st century: Current Issues and Threats

Fatma Nur Özkaya

89-123 Araştırma Makalesi | Research Article

GELENEKSEL KAMU YÖNETİMİNDEN YENİ KAMU YÖNETİŞİMİNE: KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ/ From Traditional Public Administration to New Public Governance: A Comparative Study of Public Administration Approaches

Büşra Koç

124-128 Kitap Tanıtımı | Book Review

FAŞİZME HEVES ETMEK DEMOKRASİYE KARŞI EN BÜYÜK TEHDİDİ ANLAMAK İÇİN BİR REHBER, FEDERICO FINCHELSTEIN

Tuğba Pusa

Editörden,

Farklı ve ilginç bir dönemden geçiyoruz, sanki dünyanın çivisi çıkmış. Antik dönemlerden beri her neslin yaşadığı çağa dair tekrarladığı bu beylik ifadeler nedense hala anlamlı geliyor bize. Binlerce yıllık tecrübe, bilgi ve birikime rağmen dünyanın değiştiğini ancak bu değişime insanların bir anlam veremediğinin bir itirafı olsa gerek. Bugünü anlamak ve geleceği öngörebilmek adına üretilen bilgi, kurum, kural ve değerlerin ve dahası bütün teorilerin çöktüğü bir dönemde yaşadığımızı düşünürken bir yandan da hala dünyayı değiştirebileceğimize ve kötülüğü ortadan kaldıracağımıza dair umutlar taşıyoruz. Bir Yunan tragedyası gibi asla kazanamayacağımız bir savaşı veriyoruz sanki. Çünkü geçen yüzyıllara ve verilen mücadelelere rağmen fanatizm, ayrımcılık, çifte standart, ırkçı şiddet ve soykırım hala gözlerimizin önünde gerçekleşiyor.

Soykırımın, gıda ve ilaç ambargosunun Siyonist İsrail tarafından *gelişmiş Batı dünyasının demokratik ve hukuk devletlerinin izni ve desteğiyle* bir savaş strateji olarak Filistinli Araplar üzerinde 1948'den bu yana ve şimdi artık Gazze'de feracesini atarak en bariz ve edepsizce kullanıldığına şahitlik ediyoruz. “Batının şımarık çocuğu” İsrail’e karşı dünya genelinde artan kamuoyu tepkisine rağmen demokrasi ve hukuk standartları açısından örnek aldığımız devletler ve küresel sermayenin bekçileri İsrail’e değil Filistin halkının direnişine destek veren kendi halkı üzerinde yalan, baskı ve yıldırma politikası uygulamaya devam ediyor. Bu zulmün karşısında en güçlü itham ve söylemleri üretenler, kariyerlerini ve gelirlerini riske atanlar, yani kaybedecek çok şeyi olanlar arasında bazıları “anti-Siyonist Yahudi” gibi kimlikleriyle aydın, yazar ve sanatçılar bulunuyor. “Umudunu kaybetme” tesellisi kadar bir etki yaratsalar da bu bireylere “iyi ki varsınız” diyecek kadar minnet duyuyoruz. “Yoksul Yemen’in Zeydi Husiler’i” ve “Mollaların yönettiği İran” İsrail ve Batının düşmanları olarak bombalanırken Filistin Halkının haklarının doğal savunucusu olması beklenen tüm Orta-doğu ve dünya zenginler kulübüne katılan Körfez ülkelerinin sesi boğuk olarak bile duyulmuyor. Sözde “Filistin-İsrail “ savaşında arabulucu rolü oynamak gerçekte ise dünyanın efendilerine hoş görünmek için büyük gayret göstererek dillerini bağlayıp, paralarını konuşturmak için yarışıyorlar sanki.

Sadece onlar değil önyargı, ırkçılık ve İslamofobi üzerine önemli çalışmaları yayımlayan dünyanın en prestijli Uluslararası Politik Psikoloji Topluluğu ve Dergisi 2016’dan beri Türkiye’de Tehdit Altındaki Bilim İnsanlarını desteklemek amacıyla bildiri yayımlayıp yardım bağışları toplarken (son zamanlarda Macaristan’daki ve İsrail’in Filistin Üniversiteleri üzerindeki

baskıya bir nebze tepki gösterilse de ABD ve diğer ülkelerdeki *Filistin yanlısı* akademisyen ve öğrencilere uygulanan ayrımcı ve dışlayıcı uygulamalara dair bir eleştiri henüz yapılmadı), Gazze Soykırımına dair tek bir bildiri veya sayı yayımlanmaması politik psikoloji alanında çalışan camianın da bu konuda önyargılı veya baskı altında olduğuna dair kuşkuları artırıyor. Yine de umut var. Anti-semitizm söylemine dayanan Siyonizmin kendisinin bir anti-semitizm olduğunu anlamaya başlayan, etnik milliyetçiliğin ve ırkçılığın üzerinde yaşadığı bedeni yiyip tüketen bir hastalık olduğunun farkına varan insanların sayısı gün geçtikçe artıyor.

Türkiye’de Kemalist *establishment*’ı (*müesses nizam*) zayıflatıp üstün bir siyasi erke sahip olduğu ancak popüler desteği büyük ölçüde kaybettiği düşünülen bir siyasi iktidarın ve aşırı-sağ olarak nitelendirilen müttefikinin 40 yıldır süren kanlı bir çatışmanın mümessili olarak görülen bir örgüte -operasyonel olarak etkisizleştirildiği bir anda- barış elini uzatması oldukça çarpıcı bir gerçeklik olarak önümüzde duruyor. 1999’dan beri PKK lideri Öcalan ulus-devlet fikrinden vazgeçtiğini açıkça ifade etmekteydi. MHP lideri Bahçeli’nin 22 Ekim 2024’te PKK lideri Abdullah Öcalan’a, örgütü lağvetmesi koşuluyla, "Umut hakkı için başvurması ve TBMM’de DEM Parti Grup Toplantısı’nda konuşması" için çağrı yapmasıyla başlayan süreç, örgütün 12 Mayıs 2025’te fesih kararı alması ve 9 Temmuz’da sembolik bir silah yakma töreniyle beraber yeni bir sürece girdi. Bu gelişmeler hakikaten kimlik, ideoloji, iktidar, devlet vs. üzerine üretilen teorilerin temellerini sorgulamamıza yol açan olaylar olarak görülebilir ve belki de bu yüzden çoğumuza inandırıcı gelmeyebilir. Görünen o ki sadece ulusal özerklik ve egemenlik adına şiddete başvuran örgütler değil, Türkiye gibi nispeten katı ulusalcı politikalara sahip ülkelerde bile homojen ve benzersiz niteliklere sahip bir topluluk olarak ulus ve ulus-devletlerin evrenselliğinin bir aradalığına dair paradoksal fikir sorgulanmaya başlıyor.

Geleceğe dair kaygıyı ve umudu aynı şiddette taşıdığımız böylesi dönemlerde büyük gelişmelerin ve yaratıcı düşüncenin ivme kazandığını geçmiş tarihe bakarak söyleyebiliriz. Sözün özü, beşeri bilimler ve sosyal teorilerin eski önyargıları yıkarken ürettiği teori ve ideolojilerle yeni önyargılar ve itikatlar yarattığı gerçeğini göz ardı edemeyiz. Gerçek manada “görmenin” yani ötekiyle yer değiştirebilecek, ötekinin düşüncelerini onu anlayacağımız şekilde tercüme edecek ve daha paylaşılabılır bir anlam inşa edecek tarihsici (tarihin değişmez yasalarına inanan) değil tarihselci bir hermenötikin en az rasyonalist ve ampirik yöntemler kadar faydalı olduğuna dair o eski erdemini farkına varmaya başlıyoruz belki de.

Gerçekliği açıklamaya ve dünyaya “rasyonel” bir anlam yüklemeye çalışan fikir ve ideolojilerin çok fazla gelişmiş olsalar da görüşümüzü engelleyen perdelerle dönüşebileceğinin bilincinde olan bir araştırmacı nesil eskilerin yerini alacak gibi duruyor. Bu bağlamda politik psikoloji alanında çalışan ve dergimizin gelecek baskılarına katkı sağlamayı düşünen araştırmacı ve akademisyenlere bu güncel gelişmelere dair yeni bilmece ve bulmacalar kurgulayarak başlamalarını ve yazmalarını tavsiye ediyoruz.

Prof. Dr. Hayrettin ÖZLER

**BORDERS AND BURDENS: METAPHOR, MYTH, AND MEANING IN
RUSSIAN POLITICAL DISCOURSE ON THE EUROPEAN
MIGRATION CRISIS¹**

Elşad Musaoğlu²

Abstract: This article investigates the metaphorical framing of the European migration (refugee) crisis in Russian media discourse, focusing primarily on the representation of state and institutional actors. Drawing on a corpus of news articles from two prominent outlets Vesti.ru (state-run) and Komsomolskaya Pravda (pro-government tabloid) published in September 2015, the study employs a discourse-analytical and metaphor-based approach to examine how media discursively construct foreign political actors, such as the EU, individual European states, and the United States. The selected media were chosen for their wide reach and consistent reporting on the migration topic. The analysis reveals a set of recurring images portraying Europe as weak, old, and disoriented, while migrants appear mostly as a backdrop to highlight the perceived vulnerabilities of European states, with the United States often constructed as the external instigator orchestrating the chaos. These metaphorical representations function ideologically to contrast European

¹ This research draws in part from Elşad Musaoğlu's thesis, "Rus Medyasının Avrupa Göçmen Krizine Yönelik Algısının Metafor Kuramı Bağlamında Söylem Analizi", 2021.

²Dr. Political Science, TRT Global, Senior Producer, elmedenista@outlook.com, ORCID: orcid.org/0000-0001-7879-4128.

Doi: 10.5281/zenodo.16027893

Geliş Tarihi: 10 Mart 2025

Received: 10 March 2025

Kabul Tarihi: 23 Mayıs 2025

Accepted: 23 May 2025

Bu makaleye atıf için/ *To cite this article:* Musaoğlu, E. (2025). Borders and Burdens: Metaphor, Myth, and Meaning in Russian Political Discourse on the European Migration Crisis.. *Politik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 7-42.

disorder with Russian order and to legitimize Russia's stance on migration and geopolitics. The study contributes to understanding how media discursively construct political actors through crisis coverage and adds to broader debates on media, migration, and metaphor.

Keywords: European migration crisis, Russia, media, political discourse, metaphor

SINIRLAR VE YÜKLER: AVRUPA GÖÇ KRİZİ ÜZERİNE RUS SİYASAL SÖYLEMİNDE METAFOR, MİT VE ANLAM

Öz: *Bu makale, Avrupa göçmen (mülteci) krizi bağlamında Rus medya söyleminde metaforik çerçevelmeyi, özellikle devlet ve kurumsal aktörlerin temsiline odaklanarak incelemektedir. Çalışma, Eylül 2015'te yayımlanan ve göç meselesine sürekli olarak yer veren iki önde gelen medya kaynağı — devlet destekli Vesti.ru ve hükümet yanlısı tabloid Komsomolskaya Pravda — haberlerinden oluşan bir derleme üzerinden söylem ve metafor analizine dayalı bir yöntem izlemektedir. Medyada Avrupa Birliği, tekil Avrupa devletleri ve Amerika Birleşik Devletleri gibi dış politik aktörlerin nasıl temsil edildiği araştırılmaktadır. Seçilen medya kaynakları, geniş kitlelere ulaşmaları ve göç konusunu tutarlı biçimde işlemeleri nedeniyle tercih edilmiştir. Analiz, Avrupa'nın zayıf, yaşlı ve yönünü kaybetmiş olarak betimlendiği bir dizi tekrar eden imgeyi ortaya koymaktadır; göçmenler ise çoğunlukla Avrupa devletlerinin kırılganlıklarını vurgulamak için bir arka plan unsuru olarak yer almaktadır. ABD kaosu yöneten dış kışkırtıcı olarak sıkça kurgulanmaktadır. Bu tür temsiller, Avrupa'daki kaosu Rusya'nın düzeniyle karşılaştırarak ideolojik bir işlev görmekte ve Rusya'nın göç ve jeopolitik konularındaki tutumunu meşrulaştırmaktadır. Çalışma, kriz bağlamında medyanın politik aktörleri söylemsel olarak nasıl inşa ettiğini anlamaya katkı sunmakta ve medya, göç ve metafor üzerine yürütülen daha geniş tartışmalara katkıda bulunmaktadır.*

Anahtar kelimeler: *Avrupa göç krizi, Rusya, medya, siyasal söylem, metafor*

INTRODUCTION

In the autumn of 2015, the world's attention was drawn to what was then referred to as the European migrant crisis or the European refugee crisis. Since then, anti-immigrant sentiment has noticeably increased. Minority groups, particularly refugees and immigrants, have increasingly been blamed and scapegoated for a range of societal issues. Public discourse, shaped in large part by mainstream media and political actors, frequently associates migrants with

rising crime rates and unemployment. Such representations have fueled growing public anxiety over safety, economic well-being, and the political future of their nations. In this regard, the role of the media over the course of the crisis cannot be overstated. Mass media and mass migration emerge as two intertwined forces that feed off one another and shape the dynamics of contemporary global politics.

This article focuses on the representation of the refugee crisis, notably through the prism of the Russian press. The position of the official Russian discourse on the European crisis has received limited scholarly attention. Given the wide range of issues encompassed by immigration, the topic holds significant discursive potential, which the Russian media has actively exploited to advance its own political agenda. In addition to refugees and immigrants, Russian discourse specifically assigns roles to various state actors, ranging from the European Union and its member states to the United States. This study explores the portrayal of diverse political and institutional actors during the European migration crisis.

I. THEORY: DISCOURSE AND METAPHOR

I.A. METAPHOR AS A GATEWAY TO DISCOURSE

Discourse is a central concept in this study. It is often defined as the language in use or language in context (see Fairclough, 1995; Gee, 2011). According to Halliday and Matthiessen (2004), language serves as a tool for creating meaning, and this meaning is embedded in systematic patterns of choice. The human mind constructs meaning out of the discourse using language alongside extensive background knowledge (Chilton, 2004: 61). Therefore, the discourse analysis as employed in this research aims to unveil subtle meanings, identify recurring patterns, and systematize the narratives.

The main proposition of the discourse approach states that we perceive the world through the lens of language and can only make sense of it discursively. While physical reality exists objectively, its significance manifests itself exclusively within the framework of discourse. Jørgensen and Phillips (2002: 9) illustrate that phenomena like rising water levels and subsequent flooding may occur independently of human thoughts and words; these events are material facts. However, when people interpret such events, they become entwined with discourse. The portrayal of the event, its ramifications, and attributions of responsibility vary depending on the discourse employed. For instance, the environmental discourse may interpret this event as a consequence of the greenhouse effect. Accusations of government mismanagement may be heard in the political discourse of opposition parties. From a religious point of view, this event can be seen as a manifestation of divine will, where God's wrath is believed to be a response to human sinfulness. Moreover, these discourses can

be further subdivided; for example, religious discourse can be Christian or Muslim, each offering different interpretations. In general, it is a process in which people continuously construct and reconstruct reality through discourse.

Theorists of discourse studies expand the scope of the concept of “discourse” beyond the limits of ordinary oral and written speech, covering all forms of semiotic imagery and applying it in various genres. At the same time, they emphasize the impact of mass media and communication technologies on shaping the perception of reality. As Fairclough suggests (1995: 52), the media serve as a kind of barometer of socio-cultural changes. In this sense, as Van Dijk (1995) notes, the so-called “freedom of the press”, which presupposes the ability of the press to shape the agenda, should also be understood as “the power of the press”.

One of the important characteristics of mass media is their ability to generate information related to various aspects of life. For many people, the media serve as the main source of knowledge about social groups, nations, and world events (Harris & Sanborn, 2014). The influence of the media should be considered in relation to their capability to shape perceptions and public opinion, especially within the framework of migration-related discourse.

Media representation of immigrants, refugees and the countries involved in their migration, that is, the places of origin and points of destination, is frequently achieved through various discursive mechanisms. Conceptual metaphors are one of the methods of interpreting these mechanisms. According to cognitive scientists, metaphors play an important role in shaping social perception. The theory of conceptual metaphor included in this study of discourse postulates that people make sense of the world through metaphors (Lakoff and Johnson, 1980).

A conceptual metaphor is thought to consist of two distinct cognitive domains: a source domain and a target domain. Typically, the target domain, being abstract and less tangible, is understood primarily through the concrete and easily perceived source domain (Kövecses, 2010). The source domain is the base system through which meaning is conveyed to the target (Gentner, 1982). In other words, a metaphor involves a topic, which represents the object or phenomenon being described, and a vehicle, another object or phenomenon used to understand the topic. For example, the concept of “argument” is often metaphorically understood in the context of “war.” One can defend one’s position, employ strategies, make comments that hit the mark, and ultimately win the argument. In essence, through the process of conceptual mapping, terminology associated with “war,” a physical form of conflict, saturates the understanding of “argument”, which is a primarily verbal conflict. Traditionally, the formula of conceptual metaphors is denoted by small capital letters, for example, ARGUMENT IS WAR.

As the discourse producer strives to manipulate opinions, sway judgments, and assert dominance, metaphor emerges as a potent ideological instrument (see Charteris-Black, 2004). Thanks to access to the media tools, politicians and other influential groups have the ability to construct a specific worldview in people and a certain vision of the events that takes precedence over alternative perspectives.

The discourse on migration is often intertwined with various themes such as global terrorism and military incursions. Portrayals of migrants as extremists and hostile troops are widespread in news coverage, which contribute to a broader narrative that depicts the host countries as fighting against them. Within this framework, the Russian discourse poses several questions about the ability of European countries to cope with the crisis. Are they (Europeans) sufficiently resilient to withstand the force of immigration? Are they “smart” enough to recognize the threat? Can Europe maintain its unity and was there ever a “real” union, or is the European Union on the verge of disintegration, echoing a centuries-long narrative about the decline of Europe? Who is to blame for this decline? The Russian discourse also tries to offer ready-made answers to these questions.

I.B. APPLICATIONS OF METAPHORS IN MIGRATION DISCOURSE

Many studies have employed conceptual metaphor theory in discourse research. Several key works have applied it to migration discourse, showing how metaphors shape public images of immigrants and, in particular, national-level framings.

Notably, Santa Ana (2002) demonstrated how metaphors influence public perception of Latinos in the U.S. and serve to legitimize anti-immigrant discourse. Drawing on articles from the Los Angeles Times, he identified and categorized metaphors such as IMMIGRATION IS A FLOOD, AN INVASION, A DISEASE, and IMMIGRANTS ARE ANIMALS and PARASITES. Particularly relevant for this study are the national-level metaphors such as NATION AS BODY and NATION AS HOME, which offer insight into how territorial boundaries are imagined in discourse.

O’Brien (2003) explored early 20th-century U.S. immigration debates, identifying metaphors drawn from ORGANISMS, OBJECTS, NATURAL DISASTERS, WAR, and ANIMALS. He argued these generate subconscious fears. To illustrate, picturing immigrants as diseased organisms evokes threats to national hygiene and public health.

Charteris-Black (2006) analyzed the 2005 British election campaign, showing how metaphors legitimized right-wing immigration agendas. He identified two dominant types: natural disaster metaphors (such as flood) and container

metaphors (pressure inside or outside a vessel). In relation to the current study, these metaphors are especially interesting for how they frame the nation as a space under threat, where securing borders is equated with controlling social change.

More recent works, such as those by Catalano & Musolff (2019) and Montagut & Moragas-Fernández (2020), likewise emphasize the crucial role of metaphor in shaping how migration is represented. Building on these and other relevant studies, as well as the established corpus of metaphors discussed below, this research draws upon and categorizes metaphorical patterns that are central to the framing of immigration discourse.

II. METHODOLOGY

II.A. ANALYTICAL FRAMEWORK

This research aims to examine the perspective of the Russian government and its affiliated voices, commonly referred to as the “official discourse.” In this context, social representation is approached as a fundamentally political matter, closely tied to broader international dynamics. The central objective of the analysis is to unveil the ideological foundations embedded within Russian discourse. To achieve this, the study adopts critical discourse analysis (CDA) as its primary methodological framework, given its effectiveness in uncovering the power structures and ideological forces that shape political narratives.

The current study adopts a sociocognitive approach to discourse analysis. Van Dijk (2014) argues that discourse analysis must account for its cognitive dimensions. According to Van Dijk, social actors rely on a collective framework of perception, known as social representations, which mediate between the social system and the individual cognitive system. By emphasizing cognition, this approach is widely employed in the analysis of social representations in media discourse. This model of analysis particularly emphasizes the socio-psychological dimension of critical discourse analysis (Meyer, 2001).

Building on this cognitive turn, scholars have increasingly looked to cognitive linguistics for more fine-grained tools to explore meaning-making in discourse. Hart (2010, 2011) notes that cognitive linguistics, which focuses on the relationship between language structures and cognition, had not been a primary framework for discourse analysis until recent years, but has since gained increasing influence. Both the sociocognitive approach and cognitive linguistics share a “listener oriented” and “pattern oriented” perspective. Within the framework of cognitive linguistics, conceptual metaphor theory has proven to be an excellent tool for discourse analysis, as conceptual metaphors are believed

to be crucial for shaping human understanding of reality. Thus, this article, approaches discourse analysis through the lens of metaphor

Conceptual metaphors should not be confused with metaphorical expressions. A metaphorical expression is a linguistic unit, such as a word, phrase, or sentence, that represents the surface realization of an underlying conceptual metaphor (Lakoff, 1993). In contrast, conceptual metaphors are deeply embedded in human cognition and shape how we perceive and make sense of the world. Based on a well-established corpus of conceptual metaphors, such as Master Metaphor List, common target domains include LIFE, LOVE, THEORIES, IDEAS, ARGUMENTS, SOCIAL INSTITUTIONS, NATION-STATES and emotions such as ANGER. These are typically understood through source domains like TRAVEL, WAR, BUILDINGS, FOOD, ANIMALS, and PLANTS.

However, the discursive approach to metaphor allows metaphors to originate in discourse, meaning that dominant discourse can embed the metaphor in the conceptual framework. Scholars like Charteris-Black (2004) and Musolff (2004, 2016) have expanded the use of conceptual metaphors to political discourse. Consequently, metaphors in immigration discourse should be viewed as driven by the rhetorical intentions of the discourse producer.

II.B. DATA COLLECTION AND SELECTION

Almost all types of press were considered in the selection process, with the exception of regional outlets. The Russian media classifiers identified the 100 largest federal-level mass media outlets, divided into five categories based on their discursive orientation³. These were the key media outlets operating during the crisis period. The first two categories represent media with an anti-Russian stance, one consisting of foreign outlets publishing in Russian, and the other made up of domestic opposition media. The third includes outlets focused on specific topics such as culture and business. The final two categories are classified as government and pro-government (or “patriotic”) media. Accordingly, the selection in this study focused on these latter two categories, as outlined in the columns below (see Table 1), to capture the essence of official discourse.

In the next step, media sources with the least audience coverage and impact were eliminated. As outlined in Table 2 below, the final selection phase focused

³ In 2019, the Federal News Agency (FAN) published a classification of one hundred Russian media outlets by category: foreign, local anti-Russian, socio-cultural, state, and patriotic. FAN has been widely described as the flagship outlet associated with the late Yevgeny Prigozhin. Shortly after his failed mutiny in the summer of 2023, Prigozhin dissolved his media holding.

on the most popular media sources at the time, based on data from the Russian Media Monitoring and Analysis Service “Medialogia”. An additional criterion was that the sources should have a large volume of articles on the topic to avoid episodic cases that might not provide an accurate representation or complete narrative. Although the immigration crisis was not the primary focus of most Russian media, two media outlets, one state-owned and the other state-affiliated (pro-government), covered the topic in detail.

Table 1. State and Patriotic Media in Russia

State-owned	Pro-government
<i>Российская газета</i>	<i>Звезда</i>
<i>Парламентск. газета</i>	<i>Газета.ру</i>
<i>Красная звезда</i>	<i>Царьград</i>
<i>ТАСС</i>	<i>Известия</i>
<i>РИА Новости</i>	<i>ФАН</i>
<i>«Интерфакс»</i>	<i>Национальный курс</i>
<i>Russia Today</i>	<i>Политическая Россия</i>
<i>Россия-1</i>	<i>Комсомольская правда</i>
<i>Россия-24</i>	<i>Инфореактор</i>
<i>Первый канал</i>	<i>Sputnik International</i>
<i>Маяк</i>	<i>НТВ</i>
<i>Вести FM</i>	<i>РенТВ</i>
<i>ТВ центр</i>	<i>Life.ru</i>
<i>360</i>	<i>Ньюинформ</i>
	<i>Труд</i>
	<i>Народные новости</i>
	<i>Новостной фронт</i>
	<i>Слово и Дело</i>
	<i>Госновости</i>
	<i>Экономика сегодня</i>
	<i>Пятый канал</i>
	<i>Политика сегодня</i>
	<i>Новые известия</i>
	<i>Политэксперт</i>
	<i>АиФ</i>

The first is the website Vesti.ru. It is the official site of the government channel Russia 24 (*Россия 24*), formerly Vesti. It is part of the All-Russian State

Television and Radio Broadcasting Corporation (*ВГТРК*). “Russia 1” (*Россия 1*) and “Vesti.FM” from the table above are part of the same organization. In this respect, Vesti.ru is also the website of the Radio broadcast Vesti.FM and main news program “Vesti” on Russia 1. So, all data was pulled from Vesti.ru (hereinafter — VR).

The tabloid daily newspaper *Комсомольская правда* (*Komsomolskaya Pravda*) is another source. It was founded in 1925 as the official journal of the All-Union Leninist Young Communist League (*Komsomol*), the Soviet Union’s political youth organization. Table 2 shows that *Komsomolskaya Pravda* (hereafter referred to as *KP*) is the only media outlet that covers two columns: the top ten print newspapers and the top ten news sites. Both selected media sources cover a wide range of news genres and reach a broad audience.

Table 2. The Most Popular Media Outlets in Russia as of 2020⁴

Printed Newspapers	TV Channels	News Websites
1. <i>Известия</i>	1. <i>Первый канал</i>	1. <i>Rbc.ru</i>
2. <i>Коммерсантъ</i>	2. <i>Россия 24</i>	2. <i>Russian.rt.com</i>
3. <i>Ведомости</i>	3. <i>РЕН ТВ</i>	3. <i>Gazeta.ru</i>
4. <i>Российская газета</i>	4. <i>Россия 1</i>	4. <i>360tv.ru</i>
5. <i>Комсомольская правда</i>	5. <i>НТВ</i>	5. <i>Lenta.ru</i>
6. <i>Московский комсомолец</i>	6. <i>Телеканал 360</i>	6. <i>Fontanka.ru</i>
7. <i>Парламентская газета</i>	7. <i>Телеканал Звезда</i>	7. <i>Meduza.io</i>
8. <i>Новая газета</i>	8. <i>ТВ Центр</i>	8. <i>Kp.ru</i>
9. <i>Аргументы и факты</i>	9. <i>5 канал</i>	9. <i>News.ru</i>
10. <i>Независимая газета</i>	10. <i>Телеканал Дождь</i>	10. <i>Starhit.ru</i>

This study covers news articles published between September 1 and September 15. Different searches were carried out using Google Trends, such as: *Европейский Миграционный Кризис* (*European Migrant Crisis*), *Миграционный Кризис* (*Migration Crisis*) and *Беженцы* (*Refugees*). Based on the results, the topic was trending from mid-2015 to early 2016. The peak occurred in early-mid September 2015. After September 13, the curve on the

⁴ The latest 2025 version of the table shows very little change in the positioning of the selected media.

chart went down rapidly, which is also evidenced by a sharp decrease in the number of articles on the topic.

Finally, empirical data were collected to compile the corpus. The KP website has labeled all the news about the refugee crisis as *Нашествие Мигрантов в Европу* (Migrant invasion of Europe). Articles from VR were published under the tag *Нелегалы в Европе* (Illegals in Europe). Articles that were labeled but did not cover the topic were removed. For VR, an additional step was taken: articles not accompanied by a video reportage on channels “Russia 24” and “Russia 1” were excluded. Therefore, selected VR articles can be considered as texts reflecting both television and written news reports. The corpus includes various types of materials, such as news, opinion pieces, interviews, and other journalistic genres. In total, 54 articles were collected and numerated: 22 from KP and 32 from VR, all in Russian.

Table 3. Mini-corpus

Media	Number of Articles	Words
KP	22	20767
VR	32	15844
Total	54	36611

III. METAPHOR IDENTIFICATION AND INTERPRETATION

Methodological concerns raised by Musolff (2004) guide the next stage of analysis, especially two key questions: (1) how to locate metaphors, and (2) what qualifies as a metaphor. While linguistic features like words are accessible through surface-level analysis, conceptual metaphors are harder to detect, as they operate at a deeper cognitive level. This highlights the shift from content analysis to meaning-driven discourse analysis.

Since metaphor use is not always consistent with accurate metaphor recognition, defining what counts as metaphor is not straightforward. Steen (1999) proposes a three-level model for metaphor analysis: linguistic, conceptual, and communicative. Each corresponds to what is said, implied, and conveyed. This model aligns with Charteris-Black’s (2004) three-step procedure within the critical metaphor analysis approach: metaphor identification, interpretation, and explanation. These stages, in turn, mirror Fairclough’s (1995) three-part model in critical discourse analysis: description, interpretation, and explanation. Van Dijk’s socio-cognitive approach can also

fundamentally be understood as a combination of linguistic, cognitive, and social dimensions.

While conceptual metaphor theory provides a theoretical base, the Pragglejaz Group (2007) addressed the procedural gap by proposing a more systematic method for identifying metaphorically used words in discourse. The process involves: (1) reading the text to gain an overall understanding, (2) identifying lexical units. This study employs core tools of corpus linguistics, particularly KWIC (Key Word in Context) or concordance, which enables rapid searches, pattern detection, and the generation of second-order data (Stubbs, 2001). Such tools also help identify collocations and organize them into semantic fields.

Next step (3) determines each word's contextual and basic meanings. For clarity in distinguishing between these meanings, this research utilizes authoritative Russian dictionaries, primarily the electronic edition of the Dictionary of the Russian Language edited by Evgenyeva. Lastly, (4) labeling a word as metaphorical if a contrast between meanings is observed.

IV. ANALYSIS

IV.A. THE EUROPEAN JUNGLE

This section explores a central theme in the metaphorical representation of the European migration crisis — namely, the use of the “jungle” metaphor in Russian media, which functions to symbolize and mythologize migration as inherently chaotic and threatening to order.

Since the 2000s, the Calais suburban area in France has been colloquially referred to as the “jungle”. The nickname gained prominence during the 2015 crisis, and Russian media discourse adopted this well-known imagery. While the word “jungle” carries a similar meaning across languages, there are nuanced differences in connotation. The following cases refer to a “jungle” in Europe.

1) *Во французских “Джунглях” беженцы строят деревянные хижины.* (VR:04)

In the French “Jungle” refugees are building wooden huts.

2) *Пригород французского Кале. Это место называется “Джунгли” — лагерь для беженцев из стран Ближнего Востока и Африки, которые стремятся сюда, чтобы попасть в Великобританию.* (VR:04)

Suburb of French Calais. This place is called “The Jungle” - a camp for

refugees from the Middle East and Africa, who aspire here to then get to the UK.

By comparison, we can consider the alternative word “forest” (*лес*), which has a similar meaning to “jungle”. Fixed collocations in the Russian language, such as “dense forest” (*дремучий лес*) or “impassable forest” (*непроходимый лес*) underline thickness, darkness and obscurity. Associations for “forest” like conifers (*хвойный*) and pines (*сосновый*) indicate the type of trees and the geographical characteristics of the terrain. These imageries are empirically familiar to the imagination of the Russian people. The connotations for “jungle”, on the other hand, are impassable (*непроходимый*), tropical (*тропический*), Amazon (*Амазонка*), savannah (*саванна*), ivy (*лиана*), Vietnam (*Вьетнам*), monkey (*обезьяна*). It is drawn mainly in the tropics, subequatorials and equatorial zones of the world. Etymologically, the word derives from the Sanskrit “*jangala*” and was referred to “desert”. Afterwards, the word made its way to English through Hindi (Ayto, 2005). Subsequently, it was adopted by the Russian language.

The traits associated with the “forest” bear cultural and spatial symbols that resonate within Russian narratives. The forest is perceived as the “other”: different and terrifying. Symbolically, the forest and the jungle have a common characteristic of “otherness”. However, the jungle does not have this mystical allure that the forest holds in the Russian psyche. The jungle is more alien, but less mystique. It is more alien due to the lack of physical contact, but not so mystical, due to its absence from the folk narrative.

In other words, the forest is steeped in folklore, often portrayed as a place of mystery and danger, yet with a deeper cultural resonance as the quintessential “other” compared to our “home”. The jungle, on the other hand, is so foreign that it contrasts with our home and “our” forest. We often hear Russians talk about “their” rivers, lakes and forests. Therefore, the “forest” is more of an intranational phenomenon, unlike “jungle”, which is alien primarily due to its geographical distance and the lack of the mythical or mystical connotations that the forest carries in Russian cultural narratives. In many old Russian fairy tales, the forest serves as a central setting where numerous actions unfold. This narrative backdrop shares common ground with European stories, such as those collected by the Brothers Grimm, reflecting a broader cultural imagination.

In contrast, the image of the jungle entered Russian cultural consciousness through stories like Mowgli and Tarzan, which introduced a more exotic and distant portrayal compared to the familiar forest settings of Russian tales. These images contributed to the perception of the jungle as an alien place, but its mythical ingredient for Russians is almost elusive.

When talking about the Calais Jungle refugee camp, its meaning conveys certain connotations evoked by the lexeme “jungle”. The jungle particularly refers to a state of disorder and wildness. The common idiom “the law of the jungle” (*закон джунглей*) is often used figuratively to denote lawlessness and violence. In both Russian and English, it signifies “survival of the fittest”, “kill or be killed”, and “every man for himself”. In other words, “the law of the jungle” echoes themes of natural order and survival instinct, highlighting the harsh realities of life in untamed environments and the situations where competition, aggression, and self-preservation dominate.

The expression originated from Rudyard Kipling’s “The Jungle Book”. But in the book, it does not necessarily refer to an unprincipled battle. Instead, it rather represents a moral code followed by the jungle wolves. However, the reader’s and general public perception of this law also includes the behaviors of other animals, such as the jackal and Shere Khan, along with the pervasive dangers of the jungle environment.

The concept behind the “jungle law” can be traced back to Hobbes’ notion of the “state of nature”, characterized by the principle *homo homini lupus est*, meaning “man is a wolf to man” — reflecting a condition of conflict and competition until a social contract and political order are established. This pre-social state essentially symbolizes *bellum omnium contra omnes*, that is “the war of all against all”, often depicted metaphorically with themes of violence and chaos.

It is important to note that Kipling’s version of this principle, as applied in the literary discourse of colonialism, suggests that the state of nature is a condition devoid of human governance and the civilizing impact of society. This portrayal emphasizes the untamed and wild aspects of the jungle, where natural laws prevail and the intervention of civilization is yet to come (Nelson, 2017; see also Ibrahim & Howarth, 2015).

3) *Какая уж тут дружба, если между собой европейцы договориться не могут. Каждый сам за себя. (VR:04)*

What kind of friendship is this if the Europeans cannot agree among themselves. Everyone is for himself.

According to Russian discourse, this principle of “the law of the jungle” continues to dominate in other parts of the world (the so-called Global South). A similar thought can be found in another work by Kipling, “The White Man’s Burden”. In a certain sense, this idea has become symbolic of the mission of colonial powers and the justification and legitimization of their colonial policies. Thus, with regard to the Russian discourse on the crisis in Europe, Russia also assumes a missionary role of salvaging civilization. Within Russian discourse, Europe is portrayed as having become completely blinded, engaging

in a politics of tolerance where it fails to distinguish between civilized (self) and barbarian (the other). “The burden of civilization” has transformed into an “economic burden”, as in examples below. “Burdened societies” (societies burdened with unfavorable conditions and insufficiently well-ordered; see Rawls, 1999) have shifted their “burdens” onto well-ordered societies in the Europe. Within the corpus, 17 cases (3.5%) were identified where immigrants or refugees were metaphorically represented as burdens.

4) *По мнению Орбана, нынешнее нашествие мигрантов опасно не только тем, что расходы на их содержание лягут тяжелым бременем на страны Европы.* (КР:07)

According to Orban, the current invasion of migrants is dangerous not only because the cost of their maintenance will be a heavy burden on European countries.

5) *Так что, помимо дополнительного финансового бремени из-за беженцев, [...].* (КР:14)

So, besides the additional financial burden due to refugees, [...].

6) *[...] какую ответственность я взял на себя, [...].* (VR:11)
[...] what responsibility I have taken upon myself, [...].

7) *Битте, садитесь на нашу шею, не стесняйтесь!* (КР:05)
Please, sit on our neck, don't be shy!

In Russian discourse, the narrative suggests that refugees from the Middle East and Africa seek to reach Europe. Upon their arrival, they are believed to transform it into a chaotic environment akin to a jungle. The camp itself was named “Jungle” due to its inhabitants, symbolizing the perceived impact of their presence. The implication is that wherever these refugees settle, the environment becomes subject to disorder and lawlessness, reflecting the metaphorical “law of the jungle”.

The law of the jungle is viewed as a state of chaos and disorder in which the fittest survive. The European continent is no longer seen as a secure and well-regulated land. Europe imbibes the qualities of metaphors about the animal kingdom or the barbaric habitat. The perceived “civilizing” influence of liberalism and multiculturalism (as discussed in later sections) is deemed ineffective in restoring order, as it is seen as contributing to the problem itself. When Europe welcomes “aliens” it is believed that established societal norms and agreements are undermined, leading to a state of collapse.

8) *Узнать Европу здесь и в самом деле трудно. Беженцы живут так, как привыкли у себя на родине. Африканцы строят хижины из ветвей деревьев, потому что жить в палатках им неудобно.* (VR:04)
It is really difficult to recognize Europe here. Refugees live the way they

are accustomed to in their homeland. Africans build huts out of tree branches because they find it inconvenient to live in tents.

IV.B. SICK MAN OF EUROPE

In addition to the image of chaos, another recurring frame concerns the rhetoric of “sick Europe”. Across the corpus, Russian discourse characterizes the current state of Europe as one of weakness, decay, old age, blindness, and folly.

Europe is also often shown as a “woman” or, more specifically, an “old woman” who is incapable of defending herself. Metaphors such as EUROPE IS [AN] OLD [WOMAN] and EUROPE IS A SICK PERSON, as illustrated below, align with the broader narrative of Europe’s decline and powerlessness. Furthermore, as an “old woman” she cannot give birth. This also entails the demographic situation in Europe, reinforcing the theme of a continent in a state of decline and nearing death.

9) *Ваш прогноз судьбы старушки Европы, Андрей Ильич.* (KP:02)
Your prediction of the fate of old [lady, granny] Europe, Andrey Ilyich.

10) *“Не будем забывать, что мы стареющий континент в демографическом плане, нам нужны будут таланты, прибывающие с разных концов света”, — заметил глава Еврокомиссии.* (VR:31)
“Let’s not forget that we are an aging continent in terms of demographics, we will need talents coming from different parts of the world,” said the head of the European Commission.

The image of Europe contrasts sharply with that of the people immigrating to the continent. Representing IMMIGRANTS AS YOUTH and IMMIGRANTS AS HEALTHY MEN underlines that unlike the aging Europe, immigrants are full of life and energy. In the corpus, immigrants were introduced as men 26 times. On eight occasions, it was clearly indicated that they were young, robust and of military age.

11) *[...] сильные молодые мигранты [...].* (KP:17)
[...] strong young migrants [...].

12) *[...] в Европу бегут здоровые мужчины призывного возраста.* (KP:08) [...] healthy men of military age are fleeing to Europe.

13) *[...] преобладают молодые и здоровые мужики.* (VR:11)
[...] young and healthy men predominate.

14) *95 процентов беженцев молодые парни.* (KP:03)
95 percent of refugees are young men

15) *на днях 34-летний “беженец из Африки” зарезал 48-летнюю жительницу города Лезум.* (KP:03)

the other day, a 34-year-old “refugee from Africa” stabbed to death a 48-year-old female resident of the city of Lezum

16) *- мужчины моложе 35 лет.* (KP:02)

- men under 35 years old

In this context, metaphorical models of CRIME/VIOLENCE and WAR are integral to the narrative. The former appears 63 times throughout the corpus, comprising 12.9% of all metaphors about refugees, while the latter appears 27 times, or 5.5%. Hence metaphors REFUGEES ARE CRIMINALS and REFUGEES ARE INVADERS proved particularly instrumental, as they provided a necessary representation of chaos, as discussed above. It also highlights the distribution of power, portraying Europeans as the targets of violence and the subjugated party.

17) *В Бичке уже сутки продолжается конфликт мигрантов с полицией. Плакаты. Слезы. Эмоции.* (VR:06)

In Bicske, a conflict between migrants and the police has been going on for 24 hours. Posters. Tears. Emotions.

18) *Ведь у мигранта может при себе оказаться нож [...].* (KP:14)

After all, a migrant may have a knife [...].

19) *В телефонах многих беженцев сцены насилия, массовых казней.* (KP:10)

The phones of many refugees contain scenes of violence, mass executions.

20) *Колонны беженцев на дорогах Европы.* (VR:18)

Columns of refugees on the roads of Europe.

21) *Этническое нашествие происходит, что же еще.* (KP:08)

There’s an ethnic invasion going on, what else.

22) *“Беженцев нет. Это вторжение! Они приезжают сюда с криками: “Аллаху акбар! Они хотят взять над нами верх”, — уверен епископ.* (VR:11)

“There are no refugees. This is an invasion! They come here shouting:

“Allahu Akbar! They want to take over us,” according to the bishop.

Some statements can be interpreted by applying the push-pull factors model in migration theory (Lee, 1966; Van Hear, Bakewell, & Long, 2017). Rhetorically, the “pull” factor suggests that people are not fleeing persecution but are seeking well-being and material opportunities. In other words, it is not violence that drives them from their country but the allure of Europe. In this sense, refugees can be specifically introduced as immigrants. The sample (23) below uses the

pull factor common in anti-immigration discourse by personifying “Old Europe” as “attractive” (like a woman) to young immigrants. This implies that it is not life-threatening conditions driving these people from their countries of origin but rather the economic conditions in Europe that “attract” them (see Hart, 2011). This perspective also connects to the metaphor REFUGEES ARE FREELoadERS, which is used 47 times, representing 9.7% of all metaphors about refugees.

23) [...] *привлекательная для мигрантов Старая Европа* [...].
(VR:13)

[...] an attractive Old Europe for migrants [...].

24) *Швеция — вторая по миграционной привлекательности страна ЕС.* (VR:18)

Sweden is the second most attractive migration country in the EU.

25) *Венгрия, желанный Евросоюз.* (VR:01)

Hungary, the desired European Union.

26) *У мигрантов одна мечта — Германия.* (VR:22)

Migrants have one dream - Germany.

27) *Молочные реки и кисельные берега – это в Европе не особенность климата. Это результат работающих там людей.*

(KP:08)

Milk rivers and jelly banks are not a feature of the climate in Europe. This is the result of the people working there.

28) [...] *стремятся туда, где сытно, тепло, большие пособия.*

(KP:02)

[...] tend to go where it is nourishing, warm, and where there are great benefits [allowance].

Russian discourse can also be understood through the “passionary” theory of ethnogenesis developed by the Russian ethnologist Lev Gumilyov. (2001). Highly speculative yet influential among Russian patriots and media narratives, the theory suggests that certain ethnic groups experience periods of excess “bioenergy.” During these times, these groups are filled with impulses that enable them to reverse historical events and change the societal status quo. Examples include the Mongol conquests, the advance of the Seljuk Turks, and the early spread of Islam. These events serve as a backdrop to the theme of the refugee crisis in the social imagination of many Russians, as this article shows.

Contrary to this image, Russian discourse portrays modern Europeans as passive and powerless, devoid of this energy. For instance, sample (30) states that Europe has no will. Consequently, as indicated in (32), the enemy enters

European cities without a battle. This notion of entering cities without any resistance is akin to entering a house with open doors. “Open doors” symbolizes multicultural policy, suggesting that the enemy army can easily pass through open and unprotected borders without combat.

29) *Как и во времена конкистадоров, большинство мигрантов с Ближнего Востока бежущих в Западную Европу — циничные и пассионарные приспособленцы.* (КР:21)

As in the time of the conquistadors, most of the migrants from the Middle East fleeing to Western Europe are cynical and passionarie opportunists.

30) *[...] безволие и абсолютная аморфность — вот что можно сейчас говорить о Европе.* (КР:13)

[...] lack of will and absolute amorphousness - that’s what you can now say about Europe.

31) *[...] все вместе критикуют [...] Еврокомиссию — за пассивность.* (VR:11)

[...] all together they criticize [...] the European Commission for its passivity.

32) *В города входит вражеская армия. Входит без боя.* (КР:08)

The enemy army enters the cities. Enters without a fight.

In Russian discourse, refugees are often portrayed metaphorically as a force capable of causing destruction, akin to tearing down walls or breaching the body’s defenses like a disease. This is exemplified by metaphors such as “flowing waters” (33), “natural disaster”, which also often involves large masses of water (34), “armed forces” (35), and “infection” (36). These metaphors underscore the perception of refugees as a powerful and potentially disruptive force.

33) *Власти ЕС ищут выход из кризиса и пытаются уйти от накрывающей Европу волны беженцев.* (КР:09)

EU officials are looking for a way out of the crisis and are trying to escape the wave of refugees covering Europe.

34) *Но на Европу идет орда, цунами!* (КР:17)

But a horde is coming to Europe, a tsunami!

35) *По поводу драматического массового нашествия беженцев на Европу страсти кипят нешуточные.* (КР:22)

The mass invasion of refugees in Europe arouses strong emotions.

36) *Германия приостановила прием беженцев из-за эпидемии кори и ветряной оспы, которая возникла сначала в лагерях, а потом*

перекинулась на население городов. (КР:03)

Germany suspended the admission of refugees because of the measles and pox epidemic that started in the camps and then spread to the urban population.

There are also instances where the specific nature of the unstoppable force attributed to refugees is ambiguous, leading to the use of a more general metaphor REFUGEES IS A FORCE. It is apparent from the examples provided below that refugees and immigrants exhibit a dynamic nature. In all these cases, Europe is depicted as the party that suffers and bears the brunt of the impact.

37) Великобритания профинансировала строительство дополнительных ограждений с колючей проволокой. Но мигрантов это не останавливает. (VR:04)

The UK has funded the construction of additional barbed wire fences. But this does not stop immigrants.

38) [...] именно это и стало поводом мигрантам стремиться в ЕС [...]. (КР:16).

[...] this was the reason for migrants to aspire to the EU [...]

39) В этом году чуть ли не все беженцы рвутся в Германию, [...]. (КР:22).

This year, almost all refugees are rushing to Germany, [...].

40) Потому-то эти люди не остаются в Венгрии, Румынии, Греции, Сербии, а рвутся напролом через полицейские кордоны в богатые Германию, Австрию, Швецию, Англию. (КР:02)

That is why these people do not stay in Hungary, Romania, Greece, Serbia, but break through the police cordons to wealthy Germany, Austria, Sweden, England.

While immigrants are perceived as a dynamic force, Europe is characterized as prone to complete stagnation (as seen in 41, 42, and 43). This contrast emphasizes a narrative that portrays immigrants as agents of change or destruction and Europe as stagnant and unresponsive to the challenges posed by immigration.

41) В Венгрии, где было парализовано движение поездов [...]. (КР:06)
In Hungary, where train traffic was paralyzed [...].

42) Зайти в подземный переход нельзя — все перекрыто. (VR:25)
You can't enter the underground passage - everything is blocked.

43) В Дании, например, полиция распорядилась временно остановить железнодорожное сообщение с Германией. (VR:10)

In Denmark, for example, the police ordered a temporary halt to rail links to Germany.

IV.C. THE GREAT SUBSTITUTION

The substitution narrative, often referred to by conspiracists in anti-immigration discourse as the “Great Replacement” theory, suggests that native populations will gradually become a minority due to ongoing immigration over time. This shift is influenced by demographic factors such as a high proportion of seniors, delayed marriages, and smaller family sizes among Europeans. Meanwhile, multicultural policies attract refugees who are typically younger, fertile, and come from larger families. Consequently, as outlined earlier in this study, the image of healthy refugee youth contrasts sharply with elderly and sick Europeans. This narrative of “replacement” portrays newcomers as “aliens” who are displacing native Europeans and acquiring their land and property.

44) *За прошедшие выходные Мюнхен принял почти 30.000 беженцев. [...] 24.000 граждан Германии живут на улицах. (KP:05)*
Over the past weekend, Munich received almost 30,000 refugees. [...] 24,000 German citizens live on the streets.

45) *Квартиросъемщики г. Оснабрюка должны освободить свои квартиры для беженцев. (KP:04).*
Osnabrück tenants must vacate their apartments for refugees.

46) *Мэрия города намерена размещать беженцев в квартирах горожан. (KP:03)*
City Hall intends to accommodate the refugees in the apartments of the townsfolk.

47) *[...] требуют освободить квартиру для семьи африканцев, [...] (KP:03)*
[...] they demand to vacate an apartment for an African family [...]

Some news reports forecast a future “Caliphate of Munich” or “Sultanate of Marseille” appearing on Europe’s map. In other words, the Russian media depicts a future Europe devoid of native Europeans. While geographic names may persist for now, the indigenous European population is undergoing replacement. To illustrate how this process might be reflected in place names over time, consider the United States: state names like Massachusetts and Tennessee reflect the Native American tribes that once inhabited these regions, suggesting a potential evolution in Europe’s nomenclature as well

Sample (48) provides a historical parallel, noting that France was previously known as Gaul. Additionally, (49) discusses direct colonization narratives

within Europe. Other examples underscore how migrants capitalize on Europe's physical and spatial capacities. These portrayals collectively highlight a key narrative in Russian discourse: that Europe is undergoing a profound transformation — demographically, culturally, and symbolically. This metamorphosis is often framed as a loss of identity and sovereignty, echoing broader narratives of civilizational decline.

48) *Но страна ныне называется Франция, а не Галлия.* (KP:02)
But the country is now called France, not Gaul.

49) *Она получила новых колонизаторов, совершенно не понимая, что освоение новых земель за счет народов на них проживающих, [...].* (KP:21)

She received new colonizers, completely unaware that the development of new lands at the expense of the peoples living there, [...].

50) *Еще десять лет назад я писала о мигрантах, живущих во Франции, а Марсель уже тогда был на треть арабским.* (KP:15)
Ten years ago, I wrote about migrants living in France, and Marseille was already a third Arab.

51) *Румыния, например, предлагала им для заселения пустые деревни и землю. Беженцы отказались.* (KP:08)

Romania, for instance, has offered them empty villages and land for settlement. The refugees refused.

52) *[...] заполонившие континент мигранты.* (KP:03)
[...] migrants that have filled the continent.

53) *Через сколько времени банально кончится место?* (KP:17)
How long will it take for the place to run out?

54) *Есть же физический предел...* (KP:17)
There is a physical limit...

55) *Геополитика и геоэкономика, как и природа, не терпят пустоты.* (KP:02)
Geopolitics and geoeconomics, like nature, do not tolerate emptiness.

56) *[...] боевики ИГ уже чувствуют себя как дома.* (KP:10)
[...] ISIS militants already feel at home [in Europe].

57) *Их логика проста: раз позвали - так подайте все, что хотим, а сами подвиньтесь...* (KP:03)
Their [refugees] logic is simple: since they called us, then serve everything we want, and move over [get out of the way] ...

In terms of the metaphysics of presence, while Europeans are envisioned as characterized by their “absence” in the future Europe, asylum seekers and irregular immigrants are defined by their “presence.” This situation diverges from the typical framework of representative political systems. Citizens in such systems are empirically identifiable through various means such as residence IDs and social security numbers, ensuring their recognition and inclusion in civic processes like elections and military service (Miller and Fox, 2007: 24). In other words, each citizen is named and numbered. A citizen is recognized by their physical presence; they occupy space and are accounted for as necessary. In contrast, undocumented immigrants exist in a state of quasi-invisibility: their labor is unregistered, they evade taxes, and their whereabouts are often untraceable. In other words, from the standpoint of the state, their existence is denied. It is as though they do not even exist.

However, the discourse surrounding anti-immigrant sentiments emphasizes the conspicuous presence of immigrants. Through metaphors, symbols, allusions, and hyperboles, including exaggerated numbers, Russian media emphasize the presence of immigrants in Europe. This overwhelming presence is portrayed in various forms, including as floods, invaders, terrorists, and other dramatic portrayals. So, the immigrant is partly invisible in law and marginalized yet hyper-visible in discourse.

IV.D. WELCOME TO GERMANY

Over 1000 interviews were conducted in refugee camps in Greece and Türkiye in mid-2015. The data collected indicated that the primary destination for refugees (mostly from Afghanistan, Iran, Iraq, Pakistan, and Syria) was Germany (Kuschminder and Koser, 2016), with Sweden being the second most preferred choice. Interestingly, some respondents simply answered “Europe” as their destination. So, Russian discourse highlights Germany as the main focal point and a center of gravity for refugees.

58) *Германия становится целью путешествия для тысяч нелегалов,*
[...]. (KP:04)

Germany becomes a travel destination for thousands of illegal immigrants
[...].

59) [...] *в Германию, которая стала Меккой для мигрантов.* (VR:26)
[...] to Germany, which has become a Mecca for migrants.

The primary themes in Russian discourse about Germany are its perceived lack of sovereignty and the self-destructive nature due to its multicultural policies. The main narrative revolves around Germany’s transformation, which is extrapolated to encompass all of Western Europe. In sample (60), quoting

Spiegel, Germany is depicted within the “machine” domain, implying that it should typically be cold and calculated, but this is no longer the case. This highlights Germany’s shift from rationality to emotionality. In the Weberian sense, a bureaucratic machine is typically characterized by its rationality, making this transformation particularly noteworthy.

60) *“Страна холодной рациональности, политику которой в прошлом определял расчет и чековая книжка, внезапно стала прислушиваться только к своему сердцу. Во главе стоит канцлер, известная в первую очередь своим безжалостным прагматизмом. Некоторым кажется, что Германия потеряла рассудок” (VR:11)*
“The country of cold rationality, whose politics in the past was determined by calculation and a checkbook, suddenly began to listen only to its heart. At the head is the Chancellor, best known for her ruthless pragmatism. Some people think that Germany has lost its mind.”

The metaphor RATIONALITY IS COLD reflects how Russian discourse frames its own politics. By using the metonymy PART FOR THE WHOLE, it also activates the stereotype that Germans are supposed to be cold and rational. This stereotype, which shapes cultural expectations, is a subject of public debate, or “Conversations,” as Gee terms it. Competing stereotypes are reinforced by relevant discourses. In this context, the liberal discourse of the “nurturing parent model,” as described by Lakoff, has come to dominate Germany today. Germany is now identified with the “heart” of Body Politics (see Musolff, 2004) rather than the “brain” (rational machine) associated with the “rational actor model.”

Furthermore, the politics of the “heart” symbolizes not only Germany but also the liberal ideology of the left (nurturing parent) in Western Europe. The heart metonymically represents altruistic feelings, love, and compassion (Niemeier, 2003). Today’s Germany, described in one article as a “magical tablecloth” welcoming immigrants, stands in contrast to the traditional stereotype of a rational and calculating nation. This shift is especially striking given Germany’s history of Nazi ideology and exclusion.

It is worth noting that Russian discourse does not suggest that all of Germany or the liberal West is solely governed by emotions. It also acknowledges that the “collective West”, as Russians often term it, occasionally enacts “heartless policies”— but such characterizations typically appear within other narrative contexts beyond the migration discourse.

61) *Меркель признает, что Германия изменится в результате. И уже меняется. (КР: 02)*
Merkel admits that Germany will change as a result [of accepting migrants]. And it’s already changing.

62) *“Правительство должно открыть сердца и умы, изменить отношение с тем, чтобы поддержать отчаявшихся людей, [...]”*
(VR:21)

“The government must open hearts and minds, change attitudes in order to support the desperate people [...].”

In sample (63), highlighted below, the focus is on Merkel, the most frequently mentioned figure in the corpus. Despite the presence of European Commission President Juncker, Russian discourse identifies German Chancellor Merkel as the de facto leader of the EU, suggesting that Brussels is effectively controlled by Berlin. However, it is also claimed that Berlin can no longer navigate events in a measured manner, as noted in (64), because it is under Washington’s influence (65). This implies that all of Europe is swayed by the United States (66). This reflects the famous gradatio: “He who controls Berlin controls Germany; he who controls Germany controls Europe; he who controls Europe controls the world” (Burke, 1969).

63) *Расшалившегося депутата в маске Ангелы Меркель, намекавшего на то, что Брюссель пляшет под дудку Берлина, [...]”*
(VR:11)

A spoiled deputy in the mask of Angela Merkel, who hinted that Brussels was dancing to the tune of Berlin, [...].

64) *У немцев за десятилетия вины и покаяния вытравлена способность самостоятельно оценивать происходящее с ними и сопротивляться... хоть евробюрократии, хоть мигрантам.* (KP:17)
For decades of guilt and repentance, the Germans have etched the ability to independently assess what is happening to them and resist ... either the European bureaucracy, or migrants.

65) *Зато перед американцами немцы преклоняются.* (KP:03)
But the Germans bow before the Americans.

66) *И Европа пляшет под ее дудку.* (KP:12)
And Europe is dancing to her [USA] tune.

IV.E. LIBYAN WALLS

The North African region is primarily regarded as a transit zone for migration. According to the UN World Migration Report (2018), Africa’s largest migration corridors to Europe included Libya, Algeria, Morocco, and Tunisia. The busiest route in 2016 was the Mediterranean passage from Libya to Italy. Libya holds a significant place in Russian discourse, as it exemplifies the failure of European policies toward this country.

The lack of governance in Libya led to the rise of ISIS (Pack et al., 2017). Libya became known as the entry point for ISIS into the EU (see Morajea and Faucon, 2017; Reals, 2015; Raghavan, 2019; Sherlock and Freeman, 2015). The Russian media weaponized the narrative of terrorists infiltrating Europe. More importantly, in the context of the refugee crisis, it is argued that this situation would not have occurred under Gaddafi's rule. Following Merkel, Orban, and Juncker, Gaddafi is one of the most frequently mentioned figures in the corpus. As shown in the illustrations below, Libya's role is depicted as highly instrumental, conceptualized essentially as a barrier.

67) *До того как в Ливии произошла война, эта страна сдерживала поток мигрантов.* (КР:15)

Before the outbreak of war in Libya, Libya held back the flow of migrants.

68) *Ведь это «государства –тампоны», «прокладки» между Европой и Африкой к югу от Сахары. Они спасают старушку Европу от наплыва мигрантов с черного континента [...] В Ливии тогда сидел Каддафи. Не тампон, а настоящий железный заслон, мышь не проскочит, не то, что орды беженцев!* (КР:02)

After all, these are “buffer [lit: tampon] states” [countries of North Africa], “gaskets” between Europe and Africa south of the Sahara. They are saving old [lady] Europe from an influx of migrants from the black continent [...] Gaddafi was then in Libya. Not a tampon, but a real iron barrier, a mouse will not slip through, not like the hordes of refugees!

69) *Каддафи: «Вы бомбите стену, не пропускавшую поток африканской миграции в Европу, стену, останавливавшую террористов „Аль-Каиды”. Этой стеной была Ливия. Вы разрушили ее. ...».* (КР:02)...

Gaddafi: “You bombard the wall that stopped African migration to Europe, the wall that stopped al-Qaeda terrorists. That wall was Libya. You destroyed it. ...”.

70) *Все, начиная с Каддафи, предупреждали: их смоем волной беженцев, но они не слышали.* (КР:17)

Everyone, starting with Gaddafi, warned that they would be washed away by a wave of refugees, but they did not hear.

Libya is primarily portrayed emphasizing its function as a protective barrier (whether as a wall or coast guard) between Europe and refugees. When depicted as a wall, it emphasizes the separation between internal and external areas. This “wall” imagery activates the “inside” and “outside” parts of container image

schema⁵ and the associated conceptual framework (home, private space, “us” vs. “them”, family, etc). Refugees are painted as running waters attempting to “infiltrate” Europe. In this context, the wall resembles a dam; once breached, Europe is no longer seen as safe. This metaphor of migrants and refugees as floodwaters, using terms such as “wave,” “influx,” “flow,” and “flood,” is a common trope in anti-immigration discourse across many languages.

71) *Каждый день на Европу накатывает очередная волна мигрантов.* (VR:20)

Every day another wave of migrants comes into Europe.

72) *Власти ЕС ищут выход из кризиса и пытаются уйти от накрывающей Европу волны беженцев.* (KP:09)

The EU authorities are looking for a way out of the crisis and are trying to get away from the wave of refugees covering Europe.

73) *Все, кто следит за происходящим в Европе, предполагали, что рано или поздно плотину прорвет.* (KP:08)

All those who follow what is happening in Europe have assumed that sooner or later the dam would erupt.

74) *И все эти мигранты хлынули через Средиземное море в Европу.* (KP:15)

And all these migrants poured across the Mediterranean to Europe.

At the same time, referring to immigrants as “hordes” and using the symbol of the “fall of the wall” invokes deep-seated historical and cultural allusions. These references include the iconic Great Wall of China, symbolizing defense against nomadic invasions; the Ottoman siege of Istanbul (Constantinople), representing clashes between East and West; the legendary Siege of Troy, symbolizing deception and invasion; the Cold War-era Berlin Wall, a stark symbol of division; and prophetic references to Gog and Magog (Yajuj and Majuj in Islam), representing apocalyptic forces. These allusions construct a narrative where civilizations historically erect barriers to protect against perceived threats from outsiders, often imagined as “barbarians” or existential dangers to traditional order and stability.

IV.F. AMERICAN TRICKSTER

Throughout the corpus, the United States is shown as the catalyst of the European refugee crisis. Various metaphorical models illustrate the US as the

⁵ Image schemas are embodied patterns of experience that structure the way we understand various concepts. They serve as a kind of cognitive template (see Clausner & Croft, 1999; Croft & Cruse, 2004; Johnson, 1987).

origin of immigration. For instance, in water metaphors, the US is portrayed as a spring. In travel metaphors, the US is seen as supplying the funds necessary for immigrants to undertake their journey. This also implies that they finance terrorism, as terrorists are frequently depicted as being hidden among refugees in Russian discourse.

75) *Вот они, истоки нынешнего бурного потока мигрантов.*

Который будет нарастать. (KP:02)

Here they are, the sources [spring] of the current turbulent flow of migrants. Which will grow.

76) *[...] американские компании, институты тратят немалые*

суммы денег на организацию потоков мигрантов в Европу. (KP:02)

[...] American companies and institutions spend considerable amounts of money on organizing the flow of migrants to Europe.

77) *Кто же их инструктирует? [...] Многие беженцы*

проговариваются, что деньги им на дорогу дали какие-то

американские организации. (KP:03)

Who is instructing them? [...] Many refugees let slip that some American organizations gave them money for the journey.

78) *“Вот говорят, что в этой волне беженцев виноват сирийский*

президент Асад. Никто в нашей дурацкой государственной и

негосударственной прессе не упоминает, что виной всему Америка.

Ее внешняя политика”, — отметил один из жителей Германии.

(VR:05)

“They say that Syrian President Assad is to blame for this wave of refugees. No one in our stupid state and non-state press mentions that America is to blame. Its foreign policy,” said one resident in Germany.

The US is seen as the driving force behind several major global issues. Russian discourse characterizes the US as either an archetypal Trickster or Evil Incarnate. As an enemy with Trickster traits, Russian discourse suggests that the US incites migration by deceiving both immigrants and European authorities. Through this manipulation, the US perpetuates the chaos it generates. The concept of “controlled chaos” is also a recurring theme.

The second model portrays America as the quintessence of absolute evil. In this myth, the focus is on making and orchestrating the movement of refugees to Europe or Russia. Using Tolkien’s terminology in (79) below, the purpose is described as creating a horde of “orcs” to attack Russia. To put it in perspective, unlike humans, the orcs are raised by Morgoth, a godlike spirit from Tolkien’s “legendarium,” which forms the mythological foundation for The Lord of the Rings. Morgoth, akin to Lucifer in Christian theology, rebelled against his

maker (Carter, 2011). In this fantasy context, Morgoth symbolizes the “Dark Enemy” or “Dark Lord.” The discourse explicitly identifies Americans as the instigators of the crisis, depicting them as the creators of “orcs”. Refugees are implied to be servants or instruments of the US, functioning as an archetypal “henchman” to carry out “dirty work.” Thus, Europeans and Russians are conceptualized as humans, refugees as orcs, and the USA as the Dark Enemy, the creator of orcs pitted against humans.

79) [*А именно [цели и задачи] - создание массы «орков», которых можно будет бросить на Россию.* (KP:02)

Namely [goals and objectives] - the creation of a mass of “orcs” that can be thrown at Russia.

IV.G. ORIENTAL “OTHER”

The Russian media utilizes an Orientalist discourse, which structures political reality through the opposing concepts of the Self and the Other. This approach employs stereotypes about the East to mobilize the necessary conceptualizations. The Orientalist framework has often been overlooked in discourse studies. For example, as Sandıkçioğlu (2003) noted, Lakoff’s critical analysis of American policy during the Gulf War did not consider the Orientalist perspective.

According to Van Dijk (1995), while the collective Western mind portrays itself as modern, liberal, and democratic, the East, as famously analyzed by Edward Said, has always been depicted as primitive, wild, and radical. After the collapse of the Soviet Union, the discourse on the Middle East was revitalized with new vigor. Russian discourse perpetuates these centuries-old narratives, viewing the Middle East as a jungle where the principle of “everyone for himself” is fully realized.

Moreover, applying the container image schema, one can argue that the balance of Europe will be disrupted by an excessive “influx of immigrants”. When the volume of new “substance” added to a container becomes too great, the nature of the container is defined by this added material. In this regard, Europe is grasped as a specific container, namely the cloaca (“Cloaca Maxima”). Refugees are depicted as emerging from the cesspool and transforming Europe into one; they are the substance that fills the cloaca, symbolized as dirt or sewage (see sample 80). Again, this metaphorization fits into the myth of “transformation” that envisions Europe as a place of filth and chaos.

80) *Если Европа будет переполнена под завязочку, если нарушится баланс, она превратится ровно в такую же клоаку, из которой все*

эти беженцы бегут. (KP:08)

If Europe is overcrowded to the eyeballs and the balance is disrupted, it will turn into exactly the same cloaca from which all these refugees are fleeing.

Regarding Türkiye, the narrative aligns with the negative portrayal of the Middle East (see 81). However, using various metaphorical models, Türkiye's primary discursive role was as a transit point for immigrants on their "journey" to Germany, their final destination, as previously described. The route from Türkiye to Greece across the Aegean Sea was a major transport hub, alongside the Mediterranean route. Türkiye is also viewed as the keyholder to the gates of Europe. If immigrants are represented as liquids, then these gates become a specific type: floodgates, as seen in sample (84). In March 2016, the EU and Türkiye signed an agreement, which led to a decrease in the number of refugees arriving in Europe.

81) *В турецкой провинции Гизи ее изнасиловали, ограбили и убили.* (KP:08)

In the Turkish province of Gizi, she was raped, robbed and killed

82) *А начало опасного пути — на паромах из Турции до Греции.* (VR:20)

And the beginning of the dangerous journey is on ferries from Türkiye to Greece.

83) *Турция для беженцев — это уже пройденный этап.* (VR:01)

Türkiye for refugees is already a passed stage.

84) *Это Турция открыла мигрантам шлюзы, новый маршрут в Европу.* (KP:02)

It was Türkiye that opened the floodgates for migrants, a new route to Europe.

It is important to note that this study addresses the topic at the height of its public debate in Russia, and does not account for the abrupt change in the discourse regarding Türkiye's role that occurred a few months later. Specifically, on November 24, 2015, shortly after Russia entered the war in Syria, an unidentified at that time Su-24 aircraft that violated Turkish airspace was intercepted and shot down by a Turkish Air Force F-16 fighter. The downing of the Russian jet significantly damaged bilateral relations between Türkiye and Russia, with tensions persisting until the following year. The incident also contributed to a negative portrayal of Türkiye in Russian discourse during this period. Therefore, prior to these events, the focus on Türkiye's role in the European refugee crisis was limited.

IV.H. THE LAST BASTION

While the Russian media portrayed politicians like Merkel and Juncker in a negative light, Hungarian Prime Minister Viktor Orbán — along with Libya’s Gaddafi — was depicted positively. Russian discourse highlights Orbán’s anti-immigration stance as advocating for the preservation of European culture and identity. Hungary is portrayed as the penultimate stage before refugees reach their final destination. Using a “quest” metaphor, which can be seen as a variation of the “travel” metaphor, Germany is presented as the destination, Türkiye as a transit point, and Hungary as a challenging stage just before arrival. Emphasizing Hungary’s role as the “last bastion” in Europe, it is depicted as an obstacle in the way, the final point of resistance before reaching the goal, that is the Western European countries, and Europe’s last moment before it bows to “invaders” and loses its civilization.

85) [...] *Венгрия направляет на защиту от нелегалов армию.* (VR:20)
Hungary sends an army to protect against illegal immigrants.

86) *Полиция Венгрии применила слезоточивый газ против беженцев, которые отказывались ехать во временный лагерь.* (VR:26)
Hungarian police fired tear gas at refugees who refused to go to a makeshift camp.

87) *Орбан: Вопрос не должен быть в том, можно ли защитить границы, — это необходимость.* (VR:14)
Orbán: “The question should not be whether the borders [of Europe] can be protected, it is a necessity.”

88) *Премьер Виктор Орбан обвинил его в том, что армия не смогла в срок достроить 4-метровый забор от мигрантов на границе.* (VR:16)
Prime Minister Viktor Orbán accused him of the fact that the army was unable to complete the 4-meter fence from migrants at the border on time.

89) *Венгрия стала крупнейшим транзитным узлом для десятков тысяч нелегалов с Ближнего Востока и Севера Африки, [...].* (VR:16)
Hungary has become the largest transit hub for tens of thousands of illegal immigrants from the Middle East and North Africa, [...].

90) *Венгрия, в свою очередь, стала бутылочным горлышком на пути в [...].* (VR:11)
Hungary, in turn, has become a bottleneck on the way to [...].

91) *Формально Венгрия не должна пропускать дальше мигрантов: [...].* (VR:22)
Formally, Hungary should not let migrants go further: [...].

Regarding Eastern Europe in general, Russian discourse portrays it as relatively insignificant. In the example (92) below, immigrants and Eastern European states are metaphorically represented as waste material (garbage to be discarded) and a trash can, respectively. Russian media aims to depict a divided Europe, where Western European states do not regard Eastern Europe as their equal. This “distribution” of migrants highlights the perpetually unfair and unequal relations between these regions. The chaotic setting in Europe is also present in this narrative.

92) Полагаю, постарается выбросить часть мигрантов в Восточную Европу. В те же Венгрию, Словакию, Чехию, Польшу, Болгарию, Румынию, страны Прибалтики... (КР:02)

I think it will try to throw [away] some of the migrants to Eastern Europe. To Hungary, Slovakia, Czech Republic, Poland, Bulgaria, Romania, the Baltic countries ...

CONCLUSION

The analysis aimed to uncover what is referred to as “official” Russian discourse. As such, the rhetoric is reflective of state politics and ideology. As demonstrated in the article, today’s Europe is perceived as a place governed by the “Law of the Jungle.” Europe is depicted as being unable to defend itself against “foreign armies” or distinguish refugees from the “terrorists” infiltrating the continent. The “flow” of immigrants encounters no “barrier” to halt it. The “open doors” policies, representing multiculturalism, a significant theme in Russian discourse on the refugee crisis, permit “aliens” to enter Europe without any resistance. These “invaders” are rather welcomed. The traditional order, along with its moral system, can no longer endure. This narrative is also a part of a century long story about the “downfall” of Europe.

Moreover, Europe’s “fall” is portrayed not only as moral decay and the displacement of locals by immigrants with different lifestyles but also as Europe “falling apart”. Certain political forces within the EU are at odds with the overall direction of the European bureaucracy. Russia media leverages this discord to advance its narrative about the EU’s fragmentation. Russian media portrays a divided Europe, unable to agree on crucial issues like self-defense. This article provides numerous examples illustrating that refugees are seen as a looming threat to Europe. Despite the pressing need for collective action, there is no consensus. Here we can also observe the myth of the apocalypse.

The main message behind this narrative is not just that Europe struggles to act as a union, but that the very concept of a supranational organization is seen as unnatural and contrary to each state’s national interests. One of the central themes in this discourse is the traditional definition of sovereignty by

philosophers like Bodin. Sovereignty, in this regard, means indivisible (not shared with others) and unlimited (not subject to any external authority) power. Yet, as Russian media discourse suggests, EU member states share their sovereignty among each other, and European authorities are influenced by external forces, particularly the United States. Consequently, they are dependent on these outside influences. Without true sovereign policy, a nation cannot make the best decisions for itself. In times of crisis, like the refugee crisis, the actual level of a state's sovereignty becomes more evident (see Schmitt, 2005).

The Russian press asserts that the number of immigrants, described as full of energy, will eventually surpass the “passive” Europeans, rendering Europe unable to “digest” them. This will weaken Europe's “immune system,” causing the “elderly” Europe to become more vulnerable. “In Europe, there now exists a colossal weakening of public immunity”, as one of the lines suggests. In medical terms, Europe has become “tolerant” to foreign elements or “parasites.” “Tolerance has gone too far”, says another passage. This is also consistent with the narrative about foreign invasion. Besides, the tolerant Europe as an organism cannot distinguish between good and bad intakes, which correlates with the storyline of the failure to detect terrorists. Essentially, Europe is weak, immunodeficient, and overly tolerant, thus, cannot adequately react to outer threats. This model is supported by metaphors such as EUROPE IS A SICK PERSON and EUROPE IS [AN] OLD [WOMAN].

Using various archetypes, the USA is depicted as both deceiver and embodiment of evil. In this narrative, America sends orcs (refugees) to fight against humans (of Europe or Russia). Additionally, Russian discourse suggests that Europe is pursuing a “suicidal” policy by falling into a trap set by the United States, despite repeated warnings from Russia.

REFERENCES

- Ayto, J. (2005). *Word origins: The hidden histories of English words from A to Z* (2nd ed). A & C Black.
- Burke, K. (1969). *A Rhetoric of Motives*. University of California Press.
- Carter, L. (2011). *Tolkien: A Look Behind The Lord Of The Rings*. Hachette UK.
- Catalano, T., & Musolff, A. (2019). “Taking the Shackles off”: Metaphor and Metonymy of Migrant Children and Border Officials in the U.S. *Metaphorik.De*, 29.

- Charteris-Black, J. (2004). *Corpus Approaches to Critical Metaphor Analysis*. Palgrave Macmillan UK.
<https://doi.org/10.1057/9780230000612>
- Charteris-Black, J. (2006). Britain as a container: Immigration metaphors in the 2005 election campaign. *Discourse & Society*, 17(5), 563–581.
- Chilton, P. A. (2004). *Analysing political discourse: Theory and practice*. Routledge.
- Clausner, T. C., & Croft, W. (1999). Domains and image schemas. *Cognitive Linguistics*, 10(1), 1–31.
- Croft, W., & Cruse, D. A. (2004). *Cognitive linguistics*. Cambridge University Press.
- Евгеньева, А. Р. (Ed.). (1999) *Словарь русского языка*. В 4-х т. РАН, Институт лингвистич. исследований. 4-е изд., стер. М.: Рус. яз.; Полиграфресурсы.
- Fairclough, N. (1995). *Media discourse*. Arnold.
- Gee, J. P. (2011). *An introduction to discourse analysis: Theory and method* (3rd ed). Routledge.
- Gentner, D. (1982). Are scientific analogies metaphors? In D. S. Miall (Ed.), *Metaphor, problems and perspectives*. Harvester Press ; Humanities Press.
- Gumilev, L. N. (2001). *Ėtnogenez i biosfera zemli*. Kristall.
- Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (2004). *An introduction to functional grammar* (3rd ed). Arnold; Distributed in the United States of America by Oxford University Press.
- Harris, R. J., & Sanborn, F. W. (2014). *A cognitive psychology of mass communication* (Sixth edition). Routledge.
- Hart, C. (2010). *Critical discourse analysis and cognitive science: New perspectives on immigration discourse* (1. publ). Palgrave Macmillan.
- Hart, C. (2011). Force-interactive patterns in immigration discourse: A Cognitive Linguistic approach to CDA. *Discourse & Society*, 22(3), 269–286.
<https://doi.org/10.1177/0957926510395440>
- Ibrahim, Y., & Howarth, A. (2015). Space Construction in Media Reporting A Study of the Migrant Space in the ‘Jungles’ of Calais. *Fast Capitalism*, 12(1).
<https://doi.org/10.32855/fcapital.201501.004>
- Johnson, M. (1987). *The body in the mind: The bodily basis of meaning, imagination and reason*. University of Chicago Press.

- Jørgensen, M., & Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. SAGE Publications Ltd. <https://doi.org/10.4135/9781849208871>
- Kövecses, Z. (2010). *Metaphor: A practical introduction* (2nd ed). Oxford University Press.
- Kuschminder, K., & Koser, K. (2016). Why don't refugees just stay in Türkiye or Greece? We asked them. *The Conversation*.
<http://theconversation.com/why-dont-refugees-just-stay-in-türkiye-or-greece-we-asked-them-70257>
- Lakoff, G. (1993). The contemporary theory of metaphor. In A. Ortony (Ed.), *Metaphor and thought* (2nd ed). Cambridge University Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors we live by*. University of Chicago Press.
- Lee, E. S. (1966). A Theory of Migration. *Demography*, 3(1), 47. <https://doi.org/10.2307/2060063>
- Meyer, M. (2001). Between theory, method, and politics: Positioning of the approaches to CDA. In R. Wodak & M. Meyer (Eds.), *Methods of critical discourse analysis*. SAGE.
- Miller, H. T., & Fox, C. J. (2007). *Postmodern public administration* (Rev. ed). M.E. Sharpe.
- Montagut, M., & Moragas-Fernández, C. M. (2020). The European Refugee Crisis Discourse in the Spanish Press: Mapping Humanization and Dehumanization. *International Journal of Communication* 14. 69–91.
- Morajea, H., & Faucon, B. (2017, September 18). In Libya, Islamic State Seeks Revival in Gateway to Europe. *The Wall Street Journal*. <https://www.wsj.com/articles/in-libya-isis-seeks-revival-in-gateway-to-europe-1505678113>
- Musolff, A. (2004). *Metaphor and political discourse: Analogical reasoning in debates about Europe*. Palgrave Macmillan.
- Musolff, A. (2016). *Political metaphor analysis: Discourse and scenarios*. Bloomsbury Academic, an imprint of Bloomsbury Publishing Plc.
- Nelson, J. S. (2017). *Cowboy Politics: Myths and Discourses in Popular Westerns from The Virginian to Unforgiven and Deadwood*. Lexington Books.
- Niemeier, S. (2003). Straight from the heart – métonymie and metaphorical explorations. In A. Barcelona (Ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*. DE GRUYTER.

- O'Brien, G. (2003). Indigestible Food, Conquering Hordes, and Waste Materials: Metaphors of Immigrants and the Early Immigration Restriction Debate in the United States. *Metaphor and Symbol, 18*(1), 33–47.
- Pack, J., Smith, R., & Mezran, K. (2017). The Origins and Evolution of ISIS in Libya. *The Atlantic Council, 64*.
- Pragglejaz Group. (2007). MIP: A Method for Identifying Metaphorically Used Words in Discourse. *Metaphor and Symbol, 22*(1), 1–39.
- Raghavan, S. (2019). Libya's civil war creates opening for ISIS return as counterterrorism effort falters. *Washington Post*. https://www.washingtonpost.com/world/middle_east/libyas-civil-war-creates-opening-for-isis-return-as-counterterrorism-effort-falters/2019/11/21/e78745c0-056c-11ea-9118-25d6bd37dfb1_story.html
- Rawls, J. (1999). *The law of peoples: With, The idea of public reason revisited*. Harvard University Press.
- Reals, T. (2015). *Why Europe should worry about ISIS in Libya*. CBS News. <https://www.cbsnews.com/news/isis-in-libya-direct-threat-to-europe/>
- Sandikcioglu, E. (2003). More metaphorical warfare in the Gulf: Orientalist frames in news coverage. In A. Barcelona (Ed.), *Metaphor and Metonymy at the Crossroads*. DE GRUYTER. <https://doi.org/10.1515/9783110894677.299>
- Santa Ana, O. (2002). *Brown tide rising: Metaphors of Latinos in contemporary American public discourse* (1st ed). University of Texas Press.
- Schmitt, C. (2005). *Political theology: Four chapters on the concept of sovereignty* (University of Chicago Press ed). University of Chicago Press.
- Sherlock, R., & Freeman, C. (2015). *Islamic State "planning to use Libya as gateway to Europe."* The Telegraph. <https://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/islamic-state/11418966/Islamic-State-planning-to-use-Libya-as-gateway-to-Europe.html>
- Steen, G. (1999). Metaphor and discourse: Towards a linguistic checklist for metaphor analysis. In L. Cameron & D. A. Low (Eds.), *Researching and applying metaphor*. Cambridge Univ. Press.
- Stubbs, M. (2001). *Words and phrases: Corpus studies of lexical semantics*. Blackwell Publishers.
- Van Dijk, T. A. (1995). The Mass Media Today: Discourses of Domination or Diversity? *Javnost - The Public, 2*(2), 27–45. <https://doi.org/10.1080/13183222.1995.11008592>

Van Dijk, T. A. (2014). *Discourse and Knowledge: A Sociocognitive Approach*. Cambridge University Press.

Van Hear, N., Bakewell, O., & Long, K. (2017). Push-pull plus: Reconsidering the drivers of migration. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 44(6), 927–944.

World Migration Report 2018. (2018). *United Nations Publications*.

**İSRAİL-FİLİSTİN ÇATIŞMASININ POLİTİK PSİKOLOJİSİ:
BEKLENTİ TEORİSİ IŞIĞINDA GAZZE, İŞGAL POLİTİKALARI VE
VADEDİLMİŞ TOPRAKLAR DOKTRİNİ**

Nedim Havle¹

Öz: Bu makale, İsrail-Filistin çatışmasının üç kritik boyutunu –Gazze'deki şiddet döngüsü, işgal ve yerleşim politikaları ve Vadedilmiş Topraklar doktrini– politik psikoloji perspektifinden incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın yöntemi, Nobel ödüllü Daniel Kahneman ve Amos Tversky tarafından geliştirilen Beklenti Teorisi'nin temel kavramlarını kullanarak, çatışmanın İsrail tarafındaki karar alma süreçlerini analiz etmektir. Temel tespitler, İsrail'in politika tercihlerinin, rasyonel hesaplamaların ötesinde, güncel kamuoyu verileriyle de kanıtlanan güçlü bilişsel yanlılıklarla şekillendiğini göstermektedir. Özellikle "kayıptan kaçınma" prensibi, algılanan güvenlik, toprak veya ideolojik kayıplara karşı aşırı bir hassasiyet yaratarak, Gazze'de riskli askeri operasyonları, işgal altındaki topraklarda iki devletli çözüme yönelik artan karşıtlığı ve Vadedilmiş Topraklar doktrini bağlamında radikal politika önerilerine verilen şaşırtıcı desteği beslemektedir. Fiili durumun veya ideolojik iddiaların "referans noktası" haline gelmesi ve olayların "güvenlik" veya "dini hak" gibi kavramlarla "çerçevenmesi", bu eğilimleri

¹Psikiyatri Uzmanı. T.C. Sağlık Bakanlığı İstanbul Bahçelievler Devlet Hastanesi, nedimhavle@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2841-8460. Doi: 10.5281/zenodo.16028160

Geliş Tarihi: 10 Şubat 2025
Received: 10 February 2025

Kabul Tarihi: 15 Nisan 2025
Accepted: 15 April 2025

Bu makaleye atf için/ To cite this article: Havle, N. (2025). İsrail-Filistin Çatışmasının Politik Psikolojisi: Beklenti Teorisi Işığında Gazze, İşgal Politikaları ve Vadedilmiş Topraklar Doktrini. *Politik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 43-61.

pekiştirmektedir. Sonuç olarak, Beklenti Teorisi'nin, çatışmanın İsrail boyutundaki inatçı dinamikleri ve çözümsüzlüğün psikolojik kökenlerini anlamada değerli bir analitik çerçeve sunduğu vurgulanmaktadır. Bu psikolojik mekanizmaların ve bunların kamuoyundaki yansımalarının anlaşılmasının, çatışma analizi ve potansiyel çözüm stratejileri için kritik öneme sahip olduğu belirtilmektedir.

Anahtar Kelimeler: İsrail-Filistin Çatışması, Politik Psikoloji, Beklenti Teorisi, Karar Alma Süreçleri

THE POLITICAL PSYCHOLOGY OF THE ISRAEL-PALESTINIAN CONFLICT: GAZA, OCCUPATION POLICIES AND THE PROMISED LAND DOCTRINE IN THE LIGHT OF PROSPECT THEORY

Abstract: *The present study aims to examine three critical dimensions of the Israeli-Palestinian conflict—the cycle of violence in Gaza, occupation and settlement policies, and the doctrine of the Promised Land (Eretz Yisrael) — from a political psychology perspective. The methodology involves analyzing the decision-making processes on the Israeli side using the key concepts of Prospect Theory. The study's primary findings indicate that Israeli policy decisions are profoundly shaped by cognitive biases, a claim substantiated by recent public opinion data. The analysis interprets key empirical findings—such as the hardening of opposition to a two-state solution, a persistent status quo bias, and significant public support for radical policies including the resettlement of Gaza—through the lens of Prospect Theory. The principle of "loss aversion" is particularly salient, engendering hypersensitivity to perceived security, territorial, and ideological losses, which fuels risk-seeking military operations in Gaza and intransigence regarding the occupied territories. These tendencies are reinforced when the de facto situation or ideological claims become the "reference point" and events are "framed" in terms of "security" or "religious right." In conclusion, it is emphasized that Prospect Theory offers a valuable analytical framework for understanding the intractable dynamics of the Israeli dimension of the conflict. A comprehensive understanding of these psychological mechanisms, and their manifestations in public opinion, is imperative for effective conflict analysis and the development of potential resolution strategies.*

Keywords: *Israeli-Palestinian Conflict, Political Psychology, Prospect Theory, Decision Making Processes, Loss Aversion, Framing*

GİRİŞ

Küresel yankıları ve neden olduğu derin insani trajedilerle uluslararası gündemin merkezinde yer alan İsrail-Filistin çatışması, modern tarihin en uzun soluklu ve çözümü en zor sorunlarından biridir. Yüzyılı aşkın bir süredir devam eden bu çatışmanın kökenleri, karmaşık ve iç içe geçmiş tarihsel süreçlere, çekişmeli siyasi iddialara, farklı dini yorumlara ve derin toplumsal ayrışmalara dayanmaktadır. Bu çok katmanlı yapıyı anlamada, salt yapısal (örneğin, güç dengeleri) veya Realpolitik (ulusal çıkar odaklı) analizlerinin açıklamakta yetersiz kaldığı noktalarda, politik psikoloji disiplini önemli bir analitik perspektif sunmaktadır. Bu yaklaşım, aktörlerin davranışlarının altında yatan ve çoğu zaman rasyonel olmayan bilişsel ve duygusal dinamikleri açığa çıkarabilme potansiyeline sahiptir (Kelman, 1987; Huddy vd., 2023).

Bu makale, çatışmanın günümüzdeki en belirgin ve yıkıcı tezahürlerinden üçünü politik psikoloji merceğinden incelemeyi amaçlamaktadır:

Gazze'deki Şiddet Döngüsü: İsrail'in uzun yıllardır uyguladığı abluka ve tekrarlanan askeri operasyonlar sonucu Gazze Şeridi'nde yaşanan ve son dönemde benzeri görülmemiş boyutlara ulaşan insani kriz. Bu operasyonların sürekliliği, salt askeri stratejilerle açıklanamayacak kadar karmaşık psikolojik dinamikler barındırmaktadır.

Sistematik İşgal ve Toprak Genişlemesi: İsrail'in 1967'den beri Doğu Kudüs ve Batı Şeria'da sürdürdüğü, uluslararası hukuka aykırı olarak nitelendirilen işgal politikaları ve bu politikaların en somut göstergesi olan yasa dışı Yahudi yerleşimlerinin durmaksızın genişletilmesi (UN, 2024).

Vadedilmiş Topraklar (Eretz Yisrael) Doktrini: Özellikle İsrail'deki dindar-Siyonist ve aşırı milliyetçi kesimler için işgal ve genişleme politikalarını meşrulaştıran, motive eden ve kutsal bir görev olarak sunan dini-ideolojik temel (Gündüz, 2024).

Bu üç kritik boyut, bu makalede, Nobel ödüllü psikolog Daniel Kahneman ve Amos Tversky tarafından geliştirilen ve karar verme psikolojisinde devrim yaratan Beklenti Teorisi (Prospect Theory) kullanılarak analiz edilecektir. Teorinin, belirsizlik ve risk koşulları altında insan ve grup davranışlarını rasyonel aktör modelinin ötesinde açıklama gücü, bu çalışmanın analitik çerçevesini oluşturmaktadır.

Makalenin temel argümanı, Beklenti Teorisi'nin sunduğu bilişsel ve psikolojik mekanizmaların, çatışmanın İsrail tarafındaki karar alma süreçlerini – özellikle Gazze'deki askeri stratejilerini, işgal politikalarındaki ısrarını ve Vadedilmiş Topraklar doktrininin politik söylemdeki etkisini – anlamada kritik bir rol oynadığıdır. Bu analitik odaklanma, işgalci güç konumundaki ve askeri üstünlüğe sahip İsrail'in politika tercihlerinin psikolojik dinamiklerini

derinlemesine incelemeyi amaçlamaktadır. Zira bu politikalar, çatışmanın seyrini ve sonuçlarını belirlemede belirleyici bir ağırlığa sahiptir. Bu araştırmanın temel problemi, Beklenti Teorisi ile açıklanan psikolojik dinamiklerin (kayıptan kaçınma, referans noktası bağımlılığı, çerçeveleme etkileri), İsrail'in çatışmayı sürdüren ve muazzam insani acılara yol açan politika tercihlerinin altında yatan nedenleri ne ölçüde ve nasıl açıkladığıdır.

I. TEORİK ÇERÇEVE: POLİTİK PSİKOLOJİ VE KARAR ALMANIN BİLİŞSEL TEMELLERİ

Siyasetin insan faktörünü merkeze alan Politik Psikoloji, siyasi olayları, kurumları ve davranışları anlamak için psikolojik teorileri, modelleri ve araştırma yöntemlerini kullanan dinamik ve disiplinler arası bir alandır. Psikoloji, siyaset bilimi, sosyoloji ve tarih gibi farklı disiplinlerden beslenen bu alan, siyasi aktörlerin – bireysel liderlerden bürokratik gruplara, toplumsal hareketlerden ulus-devletlere kadar geniş bir yelpazede – davranışlarının altında yatan motivasyonları, algıları, inançları, kimlikleri ve duygusal süreçleri inceler (Huddy vd, 2023). Uluslararası ilişkiler ve çatışma analizi bağlamında politik psikoloji, devletlerin dış politika tercihlerinin nedenlerini, liderlerin kriz anlarındaki karar alma mekanizmalarını, kamuoyunun siyasi süreçlere etkisini, etnik ve ulusal çatışmaların psikolojik kökenlerini (örneğin, grup kimliği, ötekileştirme, kolektif travma) ve barış süreçlerindeki psikolojik engelleri anlamada kritik içgörüler sunar (Jervis, 1976). Özellikle İsrail-Filistin çatışması gibi derinlere kök salmış, yoğun kimlik ve güvenlik boyutları içeren, algı ve yanlış algıların önemli rol oynadığı durumlarda, politik psikolojik analizler vazgeçilmezdir.

Bu makalenin analitik omurgasını oluşturan Beklenti Teorisi, politik psikolojinin karar alma süreçlerini anlamada sunduğu en etkili modellerden biridir (Kahneman ve Tversky, 1979). Teori, klasik "rasyonel aktör" varsayımına meydan okuyarak, insanların özellikle belirsizlik ve risk koşulları altında kararlarını hangi bilişsel kısa yollar ve yanlılıklar üzerinden şekillendirdiğini açıklar. Teorinin temel yapı taşları ve bu makaledeki analiz için önemi şunlardır:

Referans Noktası (Reference Point): Beklenti Teorisi'nin temel taşı, insanların sonuçları mutlak değerler üzerinden değil, mevcut durumlarını, beklentilerini veya hedeflerini yansıtan öznel bir referans noktasına göre "kazanç" veya "kayıp" olarak kodladığıdır. Bu referans noktası kritiktir çünkü bir durumun "kazanç" mı yoksa "kayıp" mı olarak algılanacağını ve bu algının da aktörün risk tutumunu nasıl etkileyeceğini belirler (Levy, 1992, s. 174).

Kayıptan Kaçınma (Loss Aversion): Teorinin en güçlü bulgularından biri, "kayıpların kazançlardan daha büyük görünmesi"dir (losses loom larger than

gains). Psikolojik olarak, potansiyel bir kaybın yaratacağı negatif duygu, aynı büyüklükteki potansiyel bir kazancın yaratacağı pozitif duygudan yaklaşık iki kat daha güçlüdür (Kahneman, 2011, s. 284). Bu durum, aktörleri statükoyu korumaya (status quo bias) iter ve müzakerelerde "taviz" vermeyi psikolojik olarak son derece maliyetli hale getirir.

Çerçeveleme Etkileri (Framing Effects): Aynı nesnel bilginin veya seçeneğin sunulmuş biçimi ("kazanç" veya "kayıp" olarak çerçevelenmesi), insanların algısını ve tercihlerini çarpıcı biçimde değiştirebilir. Politik liderler bu etkiyi, politikalarını meşrulaştırmak ve kamuoyu desteğini harekete geçirmek için stratejik olarak kullanırlar.

Risk Tutumları ve Yansıma Etkisi (Reflection Effect): Teori, insanların potansiyel kazançlar alanında genellikle riskten kaçındığını (risk-averse), ancak potansiyel kayıplar alanında genellikle risk arayışına (risk-seeking) girdiğini gösterir. Bir devlet, algılanan bir kaybı (örneğin, güvenlik açığı, toprak kaybı tehdidi) önlemek veya telafi etmek için tehlikeli ve maliyetli riskler (örneğin, önleyici savaş) almaya daha istekli olabilir.

İsrail İçindeki Referans Noktası Farklılaşmaları: Argümanın derinleştirilmesi adına, İsrail için tek bir referans noktasından bahsetmenin indirgemeci olacağını belirtmek gerekir. İsrail toplumu ve siyasi eliti içinde en az iki temel referans noktası kümesi çatışmaktadır:

1-Güvenlik Odaklı Statükocu Referans Noktası: Genellikle laik ve merkez siyasette baskın olan bu görüş, 1967 sonrası oluşan fiili durumu (statüko) ve mutlak askeri caydırıcılığı temel alır. Bu referans noktasına göre "kayıp", güvenlik zafiyeti veya kontrol edilen topraklardan taviz vermektir.

2-İlahi/Tarihsel Referans Noktası: Dindar-Siyonist ve aşırı milliyetçi kesimlerde hakim olan bu görüş, referans noktasını uluslararası hukuk veya mevcut sınırlardan değil, Tevrat'ta belirtilen "Büyük İsrail" (Eretz Yisrael HaShlema) sınırlarından alır. Bu perspektifte, işgal altındaki topraklardan çekilmek sadece siyasi bir kayıp değil, ilahi bir emre ihanet anlamına gelen varoluşsal bir kayıptır.

Bu makale, yukarıda detaylandırılan Beklenti Teorisi kavramlarını İsrail-Filistin çatışmasının analizine şu şekilde uygulayacaktır:

1. İsrail'in uzun süredir devam eden ve sıkça dile getirilen güvenlik doktrinleri ve "varoluşsal tehdit" algısının, karar alma süreçlerinde nasıl baskın bir referans noktası işlevi gördüğü incelenecektir. Bu referans noktasına göre, Filistin tarafından kaynaklanan eylemlerin (veya potansiyel eylemlerin) nasıl hızla "kabul edilemez kayıp" olarak kodlandığı analiz edilecektir.

2. Kayıptan kaçınma prensibinin, İsrail'in işgal altındaki topraklardan çekilme veya yerleşimleri boşaltma gibi adımlar atmaktaki isteksizliğini nasıl pekiştirdiği ele alınacaktır. Burada, toprak üzerindeki kontrolün sadece stratejik değil, aynı zamanda "sahip olma etkisi" ve ulusal kimlikle bağlantılı psikolojik değeri nedeniyle "kaybının" nasıl orantısız bir şekilde ağır algılandığı tartışılacaktır.
3. Gazze'deki askeri operasyonlar gibi durumlarda, algılanan güvenlik "kayıplarını" önleme veya caydırıcılığı yeniden tesis etme amacıyla, kayıp alanında gözlemlenen risk arayışı eğiliminin nasıl orantısız güç kullanımına ve yüksek sivil kayıpları göze almaya yol açabildiği değerlendirilecektir.
4. Vadedilmiş Topraklar gibi dini ve ulusal anlatıların, İsrail politikalarını ve kamuoyunu etkileyen güçlü bir çerçeveleme mekanizması olarak nasıl işlev gördüğü analiz edilecektir. Bu çerçevenin, toprak üzerindeki iddiaları nasıl mutlaklaştırdığı, taviz vermeyi nasıl zorlaştırdığı ve belirli politika seçeneklerini (örneğin yerleşimlerin genişletilmesi) nasıl meşrulaştırdığı incelenecektir. Ayrıca, bu çerçevenin rakip anlatıları ve Filistinlilerin haklarını nasıl görünmez kılabilirdiği tartışılacaktır.

Bu teorik çerçeve, Levy (1992) gibi uluslararası ilişkiler uzmanlarının da belirttiği gibi, dış politika analizinde rasyonel seçim teorilerinin eksik bıraktığı alanları doldurarak, liderlerin ve devletlerin neden bazen "beklenmedik" veya "irrasyonel" gibi görünen kararlar aldığını anlamamıza yardımcı olabilir. Beklenti Teorisi, çatışmanın psikolojik kökenlerine ve çözümün önündeki bilişsel engellere ışık tutarak daha kapsamlı bir analiz sunmayı vaat etmektedir.

II. ANALİZ: BEKLENTİ TEORİSİ MERCEĞİNDEN ÇATIŞMANIN BOYUTLARI

Bu bölümde, İsrail-Filistin çatışmasının merkezinde yer alan üç kritik alan – Gazze'deki şiddet, işgal ve genişleme politikaları ve Vadedilmiş Topraklar doktrini – Beklenti Teorisi'nin temel kavramları (referans noktası, kayıptan kaçınma, çerçeveleme, risk tutumları) ışığında ayrıntılı olarak analiz edilecektir. Amaç, bu psikolojik mekanizmaların İsrail'in politika tercihlerini ve eylemlerini nasıl şekillendirdiğini ortaya koymaktır.

II.A. GAZZE'DEKİ ŞİDDET DÖNGÜSÜ: GÜVENLİK REFERANS NOKTASI, KAYIP ALGISI VE RİSK ARAYIŞI

Gazze Şeridi, yıllardır süregelen İsrail ablukası, tekrarlanan yıkıcı askeri operasyonlar ve derinleşen insani kriz ile karakterize edilen, çatışmanın en trajik sahnelerinden biridir. İsrail'in "Dökme Kurşun" (2008-09), "Koruyucu Hat" (2014) ve günümüzdeki saldırıları gibi müdahalelerinde on binlerce Filistinli

sivilin (uluslararası raporlara göre binlerce bebek, çocuk ve kadın dahil) hayatını kaybetmesi, uluslararası hukukun ve insan haklarının ciddi ihlallerine işaret etmektedir (Council for Arab-British Understanding, t.y.; B'Tselem, 2014; Human Rights Watch [HRW], 2024).

Beklenti Teorisi, bu orantısızlığın ve şiddet sarmalının arkasındaki karar alma mantığını anlamak için önemli bir çerçeve sunabilir:

Referans Noktası (Mutlak Güvenlik ve Caydırıcılık): İsrail karar alıcıları için operasyonel referans noktası, genellikle İsraili sivillere yönelik mutlak güvenlik ve sarsılmaz askeri caydırıcılığın sürdürülmesidir. Bu referans noktası, Gazze'deki Filistinli grupların eylemlerinden bağımsız olarak, işgal ve ablukanın yarattığı yapısal şiddeti ve Filistinlilerin güveniksizliğini büyük ölçüde göz ardı eden asimetrik bir güvenlik algısına dayanır. Gazze'den kaynaklanan roket saldırıları, sınır ihlalleri veya tünel tehditleri gibi olaylar, bu hassas güvenlik referans noktasından ani ve kabul edilemez bir sapma olarak kodlanır. Bu sapma, sadece fiziksel bir tehdit değil, aynı zamanda İsrail'in caydırıcılık kapasitesinin ve kontrol gücünün "kayıbı" olarak algılanır.

Kayıptan Kaçınma ve Risk Arayışına Geçiş: Beklenti Teorisi'nin öngördüğü gibi, algılanan bu "kayıplar" (güvenlik kaybı, caydırıcılık kaybı, kontrol kaybı, İsraili can kaybı riski), karar alıcıları kayıptan kaçınma moduna sokar. Kayıpların psikolojik ağırlığının kazançlardan (örneğin, sükûnetin sağlanması, diplomatik çözüm arayışları) çok daha fazla olması nedeniyle, İsrail yönetimi, algılanan bu kayıpları telafi etmek veya önlemek için kayıp alanında risk arayışına girmeye daha yatkın hale gelir. Bu durum, uluslararası kınama, potansiyel hukuki sonuçlar, bölgesel gerilimin tırmanması ve hatta operasyonların beklenen sonucu vermeme riski gibi yüksek maliyetlere rağmen, geniş çaplı ve orantısız askeri güç kullanımını içeren riskli stratejilerin benimsenmesini açıklayabilir. "Kesin" bir güvenlik veya caydırıcılık kaybindan (örneğin, saldırıların devam etmesi veya Hamas gibi grupların güçlenmesi) kaçınmak adına, askeri operasyonların belirsiz ama potansiyel olarak çok daha yıkıcı sonuçları (yüksek sivil ölüm oranları, altyapı yıkımı, uzun vadeli radikalleşme) göze alınabilir. Bu, teorinin "yansıma etkisi" ile tutarlıdır: Kayıp alanında, kesin bir olumsuz sonuçtan kaçmak için daha büyük riskler alınır.

Stratejik Çerçeveleme (Savunma, Terör ve Sivil Kayıpların Meşrulaştırılması): İsrail, Gazze'ye yönelik operasyonlarını istisnasız bir şekilde "savunma hakkı", "terörle mücadele", "Hamas altyapısını yok etme" veya "caydırıcılığı yeniden tesis etme" gibi kavramlarla çerçeveler. Bu çerçeveler, hem iç kamuoyunda operasyonlara destek sağlamayı hem de uluslararası eleştirileri savuşturmayı hedefler. Bu söylem, Gazze'deki durumu ve operasyonların nedenlerini basitleştirir, işgal ve ablukanın rolünü göz ardı eder ve Filistinli silahlı grupları gayri meşru "teröristler" olarak kodlayarak askeri müdahaleyi kaçınılmaz gösterir. Sivil kayıplar ise bu çerçevede sistematik olarak "istenmeyen tali

hasar" (collateral damage), Hamas'ın sivilleri "canlı kalkan" olarak kullanmasının "kaçınılmaz" sonucu veya "savaşın trajik ama gerekli bedeli" olarak sunulur. Bu tür çerçevelenmeler, ahlaki sorumluluğu dağıtır, failliği gizler ve karar alıcıların eylemlerinin korkunç insani sonuçlarıyla psikolojik olarak başa çıkmalarını kolaylaştıran bir savunma mekanizması işlevi görür. Filistinlilerin yaşadığı devasa kayıplar (can, mal, umut kaybı), İsrail'in güvenlik "kayıpları" karşısında sistematik olarak daha az ağırlıklandırılır veya tamamen göz ardı edilir.

Ampirik Destek ve Psikolojik Dinamikler: 7 Ekim saldırılarının yarattığı derin "güvenlik kaybı" algısının, İsrail kamuoyunu nasıl kayıp alanında risk arayışına (risk-seeking) ittiğinin somut kanıtları mevcuttur. Saldırıların hemen ardından, Kasım 2023'te yapılan "Peace Index" araştırması (Rosler & Yakter, 2023), İsraili Yahudilerin %57,5'inin IDF'nin (Israel Defense Forces) Gazze'de "çok az ateş gücü kullandığını" düşündüğünü ortaya koymuştur. Bu bulgu, algılanan kayıp telafi etmek ve caydırıcılık referans noktasını yeniden tesis etmek için orantısız ve yüksek riskli askeri stratejilere verilen güçlü toplumsal desteği göstermektedir. Bu durum, Beklenti Teorisi'nin, kayıp alanındaki aktörlerin kesin bir olumsuz sonuçtan (güvenlik zafiyetinin devamı) kaçmak için daha büyük riskler (geniş çaplı askeri operasyon) alacağı yönündeki öngörüsüyle birebir örtüşmektedir. İlginç bir şekilde, savaşın ilerleyen aşamalarında kamuoyunun odaklandığı "kayıp" türü değişime uğramıştır. Mart 2025'e gelindiğinde, savaşın en önemli hedefi sorulduğunda "Hamas'ın yok edilmesi" (%31,8) ikinci plana düşerken, "rehinelerin geri getirilmesi" (%62,5) en önemli öncelik haline gelmiştir (Rosler & Yakter, 2025). Bu, "kayıp" algısının güvenlikten insani (rehineler) boyuta evrilmesinin, politika önceliklerini nasıl yeniden çerçeveleyebileceğini göstermektedir. Daha da önemlisi, Mart 2025 raporu, İsraili Yahudilerin %47,4'ünün savaş sonrası Gazze Şeridi'nde sivil yerleşimler kurulmasını desteklediğini ortaya koymuştur. Bu veri, çatışmanın bazıları için sadece bir "kayıp telafi etme" durumu olmaktan çıkıp, potansiyel bir "toprak kazancı" olarak çerçevelendiğini göstermekte ve güvenlik referans noktasının, ilerleyen bölümlerde incelenecek olan ideolojik referans noktalarıyla nasıl iç içe geçtiğini kanıtlamaktadır.

Bu analiz, Gazze'deki tekrarlayan şiddetin sadece rasyonel (!) askeri hesaplamaların bir ürünü olmadığını, aynı zamanda güçlü bilişsel yanlılıkların, özellikle de asimetric olarak algılanan kayıplara verilen orantısız tepkinin ve bu tepkileri meşrulaştıran etkili çerçeveleme stratejilerinin bir sonucu olduğunu ortaya koymaktadır.

II. B. TOPRAK GENİŞLEMESİ VE İŞGAL POLİTİKASI: STATÜKO REFERANSI, MÜLKİYET ETKİSİ VE TAVİZSİZLİK

İsrail'in 1967 Altı Gün Savaşı'ndan bu yana Batı Şeria ve Doğu Kudüs'te sürdürdüğü işgal ve bu işgali kalıcılaştıran yasa dışı yerleşim politikaları, çatışmanın çözümünün önündeki en temel engellerden biridir. Yüz binlerce İsraili yerleşimcinin işgal altındaki topraklara yerleştirilmesi ve bu yerleşimlerin sürekli genişlemesi, uluslararası hukuka ve iki devletli çözüm vizyonuna açıkça aykırıdır (UN, 2017). Beklenti Teorisi, bu politikaların neden uluslararası baskılara ve barış çabalarına rağmen ısrarla sürdürüldüğünü anlamada önemli psikolojik faktörlere işaret eder:

Fiili Durumun (Status Quo) Referans Noktası Haline Gelmesi: Zaman içinde, işgal altındaki topraklardaki fiili durum – yerleşimlerin varlığı, yollar, askeri kontrol noktaları, idari mekanizmalar – İsrail karar alıcıları, güvenlik bürokrasisi ve kamuoyunun önemli bir kesimi için müzakerelerin başlangıç noktası, yani referans noktası haline gelmiştir. "Sahadaki gerçekler" olarak adlandırılan bu durum, uluslararası hukukun tanımladığı referans noktasının (1967 sınırları) yerini almıştır. Bu yerleşik referans noktasından geriye doğru atılacak her adım (yerleşimlerin dondurulması, boşaltılması, topraktan çekilme), soyut ve belirsiz barış "kazançlarına" kıyasla somut, kesin ve acı verici bir "kayıp" olarak algılanır. Statükonun normalleşmesi ve yerleşik hale gelmesi, onu değiştirmeyi psikolojik olarak zorlaştırır.

Kayıptan Kaçınma, Toprak ve "Sahip Olma Etkisi": Toprak, özellikle İsrail'in ulusal anlatısı, kimliği ve güvenlik paradigması içinde merkezi bir yere sahiptir. Bu nedenle, işgal altındaki topraklardan vazgeçme düşüncesi, sadece stratejik bir geri adım değil, aynı zamanda derin sembolik, tarihsel ve duygusal "kayıplar" içerir. Beklenti Teorisi'nin kayıptan kaçınma prensibi burada devreye girer: Toprak "kaybetme" korkusu, barışın getireceği potansiyel "kazançlardan" (güvenlik garantileri, uluslararası meşruiyetin artması, demografik sorunların hafiflemesi, ahlaki yükten kurtulma) psikolojik olarak çok daha ağır basar. Dahası, "sahip olma etkisi" (endowment effect), İsraililerin (özellikle yerleşimcilerin) nesillerdir yaşadıkları veya kontrol ettikleri topraklara, müzakere masasında potansiyel olarak elde edebilecekleri aynı değerdeki başka kazanımlara kıyasla çok daha fazla değer biçmelerine neden olur. Bu durum, toprak temelli tavizleri içeren her türlü barış anlaşmasına karşı güçlü bir psikolojik direnç oluşturur ve "toprak karşılığında barış" formülünü uygulama açısından zorlaştırır. Başarısızlıkla sonuçlanan Camp David (2000) veya Annapolis (2007) gibi barış görüşmelerinde İsrail tarafının taviz vermekteki isteksizliği, kısmen bu psikolojik mekanizmalarla açıklanabilir (Golan, 2020; EBSCO, t.y.).

Çerçeveleme ve İşgalin Meşrulaştırılması: İşgal ve yerleşim politikaları, sürekliliğini sağlamak için çeşitli meşrulaştırıcı çerçevelerle desteklenir. Batı

Şeria sıklıkla "tartışmalı bölge" veya İncil'deki isimleriyle "Yahudiye ve Samarya" olarak adlandırılır; bu dilsel çerçeveleme, işgal statüsünü önemsizleştirir ve tarihi/dini hak iddialarını ön plana çıkarır. Yerleşimler "güvenlik ihtiyaçları", "doğal büyüme", "Yahudi halkının tarihi anavatanına dönüşü" veya "teröre karşı tampon bölge" gibi argümanlarla çerçevelenir. Bu çerçeveler, uluslararası hukukun ihlali, Filistinlilerin mülkiyet haklarının gaspı, hareket özgürlüklerinin kısıtlanması ve iki devletli çözümün fizibilitesinin yok edilmesi gibi olumsuz sonuçları gizlemeye veya haklı göstermeye hizmet eder. Yerleşimlerin genişletilmesi, bazen bir "güvenlik kaybını" önleme stratejisi (kayıp çerçevesi), bazen de "tarihi/dini misyonu gerçekleştirme" (kazanç çerçevesi) olarak sunulabilir. Bu meşrulaştırıcı anlatılar, İsrail iç politikasında ve kamuoyunda işgalin maliyetini (ahlaki, diplomatik, ekonomik) düşürerek politikaların devamını kolaylaştırır.

Ampirik Destek ve Katılaşan Tutumlar: Bu psikolojik direncin ve taviz konusundaki isteksizliğin ampirik kanıtları, zaman içinde tutumların nasıl daha da katılaştığını gösteren kamuoyu yoklamalarında mevcuttur. Tel Aviv Üniversitesi'nin "Peace Index" raporları bu eğilimi net bir şekilde ortaya koymaktadır.

1-Artan Karşıtlık: Kasım 2023'te İsraili Yahudilerin %62,8'i iki devletli çözüme karşı çıkarken, bu oran Mart 2025'te %72,9'a yükselmiştir. Toprak temelli bir çözümden "kayıp" olarak algılanan feragate yönelik psikolojik direncin zamanla arttığı görülmektedir (Rosler & Yakter, 2023, 2025).

2-Kronik Karamsarlık: Bu dirence, barışın getireceği potansiyel "kazançlara" yönelik kronik bir karamsarlık eşlik etmektedir. Her iki raporda da İsraili Yahudilerin ezici bir çoğunluğu (Kasım 2023'te %87,6, Mart 2025'te %86,8) müzakerelerin yakın gelecekte barış getireceğine inanmamaktadır. Bu durum, potansiyel "kazançların" belirsiz ve değersiz olarak algılanmasına, dolayısıyla somut "kayıp" korkusunun daha baskın olmasına neden olmaktadır.

Statüko Yanlılığının Gücü: Beklenti Teorisi açısından en dikkat çekici bulgu ise statüko yanlılığının (status quo bias) gücüdür. Her iki raporda da İsraili Yahudilerin çoğunluğu mevcut durumun devam etmesine karşı olmasına rağmen, en büyük yüzde (Kasım 2023'te %43,7, Mart 2025'te %44,1) en olası senaryonun yine "mevcut durumun devam etmesi" olduğuna inanmaktadır. Bu paradoks, teorinin temel öngörülerıyla bir uyum içindedir: Mevcut durumdan duyulan memnuniyetsizliğe rağmen, bir çözüm için atılacak adımların belirsizlikleri ve potansiyel "kayıpları", soyut ve şüpheli barış "kazancından" daha ağır basmakta, bu da eylemsizliği ve statükonun zihinsel olarak kabullenilmesini beslemektedir.

Beklenti Teorisi, işgalin ve yerleşimlerin neden sadece stratejik hesaplamaların değil, aynı zamanda fiili durumun referans noktası haline gelmesinin, toprak

kaybına karşı duyulan derin psikolojik direncin ve bu politikaları meşrulaştıran güçlü çerçevelerin bir ürünü olduğunu göstermektedir.

II. C. VADEDİLMİŞ TOPRAKLAR DOKTRİNİ: MUTLAK REFERANS NOKTASI VE İDEOLOJİK ÇERÇEVELEME

Vadedilmiş Topraklar (İbranice: *Eretz Yisrael HaShlema* – Büyük İsrail – Arz-ı Mev'ud) doktrini, İsrail toplumundaki, özellikle dindar-Siyonist ve aşırı milliyetçi kesimler arasındaki siyasi tutumları ve eylemleri derinden etkileyen güçlü bir ideolojik ve teolojik inanç sistemidir (Wikipedia contributors, t.y.). Bu doktrin, Tanrı'nın İncil'de belirtilen toprakları (genellikle mevcut İsrail devletinden daha geniş bir alanı kapsayacak şekilde yorumlanır) Yahudi halkına ebediyen vaat ettiği inancına dayanır. Beklenti Teorisi açısından bu doktrin hem referans noktasını hem de olayların çerçevelenmesini radikal bir şekilde etkileyen birincil bir psikolojik çapa görevi görür:

Vadedilmiş Topraklar kavramı, bu doktrine inananlar için mevcut siyasi sınırlardan veya uluslararası hukuk normlarından çok daha üstün, mutlak ve pazarlık edilemez bir referans noktası sunar. Bu referans noktasına göre, Batı Şeria ("Yahudiye ve Samarya"), Gazze ve hatta komşu ülkelerdeki bazı topraklar, "işgal edilmiş" veya "tartışmalı" değil, Yahudi halkının ilahi hakkı olan ve "kurtarılması" veya "yeniden ele geçirilmesi" gereken topraklardır. Bu ilahi/tarihsel referans noktasından herhangi bir sapma, yani bu topraklardan taviz vermek, sadece siyasi bir hata değil, aynı zamanda dini bir günah, Tanrı'nın vaadine ihanet ve ulusal misyonun yerine getirilmemesi anlamına gelen derin bir "kayıp" olarak kodlanır. Bu mutlak referans noktası, pragmatik ve uzlaşmacı çözümleri baştan reddetme eğilimi yaratır.

Bu doktrin, İsrail-Filistin çatışmasını ve toprak üzerindeki hak iddialarını, çözümü mümkün siyasi bir anlaşmazlık olmaktan çıkarıp, sıfır toplamlı, varoluşsal ve hatta eskatolojik (dünyanın sonuyla ilgili) bir mücadele olarak çerçeveler. "Vadedilmiş Topraklar" çerçevesi içinde, Filistinlilerin aynı topraklar üzerindeki hak iddiaları, tarihsel varlıkları veya ulusal talepleri gayri meşru, geçersiz veya Tanrı'nın planına aykırı olarak görülür. Bu çerçeve, taviz vermeyi imkânsız kılarken, toprak üzerindeki tam Yahudi egemenliğini ahlaki ve dini bir zorunluluk olarak sunar. Bu durum, kayıptan kaçınma güdüsünü aşırı derecede güçlendirir; çünkü potansiyel kayıp sadece toprak değil, aynı zamanda kolektif kimliğin, dini inancın ve ulusal varoluş amacının ta kendisidir. Bu çerçeveleme, yerleşimlerin genişletilmesi gibi eylemleri sadece meşru kılmakla kalmaz, aynı zamanda aktif olarak teşvik eder ve kutsar.

Vadedilmiş Topraklar gibi güçlü ve her şeyi açıklayıcı ideolojiler, onaylama yanlılığı (confirmation bias) ve güdülenmiş muhakeme (motivated reasoning) gibi bilişsel yanlılıkları besler (Havle ve Aksoy, 2025). Bu doktrine inananlar,

inançlarını destekleyen bilgileri aktif olarak arayıp yorumlarken, çelişkili kanıtları (örneğin, uluslararası hukuk, Filistin anlatıları, demografik gerçekler) göz ardı etme veya çarpıtma eğilimindedirler. Bu doktrin, aynı zamanda yerleşimci hareketi gibi gruplar için tükenmez bir motivasyon kaynağıdır ve onları zorluklara ve tehlikelere rağmen işgal altındaki topraklarda yaşamaya ve genişlemeye iter. Son yıllarda, bu ideolojiyi benimseyen Dini Siyonizm akımının ve ilgili siyasi partilerin İsrail siyasetindeki artan etkisi (Broukhim, 2024) bu doktrinin sadece marjinal bir inanç olmadığını, aynı zamanda hükümet politikalarını doğrudan etkileyebilen güçlü bir siyasi faktör haline geldiğini göstermektedir. Bu siyasi etki, Beklenti Teorisi'nin öngördüğü psikolojik mekanizmaların (mutlak referans noktası, aşırı kayıptan kaçınma, güçlü çerçeveleme) reel politik sonuçlar doğurduğunu kanıtlar niteliktedir.

Doktrinin Siyasetteki Somut Yansımaları: Bu doktrinin soyut bir inanç sistemi olmaktan çıkıp somut politikalara dönüştüğünün en net kanıtı, hem siyasi elitlerin söylemlerinde hem de kamuoyunun tutumlarında görülebilmektedir. Dini Siyonizm ve Otzma Yehudit (Yahudi Gücü) gibi partilerin İsrail siyasetindeki artan etkisi, bu ideolojik çerçevenin politika yapım süreçlerindeki ağırlığını göstermektedir. Örneğin, üst düzey hükümet yetkililerinin "Filistin halkı diye bir şey yoktur" gibi ifadeleri (Kellman, 2013) veya Batı Şeria'daki yasa dışı yerleşimleri genişletme talepleri, bu mutlak referans noktasının doğrudan politika çıktılarına dönüştüğünün göstergesidir. Bu aktörler için yerleşimlerin genişletilmesi gibi adımlar sadece bir politika tercihi değil, ilahi bir misyonun icrasıdır. Bu ideolojik çerçevenin yalnızca siyasi elitlerle sınırlı kalmadığı, aynı zamanda kamuoyunda da somut bir karşılık bulduğu, güncel verilerle sabittir. Mart 2025 tarihli "Peace Index" raporu (Rosler & Yakter, 2025), bu etkinin en çarpıcı kanıtlarından birini sunmaktadır: İsraili Yahudilerin %47,4'ü, savaşın ardından Gazze Şeridi'nde yeniden sivil Yahudi yerleşimleri kurulmasını desteklediğini belirtmektedir. Bu veri, "Vadedilmiş Topraklar" anlatısının Batı Şeria ("Yahudiye ve Samarya") ile sınırlı kalmadığını, Gazze'yi de kapsayacak şekilde genişlediğini ve referans noktasının uluslararası hukuku değil, ideolojik ve tarihi iddiaları temel aldığı kanıtlamaktadır. Dahası, aynı grubun %71,1'i Filistinlilerin Gazze'den "gönüllü" ayrılmaları için teşvik sağlanmasını, hatta %61,8'i "askeri güç kullanarak zorla" çıkarılmalarını dahi desteklemektedir. Salt güvenlikçi bir mantıkla açıklanması zor olan bu yüksek oranlar, Vadedilmiş Topraklar gibi mutlakçı ve sıfır toplam bir referans noktası benimsendiğinde, "öteki"nin haklarının ve varlığının nasıl önemsizleştirilebildiğini ve en radikal politika önerilerinin dahi nasıl meşru bir seçenek olarak görülebildiğini kanıtlar niteliktedir. Bu bulgular, ideolojik çerçevelerin, kayıp algısını nasıl varoluşsal bir boyuta taşıdığını ve uzlaşmayı neredeyse imkansız kıldığını somut olarak göstermektedir.

III. TARTIŞMA

Bu makalede sunulan analiz, Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin Beklenti Teorisi'nin, İsrail-Filistin çatışmasının en kemikleşmiş ve yıkıcı boyutlarını – Gazze'deki orantısız şiddet, işgalin ve yerleşimlerin inatçı devamlılığı ve Vadedilmiş Topraklar doktrininin politik etkisi – anlamada ne denli güçlü bir analitik merceğe sunduğunu ortaya koymuştur. Analiz bölümünde sunulan ampirik bulgular, İsrail'in karar alma süreçlerinde, salt rasyonel maliyet-fayda hesaplamalarının ötesine geçen, derinlere kök salmış ve sistematik bilişsel yanlılıkların belirleyici bir rol oynadığını kuvvetle desteklemektedir. Bu tartışma bölümü, analizin ortaya koyduğu temel bulguları sentezleyerek yorumlamayı, araştırmanın ana argümanını güncel veriler ışığında değerlendirmeyi ve bulguların çatışmanın doğası ve çözümsüzlüğüne dair daha geniş teorik ve pratik sonuçlarını irdelemeyi amaçlamaktadır.

III.A. KAYIPTAN KAÇINMANIN HEGEMONYASI VE PSİKOLOJİK TUZAK

Analizin üç ekseninde de (Gazze, İşgal, İdeoloji) kayıptan kaçınma prensibinin adeta bir "anahtar kod" işlevi gördüğü, sunulan verilerle netleşmiştir. Bu durum, Beklenti Teorisi'nin sadece belirli durumlardaki tercihleri açıklayan bir model olmanın ötesinde, İsrail'in çatışmaya yaklaşımını şekillendiren temel bir psikolojik yönelim olduğunu düşündürmektedir.

Güvenlik Kaybı ve Risk Arayışı: Algılanan bir güvenlik "kayıbı" tehdidinin, orantısız güç kullanımını içeren risk arayışçı stratejileri nasıl tetiklediğinin en somut kanıtı, 7 Ekim saldırıları sonrası kamuoyu tutumlarında görülmüştür. Kasım 2023'te İsrail kamuoyunun %57,5'inin IDF'nin "çok az" ateş gücü kullandığını düşünerek daha fazla risk alınmasını talep etmesi, "kayıbı telafi etme" güdüsünün rasyonel maliyet analizini nasıl gölgede bıraktığını gösterebilir.

Toprak Kaybı ve Statüko Tuzağı: İşgal altındaki topraklarda kayıptan kaçınma, "sahip olma etkisi" ile birleşerek statükonun muhafazası yönünde muazzam bir atalet yaratmaktadır. Barışın potansiyel "kazançlarının" soyutluğu, kamuoyunun %87 gibi ezici bir çoğunlukla müzakerelerin barış getireceğine inanmamasıyla kanıtlanmaktadır. Bu inançsızlık, somut "toprak kaybı" korkusunu daha da baskın hale getirmektedir. İsrail'i adeta bir psikolojik tuzağa sokan bu durumun en net yansıması, halkın mevcut durumdan memnuniyetsiz olmasına rağmen en olası senaryonun yine statükonun devamı olduğuna inanmasıdır. Bu, kısa vadeli kayıplardan kaçınma güdüsünün, uzun vadede daha büyük stratejik kayıplara yol açan politikaları nasıl sürdürdüğüne dair bir göstergesi olabilir.

Varoluşsal Kayıp ve Radikalleşme: Vadedilmiş Topraklar doktrini bağlamında kayıp algısı, fiziksel toprağın ötesine geçerek varoluşsal bir boyut kazanmaktadır. Bu varoluşsal kayıp korkusunun, kamuoyunun %47,4'ünün savaş sonrası Gazze'de yeniden yerleşim kurulmasını desteklemesi ve hatta %61,8'inin Filistinlilerin Gazze'den zorla çıkarılmasına onay vermesi gibi radikal politika tercihlerinde somutlaştığı görülmektedir. Bu, kayıptan kaçınma güdüsünün rasyonel tartışmanın tamamen dışına taşındığı bir seviyeyi işaret edebilir.

III.B. REFERANS NOKTALARININ ÇATIŞMASI VE ÇÖZÜMSÜZLÜĞÜN DERİNLEŞMESİ

Analiz, çatışan referans noktalarının sadece teorik bir kavram olmadığını, zaman içinde İsrail kamuoyunda nasıl katılaştığını ve çözüm alanını nasıl daralttığını ampirik olarak göstermiştir. İsrail'in güvenlik, mevcut statüko ve ideolojik iddialara dayalı referans noktaları, uluslararası hukukun referans noktası olan iki devletli çözüme karşı giderek daha baskın hale gelmektedir. Bu katılmanın en net göstergesi, iki devletli çözüme karşı çıkan İsraili Yahudilerin oranının Kasım 2023'te %62,8 iken, Mart 2025'te %72,9'a yükselmesidir. Bu veri, "sahadaki gerçekler" yaratıldıkça ve ideolojik söylemler güçlendikçe, uzlaşmacı referans noktalarının nasıl zemin kaybettiğini kanıtlamaktadır. Aynı şekilde, İsrail kamuoyunun neredeyse yarısının savaş sonrası Gazze'de sivil yerleşimlerin kurulmasını desteklemesi, "güvenlik" referans noktasının ötesine geçerek, Vadedilmiş Topraklar doktriniyle ilişkili "tarihsel/ilahi" bir referans noktasının nasıl baskın hale geldiğini göstermektedir. Bu durum, referans noktalarının sadece geçmişi yorumlamanın değil, aynı zamanda geleceği ipotek altına almanın bir aracı haline geldiğini ve çözümünü imkansızlaştıran bir psikolojik duvar ördüğünü gösterebilir.

III. C. ÇERÇEVELEMENİN GERÇEKLİĞİ İNŞA GÜCÜ VE RASYONEL TARTIŞMANIN ÖLÜMÜ

Beklenti Teorisi'nin çerçeveleme kavramı, İsrail-Filistin çatışmasında bir gerçeklik inşa etme aracı olarak işlev görmektedir ve sunulan veriler bu mekanizmanın gücünü kanıtlamaktadır. İsrail'in eylemlerini sürekli olarak "güvenlik" ve "terörle mücadele" ekseninde çerçevelemesi, kamuoyunun algısını şekillendirmektedir. Savaş önceliklerinin Kasım 2023'te "Hamis'in yok edilmesi"nden Mart 2025'te "rehinelerin geri getirilmesi"ne kayması, "kayıp" kavramının siyasi liderler ve medya tarafından nasıl yeniden çerçevelenerek kamuoyu önceliklerinin değiştirilebildiğinin canlı bir örneğidir. Çerçevelemenin en radikal sonuçları ise "öteki"ni insanlıktan çıkaran (dehumanization) süreçlerde görülebilir. Filistinlilerin Gazze'den çıkarılması gibi uluslararası

hukuka göre suç teşkil edebilecek bir eylemin, İsraili Yahudilerin %71,1'i tarafından "gönüllü ayrılışa teşvik" olarak çerçevesinde destek bulması, dilin gerçekliği nasıl inşa ettiğinin ve ahlaki sorumluluğu nasıl ortadan kaldırdığının altını çizmektedir. Bu, "terörist" veya "canlı kalkan" gibi etiketlerin, Filistinlilerin acılarını nasıl görünmez kılabilmiş ve onlara karşı uygulanan şiddeti ahlaki olarak nasıl daha kabul edilebilir hale getirebildiğini göstermektedir.

Simetrik Bir Analizin Potansiyeli (Filistin Perspektifi ve Beklenti Teorisi): Bu makale, analitik netlik sağlamak amacıyla İsrail'in karar alma mekanizmalarına odaklanmış olsa da, Beklenti Teorisi'nin Filistin perspektifini anlamada da değerli bir araç olabileceğini belirtmek gerekir. Filistinliler için referans noktası, genellikle 1948'de (Nekbe) veya 1967'de kaybedilen topraklar, statü ve egemenliktir. Onların karar alma süreçleri, devasa bir "kayıp" alanında gerçekleşmektedir. Teoriye göre, sürekli kayıp alanında olan bir aktör, durumu değiştirmek için daha fazla risk almaya (risk-seeking) eğilimli olabilir. Bu durum, intifadalar veya farklı direniş biçimleri gibi yüksek maliyetli ve riskli eylemlerin psikolojik zeminini anlamada bir perspektif sunabilir. "Kayıp" olarak kodlanan sadece toprak değil, aynı zamanda onur, adalet ve kendi kaderini tayin hakkıdır. Bu psikolojik dinamiklerin ayrı bir çalışmada derinlemesine incelenmesi, çatışmanın bütüncül bir resmini sunmak adına elzemdir. Bu makalenin odaklanmış yapısı, bu simetrik analizin derinliğini feda etme pahasına, güç asimetrisinin baskın tarafındaki dinamikleri detaylandırmayı hedeflemiştir.

III. D. BEKLENTİ TEORİSİNİN KATKISI, SINIRLILIKLARI VE GELECEK PERSPEKTİFLER

Bu makalenin temel argümanı, Beklenti Teorisi'nin çatışmanın İsrail boyutunu anlamada kritik bir rol oynadığı yönündeydi. Sunulan ampirik analizler bu argümanı büyük ölçüde doğrulamıştır. Teori, özellikle şu konularda güçlü açıklamalar sunmuştur:

- 1- Neden işgalin ve yerleşimlerin maliyetlerine rağmen sürdürüldüğü (statüko yanlılığı verileriyle gösterildiği gibi).
- 2- Neden algılanan küçük tehditlere karşı büyük riskler alınabildiği (ateş gücü kullanımını verileriyle gösterildiği gibi).
- 3- Neden barış için potansiyel kazançların, somut kayıp korkusu karşısında yetersiz kaldığı (kamuoyunun %87'sinin barışa inanmamasıyla gösterildiği gibi).

4- Dini/ulusal anlatıların karar alma süreçlerini nasıl rasyonel olmayan yönlere çekebildiği (Gazze'ye yerleşim ve Filistinlilerin ayrılmasına verilen destekle gösterildiği gibi).

Ancak teorinin sınırlılıklarını da kabul etmek gerekir. Bu analiz, büyük ölçüde İsrail perspektifine odaklanmıştır ve Filistin tarafının bilişsel süreçleri ayrı bir çalışmayı gerektirmektedir. Daha da önemlisi, Beklenti Teorisi bilişsel süreçlere odaklanırken, çatışmanın derin duygusal (kolektif travma, korku, nefret) ve kimliksel boyutlarını tam olarak kapsamayabilir. Teori, insanların belirli referans noktalarına göre *neden* belirli seçimler yaptığını açıklarken, bu referans noktalarının (özellikle Vadedilmiş Topraklar gibi radikal ideolojik olanların) toplum içinde *nasıl* bu kadar baskın hale geldiğini tek başına açıklayamaz. Bu noktada, analizin siyasi sosyalleşme, medya çalışmaları ve Sosyal Kimlik Teorisi gibi diğer yaklaşımlarla zenginleştirilmesi gerekmektedir. Son olarak, psikolojik analizler, uluslararası sistemin yapısı ve güç asimetrisi gibi makro düzeydeki yapısal faktörler bağlamında değerlendirilmelidir.

SONUÇ

Bu makale, İsrail-Filistin çatışmasının güncel ve kritik üç boyutunu – Gazze'deki şiddet sarmalı, işgal ve yerleşim politikalarının devamlılığı ve Vadedilmiş Topraklar doktrininin siyasi etkisi – Nobel ödüllü Daniel Kahneman ve Amos Tversky'nin Beklenti Teorisi'ni kullanarak politik psikoloji perspektifinden analiz etmeyi amaçlamıştır. Araştırma, Beklenti Teorisi'nin kavramsal araçlarının (referans noktası, kayıptan kaçınma, çerçeveleme etkileri ve risk tutumları), çatışmanın İsrail tarafındaki karar alma süreçlerinin altında yatan ve sıklıkla göz ardı edilen psikolojik dinamikleri anlamada önemli bir açıklayıcı güç sunduğunu ortaya koymuştur. Temel bulgular, İsrail'in politika tercihlerinin şekillenmesinde, klasik rasyonel aktör varsayımlarının ötesine geçen sistematik bilişsel ve psikolojik faktörlerin derin etkisini ampirik olarak göstermektedir:

Kayıptan Kaçınmanın Hegemonyası: Analiz edilen her üç alanda da potansiyel kayıplara (güvenlik, toprak, ideolojik tutarlılık) karşı duyulan aşırı hassasiyetin, karar alma süreçlerinde baskın bir rol oynadığı görülmüştür. Bu durumun, İsraili Yahudilerin ezici bir çoğunluğunun iki devletli çözüme karşı çıkmasıyla ve yine çok büyük bir kesimin Filistinlilerin Gazze'den ayrılmasını desteklemesi gibi radikal tavırlarda somutlaştığı görülmüştür. Kayıptan kaçınma, adeta çatışmayı sürdüren politikaları besleyen psikolojik bir tuzak işlevi görmektedir.

Katılan Referans Noktaları: İsrail'in güvenlik, fiili durum ve ideolojik temelli referans noktalarının zamanla nasıl katıldığı ve uluslararası hukuka dayalı çözüm çerçevelerini nasıl işlevsiz kıldığı tespit edilmiştir. İki devletli çözüme karşıtlığın sadece birkaç ay içinde belirgin bir şekilde artması bu katılışmanın

en net göstergesidir. Kamuoyunun neredeyse yarısının savaş sonrası Gazze'de yerleşimleri desteklemesiyle, "güvenlik" referans noktasının "ideolojik" olanla nasıl birleştiği ve çözüm zeminini nasıl ortadan kaldırdığı anlaşılmıştır.

Gerçekliği İnşa Eden Çerçeveleme: İsrail'in eylemlerini stratejik olarak çerçevelemesinin, iç kamuoyunun algısını şekillendiren ve rasyonel tartışma zeminini daraltan güçlü bir mekanizma olduğu anlaşılmıştır. "Gönüllü ayrılışa teşvik" gibi yumuşatılmış bir dil kullanılarak, nüfusun zorla yerinden edilmesi gibi uluslararası hukuka aykırı bir eylemin kamuoyunda nasıl meşrulaştırılabildiğini göstermiştir.

Politik psikoloji perspektifinin, özellikle de Beklenti Teorisi'nin çatışma analizi ve çözümü çalışmalarına potansiyel katkıları şu şekilde değerlendirilebilir:

1- Bu perspektif, Realist veya Yapısalcı yaklaşımların açıklamakta zorlandığı, "irrasyonel" gibi görünen ancak sistematik olan davranış kalıplarının (halkın çoğunluğunun karşı olduğu mevcut durumun yine de en olası senaryo olarak görülmesi paradoksu gibi) anlaşılmasını sağlayabilir.

2- Analiz, barışın önündeki engellerin sadece siyasi irade eksikliği olmadığını, aynı zamanda bu çalışmada verilerle kanıtlanan derinlere işlemiş bilişsel yanlılıklar, katılaşmış algılar ve kayıp korkuları gibi psikolojik bariyerler olduğunu ortaya koyabilir.

3- Psikolojik mekanizmaların anlaşılması, teorik olarak bu mekanizmalara müdahale etme potansiyelini de beraberinde getirir. Ancak bu analizin işaret ettiği gibi, kamuoyunda bu denli kökleşmiş olan bu mekanizmaların gücü ve katılığı, bu tür müdahalelerin ne kadar zorlu olabileceğini gösterebilir.

4- Teori, farklı referans noktalarının ve çerçevelerin, tarafların birbirlerinin dünyasını anlamasını nasıl engellediğini göstererek, empati eksikliğinin ve karşılıklı şeytanlaştırmanın psikolojik temellerini vurgulayabilir.

Bu araştırma İsrail-Filistin çatışması gibi kökleşmiş ve asimetrik bir anlaşmazlığı anlamada politik psikoloji perspektifinin vazgeçilmezliğini teyit etmektedir. Beklenti Teorisi ile ortaya konan ve güncel kamuoyu verileriyle desteklenen bilişsel dinamikler, askeri ve siyasi gücü elinde bulunduran tarafın politika tercihlerinin altında yatan ve çatışmanın yıkıcı bir şekilde sürmesine katkıda bulunan temel faktörlerdir. Bu psikolojik boyutların ve bunların kamuoyundaki derin köklerinin göz ardı edilmesi, hem çatışma analizini eksik bırakacak hem de gelecekteki potansiyel çözüm çabalarının daha başlangıç aşamasında başarısızlığa uğrama riskini artıracaktır.

KAYNAKÇA

B'Tselem. (2014, 11 Temmuz). *Protective edge: Preliminary data*. Erişildi: https://www.btselem.org/gaza_strip/20140711_protective_edge_preliminary_data

Broukhim, S. (2024). *Factors contributing to the rightward shift in Israeli politics: An analysis of rocket fire, intergroup tensions, and polarization* (Yayımlanmamış bölüm onur tezi). University of California, Los Angeles, Los Angeles, CA.

Council for Arab-British Understanding. (t.y.). *Factsheet: Humanitarian situation – Cast Lead & Pillar of Defense*. Erişildi: <https://www.caabu.org/what-we-do/gaza/factsheet-humanitarian-situation-cast-lead-pillar-defense>

EBSCO. (t.y.). *Annapolis Peace Conference 2007*. Erişildi: <https://www.ebsco.com/research-starters/diplomacy-and-international-relations/annapolis-peace-conference-2007>

Golan, G. (2020). Obstacles and possibilities for peace between Israel and Palestine. *Insight Turkey*, 22(1), 33-46. doi:10.25253/99.2020221.03

Greater Israel. (t.y.). *Wikipedia*'da. 5 Nisan 2025 tarihinde https://en.wikipedia.org/wiki/Greater_Israel adresinden erişildi.

Gündüz, Ş. (2024). The critique of Zionism: The fiction of chosen people of God and the promised land, and the occupation of Palestine. *Milel ve Nihal*, 21, 1-6.

Havle, N., & Aksoy, S. (2025). Bilişsel bariyerlerden kurumsal yönetime: İstihbarat topluluklarında önyargı yönetimi. *Telakki Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(5), 263-288.

Huddy, L., Sears, D. O., Levy, J. S., & Jerit, J. (Ed.). (2023). *The Oxford handbook of political psychology*. Oxford, UK: Oxford University Press.

Human Rights Watch. (2024, 4 Nisan). *Gaza: Israeli strike killing 106 civilians an apparent war crime*. Erişildi: <https://www.hrw.org/news/2024/04/04/gaza-israeli-strike-killing-106-civilians-apparent-war-crime>

Jervis, R. (1976). *Perception and misperception in international politics* (Rev. ed.). Princeton, NJ: Princeton University Press. doi:10.2307/j.ctvc77bx3

Kahneman, D. (2011). *Thinking, fast and slow*. New York, NY: Farrar, Straus and Giroux.

Kahneman, D., & Tversky, A. (1979). Prospect theory: An analysis of decision under risk. *Econometrica*, 47(2), 263–291. doi:10.2307/1914185

Kelman, H. C. (1987). The political psychology of the Israeli-Palestinian conflict: How can we overcome the barriers to a negotiated solution? *Political Psychology*, 8(3), 347–363. doi:10.2307/3791039

Kellman, L. (2023, March 20). “No such thing” as Palestinian people, top Israeli minister says. PBS NewsHour. <https://www.pbs.org/newshour/world/no-such-thing-as-palestinian-people-top-israeli-minister-says>

Levy, J. S. (1992). An introduction to prospect theory. *Political Psychology*, 13(2), 171–186.

Rosler, N., & Yakter, A. (2023, November). *Findings: The Peace Index*. The International MA Program in Conflict Resolution and Mediation, Tel Aviv University.

Rosler, N., & Yakter, A. (2025, March). *Findings: The Peace Index - March 2025*. The International MA Program in Conflict Resolution and Mediation, Tel Aviv University. <https://en-social-sciences.tau.ac.il/peaceindex>

United Nations. (2017, 19 Ocak). *Implementation of Security Council resolution 2334 (2016): Quarterly report of the Secretary-General*. Erişildi: <https://www.un.org/unispal/document/implementation-of-security-council-resolution-2334-2016-quarterly-report-of-the-secretary-general/>

United Nations. (2024, Eylül). *UN General Assembly demands Israel end unlawful presence in occupied territories*. Erişildi: <https://www.ungeneva.org/en/news-media/news/2024/09/97644/un-general-assembly-demands-israel-end-unlawful-presence-occupied>

21. YÜZYILDA SAVUNMA PLANLAMASI: GÜNCEL KONULAR VE TEHDİTLER

Fatma Nur Özkaya*

Öz: Savunma yönetimi, ülkenin bekasının ve menfaatlerinin sağlanması amacıyla hem bugünü hem de geleceği düşünerek mevcut kaynakların en etkin şekilde kullanılması ile ülkenin genel stratejik planlamasının yapılmasıdır. Savunma yönetimi uzun vadeli savunma planlaması ile stratejik yönlendirme ve savunma tedariki faaliyetlerinden oluşan bütünlüklü bir sistemdir. Savunma planlamaları ülkelerin milli menfaatlerini gerçekleştirmek ve güvenliklerini sağlamak için mevcut kaynakların en etkin şekilde kullanılması ile uzun vadede silahlı kuvvetlerin nasıl bir yapıda olması gerektiği hususunda hazırlıklı olmayı ifade etmektedir. Tarihin belirli dönemlerinde farklı savunma yönetimi yaklaşımlarının varlığı yıllar içerisinde toplum ve devletlerin karşılaştıkları tehdit ve risklerin farklılık gösterdiğini gözler önüne sermektedir. Soğuk Savaş

* Doktora Öğrencisi, Milli Savunma Üniversitesi Alparslan Savunma Bilimleri ve Milli Güvenlik Enstitüsü-Savunma Yönetimi Programı, fatmanurkaya06@gmail.com, ORCID: 0000-0001- 9623-1433.
Doi: 10.5281/zenodo.16028428.

Geliş Tarihi: 15 Şubat 2025
Received: 15 February 2025

Kabul Tarihi: 13 Mayıs 2025
Accepted: 13 May 2025

Bu makaleye atıf için/ To cite this article: Özkaya, F. N., (2025). 21 Yüzyılda Savunma Planlaması: Güncel Konular ve Tehditler. *Politik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 62-88.

döneminin bitimini takiben dünyanın daha farklı tehditler ve güvenlik sorunlarıyla karşılaşması savunma planlamacılarının daha karmaşık ve belirsiz bir süreçle karşı karşıya kalmalarına sebep olmuştur. Tehditlerin ne zaman ve nereden geleceğinin belirsizleşmesi savunma planlamalarının esnek ve birçok farklı senaryoya uygun yapılması gerekliliği sonucunu ortaya çıkarmıştır. Amerika Birleşik Devletleri'nde (ABD) 11 Eylül 2001 tarihli terör saldırısı devletlerin ve toplumların gündemine asimetrik savaş kavramını yerleştirmiş ve savunma planlaması üzerinde etki bırakan göç, hibrit savaş, siber savaş, asimetrik savaş gibi yeni durumlara uygun savunma planlamaları yapma gerekliliği hasil olmuştur. Güncel tehditlerin savunma planlamaları üzerindeki etkisini ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada yeni tehditler ayrı başlıklar şeklinde ele alınarak savunma planlaması süreci kapsamında değerlendirilecektir. Ancak çalışma güncel tehditlerin tamamını çalışmaya dahil etmemesi nedeniyle bazı sınırlılıklara sahiptir.

Anahtar Kelimeler: Savunma Planlaması, Asimetrik Tehdit, Siber Tehdit, Hibrit Savaş, Göç

DEFENSE PLANNING IN THE 21ST CENTURY: CURRENT ISSUES AND THREATS

Abstract. *Defense management is the overall strategic planning of the country with the most effective use of available resources, considering both the present and the future in order to ensure the country's survival and interests. Defense management is an integrated system consisting of long-term defense planning, strategic guidance and defense procurement activities. Defense planning refers to the most effective use of existing resources in order to realize the national interests of countries and to ensure their security, and to be prepared for what kind of structure the armed forces should have in the long term. The existence of different defense management approaches in certain periods of history reveals that the threats and risks faced by societies and states have changed over the years. Since the end of the Cold War, the world has faced different threats and security problems, which has led defense planners to face a more complex and uncertain process. The uncertainty of when and where threats will come from has led to the necessity of making defense planning flexible and suitable for many different scenarios. The September 11, 2001 terrorist attack in the United States placed the concept of asymmetric warfare on the agenda of states and societies, and defense planning in accordance with new situations such as migration, hybrid warfare, cyber warfare, asymmetric warfare which have an impact on defense planning. This study, which aims to reveal the impact of*

current threats on defense planning, will address new threats separately and evaluate them within the context of the defense planning process. However, the study has some limitations because it does not include all current threats.

Keywords: *Defense Planning, Asymmetric Threat, Cyber Threat, Hybrid Warfare, Migration.*

GİRİŞ

“Bilgi ve Teknoloji Çağı” şeklinde nitelendirilen 21. yüzyılda, küreselleşen yeni bir dünya düzeni ve bu düzende ortaya çıkan terörizm, siber saldırılar, ekonomik krizler, doğal afetler ve salgın hastalıklar gibi yeni tehditlerden bahsedilebilir. Güvenlik olgusu tarihin her döneminde topluluklar ve devletler için yaşam için gerekli olan temel faaliyetlerin varlığı ve toplumsal yaşantının süreklilik göstermesi açısından vazgeçilmez nitelikte bir kavram olmuştur. Önemli bir motivasyon teorisi olarak kabul gören Maslow’un “İhtiyaçlar Hiyerarşisi” Kuramına göre de güvenlik kavramına ikinci basamakta yer verilmiştir. Bu durum, insanların fizyolojik ihtiyaçlarından sonra en temel ihtiyacının güvenlik olduğunu göstermektedir. Nitekim insanların toplu olarak yaşamasıyla birlikte gruplar arası mücadeleler başlamış ve kitlesel çatışmaların varlığı, bir güvenlik meselesi olarak, savaşları ortaya çıkarmıştır.

Tarih boyunca mücadele ve savaşların pek çok farklı amaç için yapıldığı ifade edilebilir. Örneğin nüfusun az olması ve kaynakların az olan nüfusa göre kıt olmaması nedeniyle tarihin ilk dönemlerinde insanlar arasında bir mücadeleden ziyade insanların doğaya karşı hayatta kalma mücadelesi verdiği ifade edilebilir. 1648 Westphalia Antlaşması ile ortaya çıkan ulus devlet kavramı (Özkaya, 2020: 331) sonrasında savaşlar önemli bir dönüşüm geçirmiş ve modern savaşlar dönemi başlamıştır. Modern savaşlarla birlikte daha çok dini amaçlarla yapılan savaşlar ulus devlet savaşına doğru evrilmiş ve savaşların topyekûn uluslar arasında gerçekleşiyor olması zorunlu askerlik sistemi gibi sistemlerin getirilmesine vesile olmuştur (Begenirbaş, 2022: 141). O halde günümüzde gerçekleşen savaşlarla ilgili olarak modern savaşların başlangıcı kabul edilen Westphalia Antlaşması önemli bir yer teşkil etmektedir.

Küreselleşen yeni dünya düzeni ile birlikte savunma anlayışı değişikliğe uğramıştır. Şöyle ki ülkeden ülkeye tehdit algısı olarak anlaşılan klasik savunma anlayışı yerine nitelik olarak daha asimetrik ve belirsiz olan yeni tehditler ortaya çıkmıştır. Bahsedilen bu yeni tehditlere örnek olarak kitle imha silahları, terörizm, siber tehditler, etnik çatışmalar, göçler, ekonomik yaptırım ve ambargolar, enerji mücadeleleri söylenebilir (Doğan, 2022: 52; Begenirbaş,

2022: 142). Ülkeler bir taraftan bu değişiklikler çerçevesinde savunma politikalarını yeni tehditlere uyumlu hale getirmeye çabalarırken bir taraftan da toplumlar tarafından savunma harcamalarının maliyetlerinin sorgulanmaya başlanmasıyla birlikte savunma harcamalarını daha şeffaf ve etkin halde yapmaya gayret göstermektedirler. Savunma harcamalarının toplumların daha fazla ilgisini çekiyor olmasının şüphesiz birden fazla nedeni bulunmaktadır. Bu nedenlerden biri savunma için ayrılan kaynakların zaten sınırlı olan kaynaklar içerisinde toplumun refahını arttırmaya yönelik yatırımlara ayrılan kaynakların miktarını azaltıyor olması iken diğer bir neden ise politika, savunma, ekonomi, sağlık, güvenlik gibi ülkenin tamamını kapsayan ve ilgilendiren konuların birbirlerinden bağımsız şekilde değerlendirilmelerinin yanlış olacağı yönünde gelişen anlayıştır (Korkmazıyrek, 2018: 17, 18).

Bu çalışmanın amacı 21. yüzyılda ortaya çıkan güncel tehditlerin savunma planlamaları üzerinde nasıl bir etkisi olduğunun ortaya çıkarılmasıdır. Bu amaçla öncelikle kavramsal çerçevenin oluşturulabilmesi adına savunma yönetimi ve savunma planlaması kavramlarının tanımı, kapsamı ve süreçlerinden bahsedilecektir. Bu açıklamaları takip eden bölümde ise savunma planlamasını etkileyen güncel tehditler; asimetrik savaş, hibrit savaş, siber tehdit ve göç başlıkları altında detaylandırılarak aktarılacaktır.

I. SAVUNMA YÖNTEMİ VE SAVUNMA PLANLAMASI

I.A.SAVUNMA YÖNETİMİ

Savunma, TDK sözlüğünde “*saldırıya karşı koyma, müdafaa*” şeklinde tanımlanmıştır (TDK, 2023). İnsanların ihtiyaç duyduğu temel gereksinimlerden biri olan ve savaşların nedenlerinden birini oluşturan savunma, bu eylemi başarılı şekilde gerçekleştirebilen devletlerin varlıklarını devam ettirebilmelerini sağlarken başarısız savunma gerçekleştirilen devletlerin ise mağlup olmalarına sebep olmaktadır. O halde devletlerin varlıklarının devamlılığının savunma yetenek ve kapasitelerine bağlı olduğu ifade edilebilir. Savunmanın önemini vurgulayan ünlü ekonomist Adam Smith savunmanın önemine vurgu yapmak için zenginlikten daha önemli olan tek şeyin savunma olduğunu dile getirmiştir (Çalış Yazgu & Bekmezci, 2023: 8, 9).

Savunma yönetimi, ülkelerin bekası ile milli menfaatlerini gerçekleştirmek niyetiyle hem bugünü hem de gelecekte oluşabilecek riskleri düşünerek caydırıcılığı sağlamak maksadıyla stratejik planlar dahilinde yapılan faaliyetler bütünü olarak tanımlanabilir (Öz & Çalışkanlar, 2020: 311). Savunma yönetimi ayrıca savunmaya ayrılan her türlü kaynağın etkin şekilde kullanılması yönünde girişimlerde bulunmayı da gerektirmektedir (Begenirbaş & Bekmezci, 2023). Silahlı kuvvetlerin operasyonel performansını en üst düzeye çıkarmak savunma yönetiminin temel amaçları arasında yer alır (Çalış Yazgu & Bekmezci, 2023:

11). Yönetimin 5 fonksiyonu olan planlama, örgütleme, yönlendirme, koordine etme ve kontrol savunma yönetim faaliyetleri için de temel teşkil etmektedir (Begenirbaş, 2022: 2-9). Yönetimin fonksiyonları ile savunma yönetimindeki yansımaları Tablo 1’de yer almaktadır (Korkmazzyürek, 2018:26).

Tablo 1: Türkiye’de Savunma Yönetimi Sürecinde Yönetim Fonksiyonları ve Savunma Yönetimi İlişkisi

Yönetim Fonksiyonları ve Savunma Yönetimi İlişkisi		
Yönetim Fonksiyonu	Savunma Yönetimindeki Yansıması	
	Faaliyet	Dokümanlar
Planlama	PPBS Faaliyetleri	MGSB, TUMAS, SHP, OYTEP, Bütçe
Organize Etme	Kuvvet yapısı oluşturma, Kaynak tahsisi çalışmaları, Personel temin ve yerleştirme	Harbe hazırlık, Kuvvet yapısı, İnsangücü planı
Yönlendirme	MGSB, TUMAS, PPD hazırlıkları, Konsept çalışmaları	MGSB, TUMAS, PPD, Konseptler
Kontrol	SHP, OYTEP gözden geçirme süreci, Bütçe uygulama kontrol, Rutin dönemsel diğer kontroller	Gözden geçirme dokümanları

Kaynak: Korkmazzyürek, 2018

Savunma yönetiminin ortaya çıkışında etkili olan temel faktörlerden biri savunma organizasyonlarıyla ilgili olarak insan kaynakları ve bütçe tahsisi ile savunmayı yönetme sürecinde ortaya çıkabilecek sorunları çözme gayretidir (Çalış Yazgu ve Bekmezci, 2023: 10). Stratejik savunma yönetimi stratejik yönlendirme, kuvvet planlaması, silahlanma planlaması şeklinde alt planlama faaliyetlerinden oluşmaktadır. Kuvvet planlaması, kuvvetlerin oluşturulması süreci ile ilgili olup şimdiki zaman ve gelecek zaman için kuvvetlerin hangi birliklerden oluşturulacağını ortaya koyar. Kuvvet planlaması sonucunda oluşturulan kuvvetlerin hangi silah ve malzeme ile donatılacağını belirlediği süreç ise silahlanma planlamasını oluşturur. Silahlanma ve kuvvet planlamaları ‘Savunma Tedarik Sistemi’ ile bütüncül bir yapı içerisinde yer almaktadır (Korkmazzyürek, 2018: 24).

Şekil 1: Stratejik Savunma Yönteminin Alt Grupları

Kaynak: Korkmazyürek, 2018

Türkiye’de uygulanan savunma yönetim süreci stratejik yönlendirme, savunma planlaması ve savunma tedariki şeklinde üç temel faaliyetten oluşmaktadır. Savunma planlaması savunma yönetimi sürecinin içerisinde yer alan temel bir faaliyet olarak yer almaktadır. Stratejik yönlendirme aşaması ile savunma yönetimi süreci başlamış olurken fiili olarak sürecin başlaması savunma planlaması ile gerçekleşir. Savunma politikaları bağlamında hangi yeteneklerin nasıl ve ne zaman kazanılacağına tespit edilmesi nedeniyle savunma planlaması oldukça kritik bir süreçtir (Begenirbaş, 2022: 13,14). Bir sonraki başlıkta savunma planlaması detaylı şekilde aktarılacaktır.

I.B. SAVUNMA PLANLAMASI

Savunma planlaması milli hedefleri elde etme, milli menfaatleri koruma ve ülkenin bekasını sağlamayı hedefleyen ve bu hedef ile beraber ülkenin sahip olduğu kaynakların etkin ve verimli kullanılmasını sağlayan bir süreç olarak ifade edilebilir (Korkmazyürek, 2018: 32). Savunma planlaması ülkelerin kısa ve uzun vadede silahlı kuvvetlerinin nasıl bir yapıda olması gerektiğiyle ilgili hazırlıklı olunmasını sağlar. Dolayısıyla savunma planlamasının odağında gelecek kabiliyetlerin de yer aldığı ifade edilebilir (Davis & Finch, 1993). Tehditlerin savunma planlamaları oluşturulurken öncelikli olarak göz önünde bulundurulması gerektiği ifade edilebilir (Çalış Yazgu ve Bekmezci, 2023: 10). Savunma planlaması ülkenin savunma kapasitesini artırma gayesi ile çeşitli faaliyetleri içeren ve askeri tehditler yanı sıra terörizm, asimetrik tehditler, siber tehditler ve doğal afetler gibi farklı güvenlik tehditlerine hazır olmayı amaçlayan bir süreçtir. Görüldüğü üzere kapsamı oldukça geniş olan savunma planlamasının içerisinde tehdit değerlendirmesi, askeri doktrin geliştirme,

donanım tedariki ve personel eğitimleri şeklinde farklı nitelikte faaliyetler yer almaktadır (Gürbüz & Beyaz, 2023: 4)

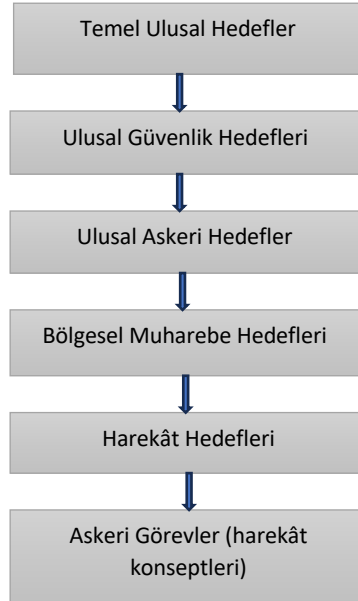
Ülkenin genel stratejik planlamasının bir bölümü olan stratejik savunma planlaması, tarihsel olarak değişen tehdit koşulları nedeniyle geçmişten bugüne kadar farklı yaklaşımlar şeklinde ortaya çıkmıştır (Tunca ve Özkil, 2020: 194). Nitekim 2. Dünya Savaşına kadar tehdidin belirsizlik düzeyinin çok az olması, düşmanın kim olduğunun ve gücünün bilinir olması, tehdidin çok iyi tanımlanmış olması, savaşın yapılacağı alanın belirgin olması vb. şeklindeki koşullar nedeniyle savunma planlama yaklaşımı olarak kadro temelli yaklaşım kabul edilmiş ve düşmanın sahip olduğu güçten nicelik olarak daha fazla güce sahip olmanın zafer kazanmak için yeterli olacağı kabul görmüştür (Kahraman, 2016: 104-105). Soğuk Savaş Döneminde ise savunma planlamasının temelini tehdide dayalı planlama anlayışı oluşturmuş ve bu anlayışta esas amaç caydırıcılığı sağlamak olmuştur. (Korkmazıyürek, 2018: 48).

Tablo 2: Tarih Boyunca Uygulanan Planlama Yaklaşımları

Dönem	Tehdit Özelliği	Planlama Yaklaşımı
Soğuk Savaş Dönemi öncesi	Tehdit belirgin ve iyi tanımlanmış	Kadro Temelli
Soğuk Savaş Dönemi	Tehdit belirgin ve iyi tanımlanmış	Tehdit Temelli
Soğuk Savaş Sonrası Dönem	Tehdit belirgin değil ve tanımlanması zor	Yetenek Temelli
11 Eylül 201 sonrası	Asimetrik tehditler mevcut ve tehdit çok değişken	Yetenek Temelli (Senaryo Uzayı) Planlama

SSCB'nin dağılmasıyla birlikte terörizm, isyanlar, etnik çatışmalar, uluslararası suç örgütleri gibi tehditler yeni boyutlar kazanmıştır. Asimetrik tehditlerde yaşanan bu artışın yansıması olarak savunma planlaması yaklaşımında yetenek temelli planlama yaklaşımı öne çıkmıştır. Hayal gücündeki başarısızlıklar ifadesini meşhur hale getiren 11 Eylül terör saldırısından sonra ABD kendisini daha önce deneyimlemediği ancak yön verdiği bir savaşın içerisinde bulmuştur. Bu yeni savaş için benzer bir senaryo ve taktiği olmaması nedeniyle savaş ile mücadelesi esnasında askeri yetkililer anlık kararlarla hareket etmek durumunda

kalmışlardır. Dolayısıyla bu durum tüm ülkeler için farklı senaryolara ve tehditlere karşı yetenekler geliştirmiş olmanın gerekliliği hususunda önemli bir örnek teşkil etmiştir (Tunca ve Özkil, 2020: 195; Davis, 2018: 380). Açıkça ifade etmek gerekirse 11 Eylül terör saldırısından sonra dünya güvenlik, terörizm, insan hakları, özgürlük, savaş, siyaset, hukuk, ekonomi vb. pek çok alanda değişim ve dönüşümlerle yüzleşmeye başlamış ve geri dönülmez yeni bir sürece evrilmiştir (Arslan, 2022: 553). Ülkelerin kendi çıkarlarını koruyabilmeleri için milli güç unsurlarını oluşturan ekonomik, sosyal, coğrafi, politik, askeri yeteneklerini geliştirmesi ve muhafaza etmesi gerekmektedir. Milli güç unsurları ülkelerin gücünü ortaya koymaktadır. Milli güç unsurlarına ait yeteneklerin nasıl korunacağı ve geliştirileceği ülkede ilgili kurumların geliştirdiği stratejiler ile belirlenir. Sayılan bu yetenekler içerisinde “askeri yeteneklerin” oluşturulması ve korunması hususu stratejik savunma planlaması faaliyetlerine dahildir. Güvenlik politikalarının uygulanmasında büyük bir öneme sahip milli güç unsurlarından olan silahlı kuvvetlere verilen vazifelerin başarılanması için gerekli askeri politikaları belirleyen temel dokümanlar savunma politikalarıdır. Stratejik savunma planlaması bu noktada en öncelikli konuları belirlemelidir. (Korkmazzyürek, 2018: 31). Savunma planlaması sürecinin Kent ve Simons’ın değerlendirmesi ile bir amaçlar hiyerarşisini takip ettiği ifade edilebilir. Yazarların bahsettiği bu hiyerarşi, Şekil 2’de gösterilmiştir:

Şekil 2: Amaçlar Hiyerarşisi

Kaynak: Kent ve Simons, 1994

Türkiye’de uygulanan savunma planlama süreci ile ilgili olarak öncelikle Planlama Programlama ve Bütçeleme Sistemi (PPBS) ‘den bahsedilecektir. Planlama Programlama ve Bütçeleme Sistemi (PPBS) çok uzun süredir başta ABD olmak üzere pek çok gelişmiş ülkenin temel planlama yaklaşımı olarak kullandığı bir sistemdir. Bu sistemde planlamacıların mali imkanlar ışığında planlama yapmasını sağlamak için bütçenin planlamayı desteklemesini sağlamak hedeflenmektedir. Türkiye’de PPBS süreci kapsamında Türkiye’nin Milli Askeri Stratejisi (TÜMAS), Harekât İhtiyaç Planları (HİP) ve Stratejik Harekât Planları (SHP) şeklinde hazırlıklar yapılmaktadır (Berk, 2015: 6). Bu planlardan önce Türkiye’nin ulusal savunma ile güvenlik stratejisi, MGK Genel Sekreterliği önderliğinde yürütülen ve beş yılda bir güncellenen Milli Güvenlik Siyaset Belgesi (MGSB) ile oluşturulmaktadır. Milli hedefler doğrultusunda izlenecek iç ve dış güvenlik ile savunma siyasetine ilişkin yol haritasını belirleyen MGSB doğrultusunda Türkiye’nin Milli Askeri Stratejisi (TÜMAS) belgesi hazırlanmaktadır. TÜMAS oluşturulurken MGSB doğrultusunda teknolojik, politik, tehdit, askeri durum ve politik askeri durum değerlendirmeleri yapılmaktadır. TÜMAS, askeri stratejik yönlendirmeyi sağlayan belge olarak ifade edilebilir (Korkmazıyürek, 2018:86). TÜMAS’ı Stratejik Harekât Planları (SHP) ile On yıllık Tedarik Programı (OYTEP) takip eder ve bu planlar üç yılda bir tekrar gözden geçirilir (Çelik, 2020: 117, 118, 119).

Soğuk Savaş döneminin bitimiyle beraber savunma planlaması yapılmasını güçleştiren tehdidin nereden ve ne zaman geleceğinin kestirilemediği belirsizlikler oldukça artış göstermiştir. Bu belirsizlikler hâlihazır tehditlerin içindeki belirsizlikler, muhtemel şoklar, savunmaya ayrılacak kaynakların miktarındaki belirsizlikler ile kullanılacak teknolojideki belirsizlikler şeklinde bir ayrıma tabi tutulabilir (Meydan ve Demirel, 2010: 15, 16). Bahsedilen belirsizlikler ülkelerin güvenlikleri için risk oluşturan yeni tehditleri beraberinde getirmiştir. Bir sonraki bölümde bu tehditler ve savunma planlamaları üzerindeki olası etkilerinden bahsedilecektir.

II. SAVUNMA PLANLAMASINI ETKİLEYEN GÜNCEL TEHDİTLER

1945-1991 yıllarını kapsayan Soğuk Savaş Dönemi iki kutuplu dünya düzeni şeklinde ifade edilmiştir bu şekilde ifade edilmesinde iki tarafın da nükleer güce sahip olması ve birbirlerine yönelik geliştirdikleri savunma stratejilerinin temelini caydırıcılığın oluşturması etkili olmuştur. Ancak SSCB ekonomisi caydırıcılık stratejisinin gerektirdiği mali yükü kaldıramamış ve SSCB’nin nihai olarak dağılması ile birlikte iki kutuplu dünya düzeni yerini tek kutuplu dünya düzenine bırakmıştır. ABD Başkanı George Bush bu dönem için “*yeni dünya düzeni*” ifadesini kullanmıştır. Dünyanın alışık olmadığı tek kutuplu dünya

düzenine geçilmesi ABD’de de bir şaşkınlıkla karşılanmış ve yeni stratejiler geliştirilmeye başlanmıştır (Coşkun, 2017: 112). Bu dönemde güvenlik inşasında yeni bir bakış açısının ortaya konduğu aşikâr olmakla beraber geleneksel güvenlik anlayışından tamamen uzaklaşıldığı söylenemez (Gül, 2016). 11 Eylül 2001 tarihinde ABD Dünya Ticaret Merkezi’ne yapılan terör saldırılarıyla da tehdit algısı ve bu tehditlere karşı geliştirilmesi gereken yetenekler değişikliğe uğramıştır (Begenirbaş ve Can Yalçın, 2020: 184). ‘Yeni Dünya Düzeni’ şeklinde tabir edilen dönem tehditlerin çeşitlenmesi, alışılmışın dışında tehditlerle karşılaşılması, belirsizliklerin artması şeklindeki nedenlerle aslında yeni dünya düzensizliğine evrilmiştir (Coşkun, 2017: 113). Bu dönem Clausewitz’in ifade ettiği “*her çağ kendi savaşını yaratır*” sözünü doğrular şekilde tehditler ve savunma yöntemleri yönünden önceki dönemlerden ciddi ölçüde farklılık göstermiştir (Özer, 2018: 30).

Avrupa Birliği’nin (AB) 2003 yılına ait olan Güvenlik Strateji Raporu’nda belirttiği üzere “*günümüz tehditleri açık askeri tehditler değildir ve bu nedenle de hiçbiri yalnızca askeri müdahale ile ortadan kaldırılamaz*”. Raporda ayrıca Soğuk savaş sonrası iç ve dış güvenliğin ayrılmaz şekilde birbirine bağımlı hale geldiği ve küresel zorluklar nedeniyle uluslararası ilişkilerde devlet dışı grupların rollerinin arttığından bahsedilmiştir (European Union Committee, 2003). Benzer şekilde Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (NATO)’nün yeni tehdit algılamasına uluslararası terörizm, kitle imha silahları, uluslararası suçlar, insan haklarının ihlali gibi unsurlar dahil edilmiştir (Korkmazyürek, 2018: 136). Önceki zamanlarda toprağını genişletmek için saldırıda bulunabilecek potansiyeli olan ülkeler tehdit unsuru olarak görülürken, artık nükleer silahlardan arınmayan, çevre kirliliğine neden olan, terör faaliyetlerine ve uluslararası suç örgütlerine destek olan ülkeler ve şiddeti artan ekonomik rekabet, insan hakkı ihlalleri, siber saldırılar, terörizm şeklindeki tehdit unsurları güvenlik riski olarak kabul edilmektedir (Coşkun, 2017: 114).

21. yüzyılda teknolojinin hızlı şekilde gelişmesi, Soğuk Savaş döneminin bitmesi ve yeni devletlerin ortaya çıkması, farklı savaş yaklaşımlarının ortaya çıkması tehdit algısını dönüştürmüş ve daha öncesinde alışık olunmayan güncel tehditlerin belirmesine yol açmıştır. Dolayısıyla savunma planlamacıları beliren bu yeni tehditlere uyumlu şekilde planlamalar yapmak ile meşgul hale gelmiştir (Begenirbaş, 2022: 142). Yaşanan küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişmelerle birlikte yalnızca devletler arasında görülen az aktörlü savaşlar yerini çok aktörlü (terör örgütleri, yabancı savaşçılar, organize suç örgütleri vb.), daha az maliyetli ve daha kısa sürede sonlanması amaçlanan, savaş sahasının ve zamanının belirsizleştiği, sivil-asker ayrımının kalktığı bir hibrit savaş ortamına bırakmıştır (Aytuğ ve Pozan, 2023: 2). İzleyen bölümlerde savunma planlamasını etkileyen güncel tehditler olarak asimetrik tehditler, göç, siber tehditler, hibrit savaşlar incelenecektir.

II.A. ASİMETRİK SAVAŞ

Asimetrik savaş kavramının kökeninin “Savaş Sanatı” adlı eserinde “*tüm savaşların aldatma ve şaşırtmaya dayandığı*” yönündeki ifadesi nedeniyle Sun Tzu’ya dayandığı ifade edilebilir. Mao’nun “Savaş Sanatı” eserinde “sürekli saldırı” ve “düşmanı rahat bırakmamak” tekniklerine yapılan vurgu da asimetrik özelliğin anlaşılması yönünde kıymetlidir (Özdoğan, 2017: 1).

Savaşlarda taraflardan birinin zafer kazanmış olması için simetrik değil asimetrik niteliklere sahip olması ve böylece bir tarafın diğerine karşı bir üstünlük elde edebiliyor olması gerekmektedir. Simetrik savaş, savaş için düzenli orduların konuşlandırıldığı ve tarafların benzer silah ve teknolojilerle hareket ettiği savaş şeklidir (Karasoy, 2022a: 63). Asimetrik savaş kavramı ise, güç açısından birbirine denk olmayan taraflar arasındaki savaş olarak ifade edildiği gibi, bir başka tanımda güçsüz tarafın güçlü tarafa beklenmeyen, sürpriz bir zaman ve taktikle saldırarak küçük bir ordu ile daha büyük bir askeri güce karşı savaşta üstünlük sağlaması şeklindedir (Küçükşahin & Akkan, 2007: 50).

Asimetrik savaşların simetrik savaşlardan ayrıldığı yönleri aşağıda yer verildiği şekildedir (Küçükşahin & Akkan, 2007: 52);

- Asimetrik tehditler alışılmadık, kuralsız ve sıra dışıdır.
- Asimetrik tehditlerde amaç yalnızca saldırıda bulunmak değildir; diğer alanlarda gücün zayıflatılması ve bu şekilde dengeleme olması da amaçlar arasındadır.
- Asimetrik saldırılara orantılı ve aynı türde karşılık vermesi oldukça zordur.
- Asimetrik tehditler özellikle sivil ve elbette askeri varlıkları tehdit etmektedir.
- Asimetrik tehditler bilinmeyen gizeminden yararlanarak korkutucudurlar ve güvenlik birimlerini tehdidin nereden geleceğini bilemedikleri için zor durumda bırakırlar.

Kavramsal olarak asimetrik savaş, ABD tarafından 1990’lı yıllarda ortaya atılmış ve 2001 yılında olgunlaşmış bir kavramdır. Asimetrik savaş ifadesi 11 Eylül saldırısına kadar daha çok düzensiz savaşları ifade etmek için kullanılırken bu tarihten sonra çoğunlukla terör faaliyetleri ile ilişkilendirilerek kullanılmıştır (Demirel, 2012: 24). 1941 yılındaki Pearl Harbour baskınından sonra ABD sınırları içerisinde ikinci saldırı olma özelliği taşıyan 11 Eylül 2001 terör saldırısı, sivil hava uçaklarının kaçırılarak Pentagon ve Dünya Ticaret Merkezi’ne çarpması nedeniyle 3000 civarında kişinin ölümüne ya da kaybolmasına yol açmıştır. Bu tarihten sonra başta Amerika’nın olmak üzere tüm dünyanın güvenlik paradigması değişmiş, kimileri terör olaylarındaki bu büyük değişimi ve yıkıcılığı Küresel Terör Dalgası’ olarak nitelendirirken ABD

Başkanı George Bush tarafından 20 Eylül 2001 Perşembe gecesi, Temsilciler Meclisi ve Senato'nun ortak toplantısında yapılan konuşmada bu dalgaya karşı verilen mücadele de 'Teröre Karşı Savaş (*war on terror*)' şeklinde nitelendirilmiştir. En nihayetinde ülkelerin güvenlik ve savunma yaklaşımları değişikliğe uğramıştır (Yılmaz, 2011: 362; Arslan, 2023: 48). Bahsedilen terör saldırısı daha önceki zamanda ortaya çıkan bir kavram olan asimetrik savaş kamuoyunda kendisine yer edinmesi ve sıklıkla duyulur hale gelmesine neden olmuştur (Begenirbaş, 2022: 148).

Asimetrik tehditler yalnızca terör örgütleri ile güçsüz, zayıf devletler tarafından kullanılan tehdit unsurları değildir. Esas amacı güçlü psikolojik etki yaratmak olan asimetrik tehditleri hem güçlü hem de zayıf taraf kullanabilir (Özdoğan, 2018:10, 11). Öyleyse güçlü devletler bu unsurları kullanarak stratejik planlarına yön verebilirler (Begenirbaş ve Can Yalçın, 2020: 185). Bu duruma yakın tarihten bir örnek verilebilir. 24 Şubat 2022 tarihinde Rus güçlerinin Ukrayna'ya saldırısı ile başlayan Rusya-Ukrayna Savaşı'nın ¹ konvansiyonel savaş yanı sıra farklı yönleri ve nitelikleriyle birçok farklı savaş türünü barındırdığı söylenebilir. Rusya'nın Ukrayna'dan daha büyük bir güç olmasına rağmen Ukrayna'nın Rusya'nın zayıf yönlerinden yararlanarak başarı elde etmesi yönünden savaşın asimetrik savaş özelliği gösterdiği ifade edilebilir (Karasoy, 2022b: 45, 46, 50, 51). Asimetrik etki yaratmak için kullanılan stratejiler birbirlerinden farklılıklar göstermektedir. Ancak asimetrik bir etki ortaya çıkması için çoğunlukla terör ve teknolojiden yararlanıldığı ifade edilebilir (Begenirbaş, 2022: 148, 149).

Savunma planlamaları yapılırken asimetrik tehditlere ilişkin olarak dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri mali yük ile ilgilidir. Şöyle ki asimetrik etki yaratan unsurların varlığı savaşın çok uzun sürelere yayılmasına sebep olmaktadır. Uzun süreli savaşların ise ülke ekonomisine olumsuz etkisi olacaktır. Dolayısıyla savunma planlamalarının bu etki göz önüne alınarak yapılması gerekmektedir. Bir diğer önemli husus ise asimetrik tehditleri kullanan aktörlerle ilgilidir. Asimetrik tehdit yöntemlerinin yalnızca terör örgütleri tarafından kullanılmadığı daha önce vurgulanmıştı. O halde savunma planlamaları yapılırken devletlerin de asimetrik tehditte bulunabilen bir aktör olabileceği düşüncesinden hareket ederek strateji ve planları esnek hareket etme yeteneğine olanak verecek şekilde geliştirmek önemlidir (Begenirbaş, 2022: 151). Asimetrik tehditler, en başta klasik savunma anlayışını radikal bir şekilde dönüştürürler. Tehditlerin belirsizlik düzeyinin artması ve hangi aktörler

¹ Rusya-Ukrayna Savaşında savaşın başlatılması yönünde Rusya'yı cesaretlendiren iki husus olmuştur. Bunlardan ilki 2014 yılında Kırım'ı ilhak eden Rusya'ya karşı Batı'nın ciddi bir mukavemet göstermeyişi; diğer neden ise Rusya'nın bu savaşı başlattığı esnada Avrupa'nın içinde bulunduğu durum. 2020 yılında İngiltere'nin Brexit sistemine geçmesiyle resmen AB'den ayrılmış olması, ABD'nin Afganistan'da başarısız olduğunu kabullenerek geri çekilmiş olması gibi nedenlerle Rusya Batı'nın kendi meseleleriyle uğraşacağı ve kendisine bir mukavemet gösteremeyeceğini düşünmüştür (Karasoy, 2022: 45-46).

tarafından yöneleceğinin bilinmezliği savunma anlayışında esneklik ve dinamizm gerektirmekte ve klasik savunma anlayışının sınırlarını aşmaktadır. Ayrıca asimetrik savaşların yalnızca konvansiyonel savaş yöntemleri ile gerçekleşmemesi nedeniyle savunma planlarının konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerine de hazırlıklı olması gerekmektedir. Savunma planlamalarının iç ve dış güvenliği sağlama noktasında birçok farklı tehdide karşı hazırlıklı olması yanı sıra bu tehditlere karşılık verecek birliklerin de asimetrik savaş unsurlarına karşı yetiştirilmiş özel birlikler şeklinde oluşturulması gerekmektedir. Dolayısıyla kuvvet planlaması ile silahlanma planlamasının asimetrik unsurlara uygun şekilde yapılması gerekmektedir. Asimetrik yöntemlerin sivil halka zarar verme maksadıyla yalnızca askeri alanlara değil kentlere yönelecek olması ihtimalinden hareketle sivil halkın korunması için planlama yapılması ve kentlerin güvenliğinin sağlanması gerekmektedir. Asimetrik savaşların temel özelliklerinden biri olan belirsizliğinin giderebilme noktasında istihbarat oldukça önemli hale gelmektedir.

II.B.HİBRİT SAVAŞ

Savaş kavramı TDK'de “*devletlerin diplomatik ilişkilerini keserek giriştikleri silahlı mücadele; harp (I), cenk, cidal, kıtal*” şeklinde tanımlanmıştır. Hibrit savaş konseptinde en az iki farklı muharebe çeşidi birlikte bulunmaktadır. Bu konsepti daha iyi anlamak için hibrit kelimesinin anlamına bakacak olursak bu sözcük TDK'de ilk anlam olarak “*melez*” ikinci anlam olarak ise “*iki farklı güç kaynağının bir arada bulunması*” şeklinde tanımlanmıştır (Türk Dil Kurumu Sözlükleri, 2023). Ülkelerin sahip oldukları jet motorları, uçak gemileri, drone teknolojileri, radar sistemleri vb. teknolojiler, silahlı mücadelelerini destekleyen temel muharebe araçları içerisinde yer almaktadır. Günümüz şartlarında savaş alanlarındaki mücadeleler sadece silahlı mücadeleler ile gerçekleşmemektedir. Bunun en temel sebebi yaşanan teknolojik ilerlemenin savaş olgusunda ortaya çıkardığı dönüşümdür (Doğan, 2022: 30). Günümüz savaşlarını ifade etmesi için birçok farklı terim kullanılmakta olsa da en çok kabul gören ve kullanılan ifade hibrit savaş ifadesidir (Aytuğ ve Pozan, 2023: 3; Bilal, 2021). Hibrit savaş yeni tür/nesil savaş çeşitlerinden birisi olarak kabul edilmektedir ve içinde pek çok unsuru, elementi, stratejiyi barındırmaktadır (Arslan, 2019: 934). Günümüzde konvansiyonel savaş araç ve gereçlerinin yıkıcılığının artması nedeniyle devletlerin doğrudan birbirlerine savaş ilan etme ihtimalleri azalmıştır. Bu durumda devletleri, daha ekonomik ve daha az risk içeren dolaylı savaş yöntemlerine başvurmaya yönlendirmiştir (Dedemen, 2016: 154).

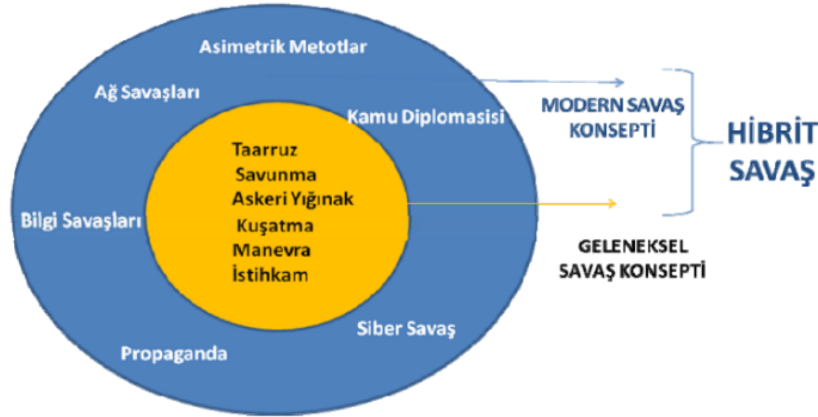
William J. Nemeth tarafından yazılan “*Gelecek Savaş ve Çeçenistan: Bir Hibrit Savaş Örneği*” başlıklı çalışmada Çeçen isyanının hibrit savaş için bir model olabileceği iddiasıyla kullanılmış olan hibrit savaş kavramı bugünkü anlamıyla ilk kez Frank Hoffman tarafından James Mattis ile yazdığı 2005 tarihli

“Geleceğin Savaşı: Hibrit Savaşların Yükselişi” (Mattis vd. 2005) adlı çalışmada kullanılmıştır (Aytuğ ve Pozan, 2023: 3). Hoffman hibrit savaşı, düşmanın “konvansiyonel silahlar, alışlagelmişin dışında taktikler, terörizm ve hukuk dışı faaliyetlerin amaca yönelik harmanlanmış şeklini kendi politik amaçlarına ulaşmak için aynı harekât ortamında ve zaman diliminde kullanması” şeklinde tanımlamış ve hibrit savaşın çok çeşitli faaliyetlerden oluştuğunu dile getirmiştir (Karabulut, 2016: 27). Bu faaliyetlere geleneksel savaş yöntemleri, konvansiyonel olmayan taktikler, terör faaliyetleri, kriminal suçlar vb. faaliyetlerin dahil olduğunu vurgulamıştır. Bu faaliyetlere devlet ve devlet dışı aktörlerin başvurabileceğini ve farklı faaliyetlerin koordineli şekilde yürütülmesi ile başarılı bir sinerjinin oluşturulmasının amaçlandığını aktarmıştır (Gökçe ve Şengönül, 2017: 478). NATO da hibrit tehditlerin hem devlet hem devlet dışı aktörler tarafından kullanılabilmesine vurgu yapmaktadır. Devletleri hibrit tehditleri kullanma yönünde cezbeden husus hibrit tehditlerin yapılan eylemin sorumluluğunu inkâr etme olanağı tanınması ve atfedilememesi özellikleri taşımasıdır (Karasoy, 2022a: 40). Devlet dışı aktörler sıklıkla silahlı örgütler, milis grupları ve terör örgütleri ile özel şirketler olabilmektedir. Geleneksel orduların yanında bu gruplar da savaşların önemli unsurları haline gelmişlerdir (Yenal, 2020a: 62).

Hibrit savaş, konvansiyonel savaş ile konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerinin ve hedefe ulaşmak adına tüm yeteneklerin birlikte kullanıldığı savaş şeklidir (Karasoy, 2022b: 47). Konvansiyonel savaş Körpe’nin (2023) ifadesi ile devlet güvenliğini sağlamak maksadı ile eğitilen, teçhiz edilen, yönlendirilen silahlı kuvvetlerin dahil ile belirli hukuk kurallarına uygun şekilde gerçekleştirilen savaş olarak; konvansiyonel olmayan savaş ise özel harbin bir alt bölümü olarak hem askeri hem yarı askeri yöntemlerle hedef ülke ya da işgal altındaki bölgelerde hakim otoriteyi zayıflatmak ve bölgeye hakim olmak amacı ile yürütülen harp şekli olarak ifade edilebilir (Körpe, 2023). Hibrit savaşın iki ayırıcı özelliği vardır. Bunlardan ilki savaş ve barış zamanı arasındaki çizgiyi belirsizleştirmesidir. Diğer ise belirsizlik ve dayandırma ilişkisiyle ilgili olup hibrit saldırıya hedef olan ülkenin saldırıyı gerçekleştiren devlet veya sponsoruyla saldırıyı ilişkilendirememesi ve bu nedenle bu saldırıya ilişkin bir politika ve mukabele geliştirmesinin zorlaşmasıdır (Bilal, 2021). John McCuen modern toplumların birbirine bağlı doğasını da düşünerek hibrit savaşın konvansiyonel savaş alanlarında, saldırılan ülkenin kamuoyunda ve saldıran ülkenin kendi kamuoyunda aynı anda gerçekleştirdiği mücadele ile ortaya çıktığını değerlendirmiştir (Gökçe ve Şengönül, 2017: 478).

Hibrit tehditler sınıflandırıldığında bu tehditler üç kapsamda değerlendirilebilir. Birincisi ekonomik yollarla toplumları baskılamayı amaçlayan devletlere yönelik gerçekleştirilen tehditlerdir. İkincisi, askeri metotlarla gerçekleştirilerek kurumları, ulaşım ağlarını, iletişim ağlarını, limanları vb. etkisizleştirmeye çalışan tehditlerdir. Üçüncüsü ise yasadışı teşebbüsler şeklinde

nitelendirilebilecek toplumlari kutuplastirmayi, ayrıştırılmayi ve korkutma yoluyla baskılamayi amaçlayan en ucuz yöntemlerin kullanıldığı tehditlerdir (Ünal, Kanat, ve Gürkaynak, 2023: 394, 395). Bu yönüyle hibrit savaş hem düzenli askeri birlikler gibi konvansiyonel savaş metotlarını kullanırken; bilgi dezenformasyonu, karşı tarafın moralini, devlete duyduğu güvenini olumsuz etkileme, ekonomik yaptırımlar vb. düzensiz savaş enstrümanlarını da kullanabilmektedir. Hibrit savaşın sahip olduğu bu çok çeşitli enstrümanlar hedefler doğrultusunda eş zamanlı şekilde kullanılabilir. Bu durum da savaş alanının oldukça genişlemesi sonucunu beraberinde getirmektedir (Karasoy, 2022b: 44, 55). Aşağıda yer alan şekilde hibrit savaşta hem taarruz, kuşatma, manevra vb. şeklindeki geleneksel savaş konseptlerinin hem de asimetrik metotlar, ağ savaşları, bilgi savaşları vb. şeklindeki modern savaş konseptlerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. NATO Dönüşüm Komutanlığı tarafından yayımlanan 2011 tarihli bir raporda da “*terörizm, göç, korsanlık, yolsuzluk, etnik çatışma, vb. çok geniş alandaki düşmanca durum ve faaliyetleri kapsayan bir şemsiye terim*” olarak kendisine yer bulmuştur (Karabulut, 2016: 27, 28).

Şekil 1: Hibrit Savaş

Kaynak: Dedemen, 2016

Hibrit savaşlarda konvansiyonel ve konvansiyonel olmayan yöntemlerin bir arada olması tehdit algı ve düzeyini çoğaltmış olacaktır. Bu minvalde savunma planlamalarının çok yönlü, esnek, dinamik, hızlı adapte olabilen, farklı disiplinlere açık olması anlamında disiplinlerarası yaklaşımı içeren şekilde olması gerekmektedir. Kuvvet ve silahlanma planlamaları yapılırken asimetrik savaşlarda olduğu gibi konvansiyonel olmayan savaş unsurlarının göz önünde

bulundurulması gerekecektir. Hibrit savaşların çok yönlü tehdit unsurlarını içermesi nedeniyle bu tehditlere karşı koyma noktasında askeri otoriteler ile sivil otoritelerin bir aradalığı ve güçlü iletişim ve koordinasyon içerisinde olmaları faydalı olacaktır. Bu bakımdan hibrit tehditlerin öngörülemez ve ani geliyor olmaları savunma planlamasında yetkili otoritelerin hızlı karar alma yeteneğini geliştirmelerini gerektirmektedir. Hibrit tehditlerin uluslararası özellik taşıma ihtimalinden dolayı bu tehditlere karşı koyma noktasında uluslararası iş birlikleri de gerekebilir.

III. SİBER TEHDİT

Önceleri yalnızca şifre koyma, şifre çözme amaçlı ortaya çıkan bilgisayarlar günümüzde hem kişiler hem kurumlar bazında vazgeçilmez bir araca dönüşmüştür. İnternet kullanımı 1960'lı yıllarda ABD'nin savaş esnasında askeri iletişimin zarar görmemesi amacıyla bir bilgisayardaki verinin başka bilgisayara aktarılabilmesi için kurduğu ARPANET kullanımıyla başlamıştır. İnternette tıpkı bilgisayarlarda olduğu gibi hem kişiler hem kurumlar için vazgeçilmez unsur olmuş ve bir anda hızlı şekilde yaygınlaşmıştır. Öyle ki bilgisayarlar ve internet gibi yeni teknolojilere adapte olamayan oluşumların varlığını devam ettirmesi imkânsız hale gelmiştir. Ancak bu hızlı şekilde yaygınlaşma beraberinde bu sistemlerin kötü niyetle kullanılmasına sebep olan güvenlik açıklarını getirmiştir ancak bu hızlı şekilde yaygınlaşma beraberinde bu sistemlerin kötü niyetle kullanılmasına sebep olan güvenlik açıklarını getirmiştir (Aslay, 2017: 24).

Siber kavramı, bilgisayar ve ağlarını içeren varlığı tanımlamaktadır. Siber alanla ilgili en geniş kavram olan siber uzay, bilgisayar ağları ile bu ağlar vasıtasıyla ulaşılabilen tüm veri kaynaklarını kapsayan alan olarak ifade edilebilir (Yılmaz O. , 2017). “*Siber uzayın her türlü tehditten korunması*” (Doğan, 2022: 43) temeline dayanan siber güvenlik kavramı bilişim sistemlerinden oluşan siber ortamın muhtemel saldırılardan korunması, bu sistemde yer alan verilerin gizlilik, bütünlük ve erişilebilirliğinin güvence altına alınması, saldırı yapılmakta ise bunun tespiti ve siber ortamın saldırı öncesi haline döndürülmesinin sağlanmasıdır (Gençoğlu, 2019: 23). Siber saldırıların hedefinde kişiler ya da kamu ve özel kurumlar olabilmektedir. Bu saldırılar hedeflenen yapıya ait bilgi ve iletişim altyapılarına yönelik olmakta ve ticari, askeri, politik vb. amaçlarla yapılmaktadır (Aslay, 2017: 25). Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı'nda siber ortam tüm dünyaya ve uzaya yayılmış durumda bulunan bilişim sistemlerinden ve bunları birbirine bağlayan ağlardan oluşan ortam şeklinde tanımlanmıştır (T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı, 2024). Siber savaş, ulusal bir çıkar ya da sürdürülen bir savaşı destekleme gayesiyle tarafların askeri ve sivil bilişim alt yapılarına yönelik engelleme ya da yok etme niyetindeki eylemleri kullanma şeklindeki savaş yöntemi olarak tanımlanabilir.

1900'lü yılların sonuna kadar kara, deniz, hava ve uzayda cereyan eden savaflara, 21. yüzyılın başlarından itibaren siber uzay boyutu da eklenmiş ve bu şekilde siber savaş kavramı ortaya çıkmıştır. Bu yeni boyutta yapılan savaşların ülkelerin kritik sistem ve bilgilerine yönelmesi, ekonomik, askeri, siyasi vb. pek çok farklı yönden ciddi boyutta zarar görmelerine neden olmaktadır (Eren, Gençoğlu, ve Yenal, 2020: 271,272).

Siber saldırıların mahiyeti yalnızca devletin güvenliği ile sınırlı olmayıp, tüm özel teşebbüsler ile bireyler de bu saldırıların hedefi olabilmektedir. O halde siber saldırıların yalnızca devletlere yönelik yapılmadığı, bu tehditlere karşı geliştirilecek olan siber savunmanın da tek aktör üzerinden gerçekleştirilemeyeceği aşikardır. Dolayısıyla etkili bir siber savunma için tüm paydaşların ortak bir strateji yürütmesi gerekmektedir. Şüphesiz çok paydaşlı gerçekleşecek olan bu strateji için koordinasyon ve etkili iletişim mühim olacaktır (Begenirbaş, 2022: 145, 146). Siber saldırıların ne zaman yapılacağını tahmin etmek mümkün olmadığı gibi bu saldırılar ışık hızında gerçekleşmektedir. Bu sebeple saldırılara hızlıca karşılık vermek mühimdir. Bu saldırıların önüne geçebilmek için açıkların bulunması ve korumanın geliştirilmesi için tatbikat yapılması ciddi önem arz etmektedir. Türkiye'de de gerçek saldırı ve savunma teknikleri kullanılarak tatbikat yapılmaktadır (Aslay, 2017: 25).

Donanım ile yazılımlardaki hatalar, kritik sistemlere çevrimiçi erişim imkânı ve internet tasarımındaki zafiyetler siber saldırıların gerçekleştirilmesinin önünü açmaktadır. Siber saldırılar; siber taarruz, mikroçipler, istem dışı e-posta, Dos-DDos truva atı, salam tekniği, bilgi ve veri aldatmacası, süper darbe, zararlı yazılımlar, kurtçuk, mantık bombaları, klavye izleme oltalama, bukalemun, çöpe dalma, casus yazılımlar, yerine geçme, siber sabotaj, sistem güvenliğinin kırılıp içeri sızılması, sosyal mühendislik, web sayfası hırsızlığı ve yönlendirme gibi teknikler ile yapılmaktadır (Aslay, 2017: 26; Begenirbaş, 2022: 145; Eren, Gençoğlu, ve Yenal, 2020:273-277; Yılmaz, 2017:29). Bu saldırı tekniklerine karşı savunma yöntemleri ise anti virüs yazılımları, güvenlik duvarı, network erişim kontrolleri, saldırı tespit ve önleme sistemleri, açıklık tarayıcı yazılımlar, sanal özel ağ, kripto cihazları, geçerli kullanıcı ve şifre yönetimi, tuzak sistemler şeklindedir (Eren, Gençoğlu, ve Yenal, 2020: 277-280).

Son yıllarda büyük şirket ve kuruluşların elektronik belge ve verilerini en çok tehdit eden saldırılardan biri fidye yazılım saldırısıdır. Bu tehlikeli yazılımlar, e-postalardan, reklamlardan veya sosyal mühendislik saldırıları gibi farklı yöntemlerle kolayca bulaşabilmekte ve örgütlere büyük zararlar verebilmektedir. Saldırıya uğrayan taraf saldırganların talep ettiği ödemeyi yapmadığında elektronik verilerini kaybetmek vb. risklerle tehdit edilmektedir. Fidye yazılımlar 2010 yılı ve sonrasında saldırganlar için büyük bir kazanç kaynağı haline gelmiştir (Çelik ve Çelikaş, 2018: 107). Nitekim Avrupa Birliği

de hibrit tehditler içerisinde en fazla siber tehditler vasıtasıyla saldırılarda bulunulduğundan hareketle ilk etapta bu saldırılara karşı önlem alınmasını elzem görmektedir. Başka bir deyişle Avrupa Birliği'nin yeni güvenlik konusu olarak belirttiği siber alem, hibrit tehditler içerisinde öncelikli tercih edilen saldırı alanını oluşturmaktadır (Ünal, Kanat, ve Gürkaynak, 2023: 393).

Kosova çatışması literatürde Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin dağılma sürecine girmesiyle birlikte etnik unsurlar arasında yaşanan çatışmaları ifade etmek için kullanılmıştır. Bu çatışmalara NATO'nun 24 Mart 1999'da NATO Genel Sekreteri'nin direktifiyle Sırp mevzilerin bombalanması ile dahil olan NATO bu tarihten itibaren siber saldırılara maruz kalmıştır (Yılmaz O. , 2017). Bu saldırıları gerçekleştiren bilgisayar korsanlarının sitelere “*çok yaşa Sırbistan*” gibi ifadeler koydukları ve saldırıları yalnızca Sırp'ların değil, Çinliler ve Ruslarında gerçekleştirdikleri tespit edilmiştir. 1999 yılında bu şekilde başlayan siber saldırılar NATO'nun güvenlik konseptinde yeterince yer alamamış olsa da 1999 yılı NATO'nun güvenlik hedefleri yönünden önemli bir yıl olma özelliği taşımıştır (Bıçakçı, 2012: 210, 211). Yugoslavya'dan sonra bir Avrupa Birliği ülkesi olan Estonya'da siber saldırılara maruz kalmıştır (Köker, 2022: 61).

Siber saldırılarda kullanılan yöntemlerin maliyetinin ülkelerin savunma sistemlerinin daha altında bir maliyete sahip olması, savunmaya ayrılan kaynaklarının azaldığı ülkeler için siber saldırıları daha önemli hale getirmiştir. Ülkelerin finansal sistemlerden askeri sistemlere kadar sahip oldukları pek çok sistem küçük bir yazılımla zarara uğratılabilir. Günümüzde ülkelerin maruz kaldığı siber saldırılara ilişkin olarak birçok farklı örnek verilebilir. 2010 yılında ABD korsan bir yazılımla İran'ın nükleer santrallerine saldırı gerçekleştirmiştir. Bu saldırı santraldeki faaliyetlerin bir süre için durmasına sebep olmuştur. 13 Haziran 2025 tarihinde İsrail'in saldırıları ile başlayan ve 12 gün süren İsrail-İran savaşında da siber saldırılar karşılıklı olarak yaşanmıştır. İsrail'in İran'ın borsa ve bankacılık sistemlerine, İran'ın İsrail'in devlet televizyonuna saldırısı karşılıklı yaşanan siber saldırılara örnek gösterilebilir (Anadolu Ajansı, 2025).

Görüldüğü üzere ülkelerin birçok farklı sektör ve altyapısı siber saldırılan hedefi haline gelebilmektedir. Ülkelerin sahip oldukları pek çok sistemin dijitalleşmesi ve bu nedenle siber saldırılara açık hale gelmesi oldukça önemli bir güvenlik tehdididir. Siber saldırıların kritik alt yapı sistemlerine ve bilgi ağlarına yönelmesi, siber saldırıların çok hızlı ve etkili şekilde gerçekleşmesi, küçük bir yazılımın çok büyük zararlara neden olması geleneksel savaş alanlarına eklenen siber uzay alanının önemine işaret etmektedir. Siber saldırılara karşı koyabilmek için muhakkak önleyici mekanizmalara sahip olma, hızlı müdahale edebilme, zararın tespitini yapma ve hızlı şekilde yeniden toparlanma siber savunmanın kritik noktalarını oluşturmaktadır. Hızlı karşı koymayı sağlayabilmek için erken uyarı önlemleri, ikazlar ve elbette diğer

güncel tehditlerde olduğu gibi güçlü bir istihbarat ağı önemlidir. Elbette bu noktada savunmadan mesul olan askeri ve sivil tüm personellerin siber saldırılar ve siber savunma hususlarında bilgilendirilmiş olması gereklidir.

IV. GÖÇ

En yalın ifadeyle insanların iradi veya zorunlu olarak yaşadığı mekânı değiştirmesi (Kaygusuz, 2021: 61.) anlamına gelen göç, insan varlığının başlangıcına tarihlenebilen bir olgudur. Tarihin birçok dönemi, insanların güvenlik sebebiyle yaşadıkları yerlerden başka yerlere istekleri dışında göç etmelerine tanıklık etmiştir. Dolayısıyla göç, hemen her zaman güvenlik konusuyla yakın ilişki kurmuştur. Günümüz dünyasında da kitlesel göçlerin yoğun bir şekilde yaşandığına tanıklık edilmektedir. Aynı zamanda yakın gelecekte de küresel iklim değişikliği nedeniyle yoğun göçlerin yaşanacağı bilim insanları tarafından öngörülmektedir (Toktaş, vd.: 2023). Güvenlik anlayışının geleneksel anlamından sıyrılarak her türlü tehdidi içine alır şekilde genişlemesi de göç olgusunun güvenlikle ilişkisini artırmaktadır (Doğan, 2022: 52). Bu bakımdan göçün günümüzde önceki dönemlerde olduğundan daha yoğun bir şekilde güvenlik ile ilişkilendirildiğini ifade etmek gerekir.

Modern ulus devletlerin egemenlik ile iktidar alanını belirleyen ve iki devleti birbirinden ayırmaya yarayan hat şeklinde tanımlanabilecek olan sınır kavramı dendiğinde akla ilk önce devlet sınırları gelmektedir (Özkaya, 2020: 319, 329, 332). Devletlerin kara sınırları antlaşmalar ile belirlenmiş olup bu sınırlar içerisinde bireyler, semboller, taraflar ile uluslararası hukuk yer almaktadır. Bireyler ve devletlerin güvenliği en başta sınır güvenliğinin varlığı ile sağlanabilir (İstanbulu ve Emiroğlu, 2022: 227). Günümüzde kitlesel göç olgusu, devletlerin varlığını tehdit etmektedir (Özkaya & Efe, 2024: 263).

Günümüzde uluslararası güvenliği tehdit eden yeni hususlar beraberinde mülteci sorunu gibi yeni sorunları getirmiş ve sınır güvenliği kavramı daha geniş bir perspektiften değerlendirilmesi gereken bir olgu haline gelmiştir (İstanbulu & Emiroğlu, 2022: 229). 11 Eylül saldırısından sonra değişen paradigmlar, Soğuk Savaş döneminde devleti merkezine alan klasik güvenlik anlayışından, sınır ötesinde göçün önlenmesi ve kaynak mücadelesine doğru ciddi bir dönüşüm geçirmiştir. ABD’de 11 Eylül terör saldırısı sonrası gelişen “iç güvenlik yönetimi” anlayışı ile “ülke içerisindeki terörist saldırıları önlemek, saldırı sonrası oluşan zararları azaltmak ve iyileştirmek” bakış açısı baskın hale gelmiştir (Yılmaz S., 2011). Sınırların “teröristlerin” potansiyel geçiş noktası olduğu bakış açısı sınır güvenliği kavramını önemli hale getirmiş ve göçün sınır ötesinde önlenmesi gibi yeni mücadele yöntemlerini ortaya çıkarmıştır (Aras, 2023: 472). Güvenikleştirme bakış açısı nedeniyle göç ile beraber elektronik gözetleme sistemleri, çok uluslu ve ulusal sınır güvenlik

timleri vb. şeklinde geniş bir güvenlik sektörü oluşmuştur (Özkaya & Efe, 2024: 166; Rumelili Bahar ve Karadağ, 2017: 86- 88).

Geleneksel sınır güvenliği politikalarının yerini daha korumacı bir sınır güvenliği anlayışına bırakmasıyla beraber devletler sınırlarından riskli grupların geçişini önlemeye yönelik mekanizmalar konusunda daha hassas davranır hale gelmişlerdir. AB 2005 yılında Operasyonel İş birliği Ajansı (FRONTEX) Sınır Güvenliği Birimi'ni kurmuştur (Aras, 2023: 474). Ancak AB göç-güvenlik ilişkisini 1980'li yılların ortalarından itibaren kademeli şekilde oluşturmuş ve Suriye Savaşı sonrasındaki mülteci meselesiyle birlikte zirve noktasına ulaştırmıştır (Rumelili Bahar ve Karadağ, 2017: 70). ABD ise 11 Eylül saldırısından sonra bir süre kara sınırını ve hava sahasını kapatmış, 2006 yılında Meksika Sınırını çit ile 2016 yılında duvar ile kapatma kararı almıştır. Çit ve duvar dışında sınırlar sınır karakolları, sınır gözetleme kuleleri, biyometrik tanımlama, uydu görüntüleri, hava araçları, termal kameralar gibi fiziki araç ve gereçler ile pasaport ve vize uygulamaları ile korunmaktadır (Deniz, 2020: 242).

Avrupa'da yakın zamanda aşırı sağın yükselişiyle birlikte göç olgusunun devlet güvenliğine tehdit boyutu daha da önemli bir hale gelmiştir. Nitekim Milli İstihbarat Akademisi'nin "Batılı Ülkelerde Aşırı Sağ Hareketler" 2023 yılı değerlendirme raporunda özellikle 2015 sonrasında Avrupa'da göçmenlerin terörle bağlantılı olarak bir güvenlik sorunu olarak değerlendirildikleri ifade edilmiştir (Milli İstihbarat Akademisi, 2024). Aslında bu durumun temeli 1990 sonrasında ortaya çıkan "Kale Avrupası" anlayışına dayanmaktadır. Kale Avrupası anlayışı, Schengen Bölgesi sınırlarının sert bir şekilde korunmasını ifade eden bir anlayıştır. Avrupa'da yükselen aşırı sağ, kalenin sınırlarının daha sağlam bir şekilde korunması düşüncesini desteklemektedir. Özellikle son 20 yılda İspanya, İngiltere, Fransa gibi Avrupa ülkelerinde yaşanan terör saldırıları göçü daha fazla güvenlikleştirmekte (Özkaya & Efe, 2024: 159, 166) ve savunma planlaması alanına çekmektedir.

1951 Cenevre Sözleşmesi ile kurulan uluslararası sığınma rejimi çerçevesinde sözleşmeye taraf ülkelerin sığınmacılar hususunda söylemleri ile eylemleri arasında farklılık olduğu ve ülkelerin çoğunlukla açık kapı politikasını uygulamaktan kaçındıkları görülmektedir. Avrupa kendisine gelecek göç akınından kurtulabilmek için Türkiye ile yaptığı anlaşma ile kendi ülkelerinde mültecileri istemediklerini ve mültecilere karşı geliştirdikleri politikaların "güvenlik" çerçevesinden oluşturulduğunu göstermektedir (Şimşek & İçduygu, 2017: 7, 8). Uluslararası göç literatüründe çokça kullanılan güvenlik kavramı daha çok devletlerin güvenliğinin korunması üzerinden kullanılmış ve ulusal güvenliği ifade etmiştir.

Göç olgusu çok boyutlu bir olgu olarak insani, ekonomik, toplumsal, güvenlik vb. birçok farklı boyutu içerisinde barındırmaktadır. Göç, farklı şekillerde

sınıflandırılabilir. 20. yüzyılın son çeyreği itibarıyla gittikçe önem kazanan bir olgu olan düzensiz göçler (Şemşit, 2018) ülkelerin güvenlik politikaları açısından önemlidir. Göçün düzensiz göç niteliğinde olması ve kitlesel bir hareket olarak cereyan etmesi savunma planlamalarında bazı hususların yer alması sonucunu doğurabilir. Bireysel göçlerin en fazla kentsel güvenliği tehdit etme ihtimali varken, kitlesel göçlerin de ulusal güvenliği tehdit etme potansiyeli bulunmaktadır. Bu bakımdan devletler savunma planlamalarını yaparken var olan ve olması muhtemel düzensiz göç hareketlerini planlamak ve bu hareketlerin ülke savunmasına verebileceği muhtemel zararları öngörerek hareket etmek zorundadır. Göç olgusunun iç ve dış güvenlik için ortaya çıkardığı tehdit uluslararası nitelik taşıdığı için ülkelerin diğer ülkeler ve uluslararası örgütler ile ortak savunma anlayışı geliştirmesi gerekebilir. Bu nedenle uluslararası iş birlikleri göçün ortaya çıkardığı tehditler ile mücadelede önemlidir. Bir diğer önemli husus göç olgusunun insani yönü nedeniyle savunma planlamasının da insani öncelikleri ve insani yardım boyutunu da içerecek şekilde lojistik planlamasında bulunulmasıdır. Düzensiz göç hareketi nedeniyle sınır güvenliğinin en temel risk alanlarından biri haline gelmesi, savunma planlamalarında sınır güvenliğini sağlama noktasında hassas davranılmasını gerektirebilir. Sınır güvenliğini sağlamak adına sıkı kontrol önlemleri, biyometrik yüz tanıma sistemleri, dronlar, sensörler, duvarlar, radarlardan yararlanılabilir. Bu noktada ülkenin iç ve dış güvenliklerinden sorumlu birimlerin sıkı bir koordinasyon içerisinde hareket etmesi gerekmektedir. Göç olgusu hem iç güvenlik hem de sınır güvenliği ve dış güvenlik için ortak şekilde risk oluşturan bir olgudur. Dolayısıyla güvenlikten sorumlu tüm kurumların ortak ve bütüncül şekilde çalışmasını sağlayacak, esnek bir savunma planlaması gerekecektir.

SONUÇ

İnsanlık tarihi boyunca daima var olmuş olan savaş kavramı birçok düşünür tarafından devletin en önemli faaliyeti ve politikanın devamı şeklinde değerlendirilmiştir. Clausewitz her savaşın politik bir amaç taşıdığını ve her dönemin savaş doğasının ve koşullarının farklılaştığını ifade etmiştir. Günümüzde yaşanan savaşların da şüphesiz en temel sebebi politik gayeler güdülmüştür. Ancak günümüzdeki savaşların tanımı, aktörleri, araçları, tarafları gibi birçok özelliği geçmiş yıllarda yaşanan savaşlardan farklılık göstermektedir. İçinde bulunduğumuz yüzyılda savaşlar yalnızca konvansiyonel savaş yöntemleri ile değil aynı zamanda konvansiyonel olmayan savaş yöntemlerinin de birlikte uygulanmasıyla gerçekleşmektedir. O halde günümüzde savaşan tarafların başarısı noktasında her iki savaş yöntemini bir arada kullanabiliyor olmasının oldukça elzem olduğu ifade edilebilir. Bilhassa gelişen teknolojilerle beraber ülkelerin savunma ve silah sistemlerinin

konfigürasyonu, yeni tehditlere karşılık verebilir hale gelmesi, kara, deniz, hava, uzay ve siber uzay alanında savunma yapabilir olması gerekmektedir. Ülkelerin savunma güçlerinin arttırılmasında önemli bir araç olan savunma planlamaları tarih boyunca ortaya çıkan güvenlik ve tehdit koşullarına göre değişim geçirmiştir. Farklılaşan her bir dönemde yeni bir savunma planlaması yöntemi uygulanmıştır. 11 Eylül terör saldırısı sonrasında yeni gelişen güncel tehditler ile beraber zaman ve mekânın belirsiz hale gelmesi ülkeleri savunma planlamaları noktasında bir belirsizlik ile mücadele etmek durumunda bırakmıştır. Bu kapsamda senaryo uzayı yöntemi uygulanmaya başlamıştır.

Günümüzde gerçekleşen bazı savaşlar birçok farklı savaş taktiği ve niteliği taşıması nedeniyle hibrit savaş özelliği göstermektedir. Simetrik ve asimetrik yöntemlerin bir arada yer aldığı hibrit savaşlar, hedefe ulaşabilmek adına farklı yeteneklerin birlikte kullanıldığı bir savaş türüdür. İnternet ve bilgisayar kullanımının ciddi şekilde yaygınlaşması çok hızlı ve ani bir şekilde gerçekleşebilen siber tehditlerin de yaygınlaşmasını beraberinde getirmiştir. Tüm bu yeni tehditler ülkelerin savunma planlamalarında ciddi değişimlerin yaşanmasına sebep olmuştur. Tarih boyunca ülkelerin karşılaştıkları tehditlerin niteliğinin değişmesi savunma planlaması yaklaşımlarının da değişmesini beraberinde getirmiştir. Asimetrik tehditlerin belirsiz olmasının yarattığı korku topluluklar üzerinde bir baskı unsuru olarak devam edecektir. Bu tehditlerin gündemimizden ve hayatlarımızdan bir anda silinme ihtimalinin olmadığı değerlendirilmektedir. Ayrıca çoğunlukla ülkeler arasında ve ülke içerisinde yaşanan çatışmaların ve ekonomik sıkıntıların sebep olduğu göç olgusu gelecek dönemlerde de sıklıkla rastlayacağımız bir olgu olacaktır.

Güncel tehditlerin varlıklarını devam ettirecek olmaları, savunma planlamacılarının bu belirsizlikler ve güncel tehditler karşısında esnek ve çeşitli senaryolara uyum sağlayabilecek kapasitede yeteneklere sahip planlamalar yapmalarını oldukça elzem hale getirmektedir. Ayrıca senaryoların çeşitlenmesi, her bir tehdit için önleyici tedbir alınması; var olan açıkların, eksik yeteneklerin tamamlanması saldırı anının belirsiz olduğu tehditlerin bertaraf edilebilmesi için önemli noktalardır. Her ülkenin karşılaştığı tehdit ve saldırıların farklılık göstermesi, ülkelerin savunma planlamaları için ayırdıkları bütçelerin de farklı olmasına sebep olmaktadır. Ülke yöneticilerinin kendi ülkelerinin koşulları, yetenekleri ve mali durumunu göz önünde bulundurarak günümüz değişen tehdit ve güvenlik algısına uygun şekilde savunma yönetimlerini yeniden tasarlamaları ve savunma planlamalarını değişen koşullara hızlı şekilde adapte olabilecek şekilde dizayn etmeleri önemli hususlar olarak değerlendirilebilir. Ülkelerin belirsizlik karşısında planlama yapabilmesi için istihbarat faaliyetlerinin başarısının oldukça önemli olduğu ifade edilebilir. Öyle ki tehdidin kaynağının, zamanlamasının, şeklinin, yönünün öngörülemediği noktada istihbarat faaliyetlerinin başarısı savunma

planlamacılarının elini kolaylaştıracak ve daha etkin bir savunma planlaması oluşturmasına katkı sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

Anadolu Ajansı. (2025, Haziran 18). *İsraili hacker grubunun İran'ın kripto borsasına siber saldırı düzenlediği iddia edildi*. Anadolu Ajansı: <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/israilli-hacker-grubunun-iranin-kripto-borsasına-siber-saldiri-duzenlediği-iddia-edildi/3602798> adresinden alındı

Aras, F. Ç. (2023). Türkiye’de Yeni Sınır Güvenliği Paradigması: Göç, Güvenlik ve Göç Yönetimi. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, s. 469-487.

Aslay, F. (2017). Siber Saldırı Yöntemleri ve Türkiye’nin Siber Güvenlik Mevcut Durum. *International Journal of Multidisciplinary Studies and Innovative Technologies*, s. 24-28.

Aytuğ, H., & Pozan, İ. (2023). Gelişen Hibrit Savaş Ortamında NATO-AB İş Birliği. *Karadeniz Araştırmaları*, s. 1-27.

Begenirbaş, M. (2022). *Savunma Yönetimi ve Planlaması*. Ankara: Nobel.

Begenirbaş, M., & Bekmezci, M. (2023). *Savunma Tedarik Süreci ve Stratejileri*. Ankara: Nobel.

Begenirbaş, M., Can Yalçın, R., (2020). Savunma Yönetimine Stratejik Bakış, M. Begenirbaş, R. Can Yalçın, & S. Yenal içinde, *Strateji ve Güvenlik Alanında Temel ve Güncel Yaklaşımlar*. (s.157-187), Ankara: Nobel.

Berk, U. (2015). Stratejik Savunma ve Güvenlik Planlamasında Ortak Bir Yaklaşım Olarak Senaryo Temelli Planlama. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, s. 1-36.

Bıçakcı, S. (2012). Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO’nun Yeniden Doğuşu. *Uluslararası İlişkiler Dergisi*, s. 205 - 226.

Bilal, A. (2021, Kasım 30). *Hibrid Savaş – Yeni Tehditler, Karmaşıklık ve Bunlara Çaresi olan ‘Güven Duygusu*. NATO REVIEW: <https://www.nato.int/docu/review/tr/articles/2021/11/30/hibrid-savas-yeni-tehditler-karmasiklik-ve-bunlara-caresi-olan-gueven-duygusu/index.html> adresinden alındı

Birleşmiş Milletler Antlaşması ve Uluslararası Adalet Divanı Statüsü. (tarih yok). Kasım 2, 2023 tarihinde Birleşmiş Milletler Türkiye: https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf adresinden alındı

BM. (2010, Haziran 26). *Birleşmiş Milletler Antlaşması*. BM: https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf adresinden alındı

Coşkun, B. (2017). Türk Kamu Yönetimi Perspektifinde Soğuk Savaş Sonrası Oluşan Yeni Tehditler. *Alternatif Politika*, s. 109-130.

Çalış Yazgu, G., & Bekmezci, M. (2023). Savunma Yönetimi Öncesi ve Ötesi. M. Begenirbaş, & M. Topcu içinde, *Savunma Yönetiminde Güncel Yaklaşımlar* (s. 1-438). Ankara: Nobel.

Çalış Yazgu, G., & Bekmezci, M. (2023). Savunma Yönetimi Öncesi ve Ötesi. M. Begenirbaş, & M. Topcu içinde, *Savunma Yönetiminde Güncel Yaklaşımlar* (s. 7-25). Nobel.

Çelik, S., & Çeliktaş, B. (2018). Güncel Siber Güvenlik Tehditleri: Fidyeye Yazılımlar. *Cyberpolitik Journal*, 3(5), s. 105-132.

Çelik, V. (2020). Stratejik Yönetim. Ö. Leblebici, A. Gürer, & S. Yenal içinde, *Savunma Yönetimi ve Uluslararası Güvenlik* (s. 101-125). Ankara: Nobel.

Davis, P. (2018). Defense planning when major changes are needed. *Defence Studies*, s. 374-390.

Davis, P., & Finch, L. (1993). *Defense Planning for the Post Cold War Era*. RAND National Defense Research Institute.

Dedemen, F. (2016). Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, s. 141-176.

Demirel, M. (2012). Asimetrik Tehdit Kavramı Bağlamında, 11 Eylül 2001 Sonrası Dönemde Amerika Birleşik Devletleri'ndeki Siber Tehdit Algılamasının ve Geliştirilen Güvenlik Politikalarının İncelenmesi. Ankara: Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Deniz, T. (2020). Sınırsız Dünya” Söylemleri Altında Sınırlar, Sınır Güvenliği ve Sınır İnsanları. *Doğu Coğrafya Dergisi*, s. 235-252.

Doğan, Z. (2022). Kavramsal, Tarihsel ve Kuramsal Bağlamda Güvenlik. Ö. Özkaya içinde, *Farklı Açılımlarla Hukuk Devleti ve Güvenlik* (s. 21-58). Ankara: Adalet Yayınevi.

Eren, H., Gençoğlu, M. T., & Yenal, S. (2020). Siber Savaş. M. Begenirbaş, R. Can Yalçın, & S. Yenal içinde, *Strateji ve Güvenlik Alanında Temel ve Güncel Yaklaşımlar*. (s.271-307), Ankara: Nobel.

European Union Committee. (2003). *EU Security Strategy*. Authority of the House of Lords.

- Gençoğlu, M. (2019). Siber Güvenlik Matematiği. *Siber Güvenlik ve Savunma Standartlar ve Uygulamalar* (s. 23-46). Ankara: Grafiker Yayınları.
- Gökçe, O., & Şengönül, A. (2017). Ukranya Krizi Işığında Hibrit Savaş. *International Vision University Ohrid*, s. 475-484.
- Gül, M. (2016). Güvenlikteki Kavramsal Değişim ve Türkiye'nin Güvelik Yaklaşımı ve Politikalarına Etkileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 21(1), s. 303-320.
- Gürbüz, S., & Beyaz, B. (2023). Savunma Planlaması ve Savunma Tedariki İlişkisi. M. Begenirbaş, & M. Bekmezci içinde, *Savunma Tedarik Süreci ve Stratejileri* (s. 31-53). Ankara: Nobel.
- İstanbul, İ., & Emiroğlu, H. (2022). Sınır Güvenliği Mantığı. *Savunma Bilimleri Dergisi*, s. 223-249.
- Kahraman, Ç. (2016). Tarihsel Süreçte Savunma Planlaması Yaklaşımları İle Savunma Tedarik Sistemleri Arasındaki İlişki. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, 26(2), s. 101-126.
- Karabulut, A. (2016). Eski Savaş, Yeni Strateji: Rusya'nın Yirmibirinci Yüzyıldaki Hibrit Savaş Doktrini ve Ukrayna Krizi'ndeki Uygulaması. *Uluslararası İlişkiler Akademik Dergi*, s. 25-42.
- Karasoy, H. (2022). *Hibrit Savaş Asimetrik Savaş Vekalet Savaşı İstihbarat ve Terörle Mücadele*. Konya: Asatlas Akademi.
- Karasoy, H. (2022). Hibrit, Asimetrik ve Vekâlet Savaşları: 2022 Rusya Ukrayna Savaşını Üçlü Sacayağı Üzerinde Bir İnceleme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, s. 44-56.
- Kaygusuz, D. (2021). Uluslararası İlişkilerde Göç Olgusu ve Göçün Güvenlikleştirilmesi. *Akademik Düşünce Dergisi*(3), 60-76.
- Kent, G., & Simons, W. (1994). Objective Based Planning. P. Davis içinde, *New Challenges for Defense Planning*. RAND.
- Korkmazyürek, H. (2018). *Stratejik Savunma Yönetimi Temel Kavramları ve Esasları*. İstanbul: Hiperyayın.
- Körpe, Ö. (2023). Eş Anlamlı Değil ama Eş Kullanımlı: Muharebe Sahası Fonksiyon Alanları Çerçevesinde Konvansiyonel, Asimetrik ve Hibrit Savaş. *Güvenlik Statejileri Dergisi*, s. 13-30.
- Küçükşahin, A., & Akkan, T. (2007). Değişen Güvenlik Algılamaları Işığında Tehdit Ve Asimetrik Tehdit . *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, s. 41-66.

Meydan, C., & Demirel, A. (2010). Savunma Planlamasında Belirsizlik Ve Belirsizlikle Başa Çıkma Esnek Yaklaşımlar. *Savunma Bilimleri Dergisi*, s. 13-27.

Milli İstihbarat Akademisi. (2024). *Batılı Ülkelerde Aşırı Sağ Hareketler*. Ankara: Milli İstihbarat Akademisi.

Öz, T., & Çalışkanlar, T. M. (2020). Paralı Askerlerden Özel Askerî Şirketlere Savunma Yönetimi Teknolojileri Uygulamaları. *Güvenlik Stratejileri Dergisi*, 16(34), 309-339.

Özdemir, M., & Şahkulubey Baykal, N. (2022). Savunma Planlaması. F. Pirinççi, & M. Yeşiltaş içinde, *Savunma Politikaları* (s. 109-137). İstanbul: SETA.

Özdoğan, M. (2017, Mart). *Asimetrik Savaş Nedir? Tanımı, Özellikleri ve Geleceği*.

https://www.researchgate.net/publication/340233305_Asimetrik_Savas_Nedir_Tanimi_Ozellikleri_ve_Gelecegi adresinden alındı

Özdoğan, M. (2018). *Asimetrik Tehditlerle Mücadelede Stratejik Yönetim: Emniyet Genel Müdürlüğü Örneği*. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Özer, Y. (2018). Savaşın Değişen Karakteri: Teori ve Uygulamada Hibrit Savaş. *Güvenlik Bilimleri Dergisi*, s. 29-56.

Özkaya, Ö. (2020). Devlet Olgusu Üzerine Bir Değerlendirme. *Uyuşmazlık Mahkemesi Dergisi*, 317-352.

Özkaya, Ö., & Efe, S. (2024). Kentsel Politika ve Güvenlik Perspektifinden Göç ve Kentsel Direnç. *Altıncı Ulusal Yerel Yönetimler Sempozyumu Bildiriler Kitabı* (s. 159-172). Ankara: Ankara Üniversitesi.

Rumelili Bahar, & Karadağ, S. (2017). Göç ve güvenlik: Eleştirel yaklaşımlar. *Toplum ve Bilim*, s. 69-92.

Sehgal, I. (2023, Kasım). *What is hybrid warfare?* Global Village Space: <https://www.globalvillagespace.com/what-is-hybrid-warfare-ikram-sehgal/> adresinden alındı

STM. (2022, Nisan 20). *Rusya ve Ukrayna Arasındaki Siber Saldırıları Analiz Ettik*. STM: <https://www.stm.com.tr/tr/medya/haberler/rusya-ve-ukrayna-arasindaki-siber-saldirilari-analiz-ettik> adresinden alındı

Şemşit, S. (2018). Avrupa Birliği Politikaları Bağlamında Uluslararası Göç Olgusu ve Türleri: Kavramsal Bakış. *Yönetim ve Ekonomi*, 25(1), s. 269-289.

- Şimşek, D., & İçduygu, A. (2017). Uluslararası göç, politika ve güvenlik. *Toplum ve Bilim*, s. 6-26.
- T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı. (2024). *Ulusal Siber Güvenlik Stratejisi ve 2013-2014 Eylem Planı*. Ekim 24, 2023 tarihinde T.C. Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı: <https://hgm.uab.gov.tr/uploads/pages/siber-guvenlik/some-2013-2014-eylemplani.pdf> adresinden alındı
- Toktaş, Ş., Çifçi, O., Baygeldi, M. R., Beşgül, B., Dinçel, Y., & Öztürk, E. (2023). *21. Yüzyılın İlk Yarısında Yeni Güvenlik Tehditler*. Ankara: Polis Akademisi.
- Tunca, H.Ö., Özkil, A., (2020), Savunma Planlamasında Senaryo Analizi. M. Begenirbaş, R. Can Yalçın, & S. Yenal içinde, *Strateji ve Güvenlik Alanında Temel ve Güncel Yaklaşımlar*. (s.193-220) Ankara: Nobel.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri*. (2023, Aralık 23). TDK: <https://sozluk.gov.tr/> adresinden alındı
- Ünal, E., Kanat, S., & Gürkaynak, M. (2023). Hibrit Tehditler ve Avrupa Birliği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*(1), s. 391-412.
- Yenal, S. (2020). *Asimetrik Savaş ve İstihbarat*. Ankara: Nobel.
- Yenal, S. (2020). Savaş Kavramının Dönüşümü: 1. ve 2. Körfez Savaşı Örneğinde Hibrit Savaşların İncelenmesi. *Kara Harp Okulu Bilim Dergisi*, s. 85-110.
- Yılmaz, O. (2017). Küreselleşme Sürecinde Dönüşen Güvenlik Algısı ve Siber Güvenlik. *Cyberpolitik Journal*, 2(4), s. 22 - 43.
- Yılmaz, S. (2011). 11 Eylül Sonrasında ABD ve Türkiye'deki İç Güvenlik Yeniden Yapılanmalarının Karşılaştırması. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 20(3), s. 361-380.

**GELENEKSEL KAMU YÖNETİMİNDEN YENİ KAMU
YÖNETİŞİMİNE: KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMLARININ
KARŞILAŞTIRMALI İNCELEMESİ**

Büşra Koç*

Öz: Kamu yönetimi yaklaşımları, tarih boyunca toplumsal, siyasal ve ekonomik dinamiklerin etkisiyle sürekli dönüşüm geçirmiştir. Özellikle sanayileşme, küreselleşme ve demokratikleşme süreçleri, kamu yönetiminin biçim ve işleyişinde önemli değişikliklere yol açmıştır. Geleneksel kamu yönetimi modeli, merkezîyetçilik, hiyerarşi ve yasal-rasyonel otorite ilkeleri doğrultusunda yapılandırılmıştır. Ancak bu model, zamanla artan kamu hizmeti taleplerini karşılamakta yetersiz kalmış ve alternatif yönetim anlayışlarının doğmasına neden olmuştur. Bu bağlamda, yeni kamu yönetimi, yeni kamu işletmeciliği, yeni kamu hizmeti ve yeni kamu yönetişimi gibi yaklaşımlar geliştirilmiştir. Her bir yaklaşım, kamu yönetiminin işlevlerini, amaçlarını ve yönetim ilkelerini yeniden tanımlamış, uygulama biçimleriyle birbirinden ayrılmıştır. Özellikle yeni kamu yönetimi ile yeni kamu işletmeciliği arasındaki kavramsal karışıklık, literatürde sıkça dile getirilen bir sorundur. Bu makale, söz konusu yaklaşımları tarihsel bir çerçevede karşılaştırmalı olarak analiz etmeyi amaçlamaktadır. Araştırma kapsamında nitel yöntem benimsenmiş ve

* Doktora Öğrencisi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı, e-mail: busraakoc77@gmail.com ORCID: 0000-0001-7452-7620.
Doi: 10.5281/zenodo.16028802

Geliş Tarihi: 15 Mart 20245
Received: 15 March 2025

Kabul Tarihi: 23 Mayıs 2025
Accepted: 23 May 2025

Bu makaleye atıf için/ To cite this article: Koç, B. (2025). Geleneksel Kamu Yönetiminden Yeni Kamu Yönetişimine: Kamu Yönetimi Yaklaşımlarının Karşılaştırmalı İncelenmesi. *Politik Psikoloji Dergisi*, 5(1), 89-123.

dokümantasyon taraması yoluyla hem teorik hem de uygulamaya yönelik akademik kaynaklar analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, kamu yönetimi yaklaşımlarının yalnızca teknik reformlara dayalı olmadığını; aynı zamanda ideolojik yönelimler, vatandaş-devlet ilişkileri ve toplumsal beklentilerle şekillendiğini ortaya koymaktadır. Her yaklaşım, kamu hizmetinin niteliğini ve kamu görevlilerinin rolünü farklı biçimlerde tanımlamakta; bu da uygulamada önemli sonuçlar doğurmaktadır. Sonuç olarak, kamu yönetimi düşüncesinin tarihsel gelişimi, yönetsel paradigmların evrimini anlamak açısından kritik bir öneme sahiptir. Yönetim modelleri arasındaki farkların net bir biçimde ortaya konması, hem akademik literatürdeki kavramsal karmaşayı azaltmakta hem de uygulayıcılar için yol gösterici bir bakış açısı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kamu Yönetimi Yaklaşımları, Geleneksel Kamu Yönetimi, Yeni Kamu Yönetimi, Yeni Kamu İşletmeciliği, Yeni Kamu Hizmeti, Yeni Kamu Yönetişimi.

FROM TRADITIONAL PUBLIC ADMINISTRATION TO NEW PUBLIC GOVERNANCE: A COMPARATIVE STUDY OF PUBLIC ADMINISTRATION APPROACHES

Abstract: *Public administration approaches have undergone continuous transformation throughout history under the influence of social, political, and economic dynamics. In particular, processes such as industrialization, globalization, and democratization have significantly changed the form and functioning of public administration. The traditional model of public administration, built on principles such as centralization, hierarchy, and legal-rational authority, remained dominant for many years. However, the growing demand for public services and increasing emphasis on effectiveness, transparency, and accountability in the late 20th century led to the emergence of alternative administrative paradigms, including New Public Administration (NPA), New Public Management (NPM), New Public Service (NPS), and New Public Governance (NPG). This article aims to comparatively analyze these approaches within a historical and theoretical framework. Special emphasis is placed on clarifying the conceptual confusion between NPA and NPM, which is frequently encountered in the literature. The study adopts a qualitative research design and utilizes document analysis to examine both theoretical and applied academic sources. The findings indicate that public administration approaches are shaped not only by technical reforms but also by ideological orientations, citizen-state relations, and societal expectations. Each model defines the nature of public service and the role of public officials differently, leading to varying practical implications. Ultimately, understanding the historical evolution of*

public administration thought is essential for grasping the paradigmatic shifts in governance. Clearly distinguishing the differences among models contributes both to academic clarity and to guiding practitioners.

Keywords: *Public Administration Approaches, Traditional Public Administration, New Public Administration, New Public Management, New Public Service, New Public Governance.*

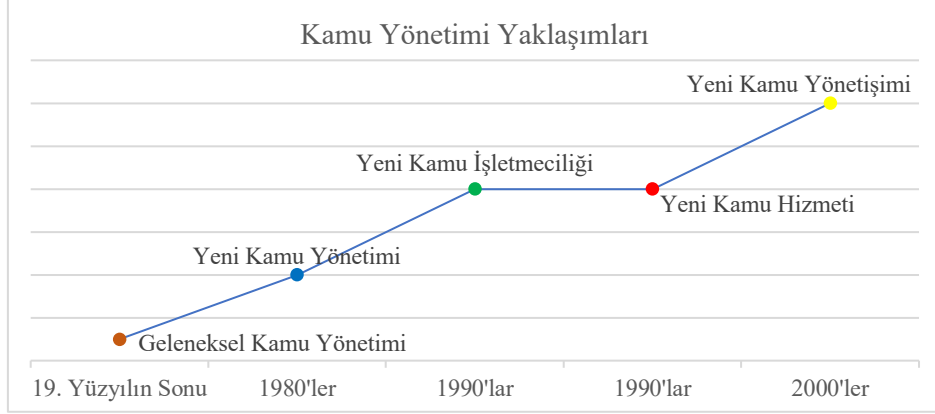
GİRİŞ

Kamu yönetimi, toplumsal ihtiyaçların karşılanması, kamu hizmetlerinin düzenlenmesi ve sosyal refahın sağlanması gibi işlevleriyle toplumların temel yapı taşlarından biridir. Toplumların ekonomik, siyasal ve sosyal yapılarındaki değişimlere paralel olarak kamu yönetimi yaklaşımları da sürekli evrim geçirmiştir. Bu evrim sürecinde geleneksel kamu yönetiminden başlayarak yeni kamu yönetimi, yeni kamu işletmeciliği, yeni kamu hizmeti ve yeni kamu yönetişimi gibi bir dizi yaklaşım, farklı dönemlerin ihtiyaçlarına cevap vermek amacıyla ortaya çıkmıştır. Her bir yaklaşım, kamu yönetiminin teorik ve pratik çerçevesini yeniden tanımlamış, eleştirilere hedef olmuş ve kamu yönetimi uygulamalarında kendine yer bulmuştur.

Yaklaşımlar birbiri ardına gelişmiş özellikle geleneksel kamu yönetiminin ardından çıkan yaklaşımların isimlerinde ‘yeni’ sıfatı yer almıştır. Bu nedenle geleneksel kamu yönetimi yaklaşımdan sonra ortaya çıkan birçok ‘yeni’ yaklaşımda isim karışıkları meydana gelmektedir. Çalışmanın ileriki aşamalarında da rehber olması ve okuyucuların ortaya çıkış süreçlerini daha iyi görebilmeleri adına Şekil 1 oluşturulmuştur. Şekil 1’ de kamu yönetimi yaklaşımlarının ortaya çıkış tarihleri ve birbiri ardına sıralanışları yer almaktadır.

Ele alınan yaklaşımlardan ilki geleneksel kamu yönetimidir. Aynı zamanda alanında kamu yönetimine dair ortaya koyulan başat düşünceler bu yaklaşım çerçevesinde işlenmiştir. Dolayısıyla çalışmada geleneksel kamu yönetimi bölümünün diğer bölümlere nazaran daha fazla üzerinde durulmuştur. Geleneksel kamu yönetimi, Max Weber’in ideal tip bürokrasi modeli etrafında şekillenmiş ve uzun bir süre kamu yönetimine yön vermiştir. 1980’lerde neoliberal politikaların etkisiyle yeni kamu yönetimi (YKY) yaklaşımı doğmuş ve piyasa mekanizmalarının kamu yönetimine entegrasyonu fikrini savunmuştur. Aynı dönemde gelişen yeni kamu işletmeciliği (YKİ) anlayışı ise özel sektör odaklı yönetim araçlarını kamu yönetimine daha sistematik bir biçimde uygulamayı hedeflemiştir. Bu iki yaklaşımın benzerlikleri, bazı akademik ve uygulayıcı çevrelerde karışıklıklara yol açmış ve bu modellerin

sıklıkla birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Ancak bu durum, önemli teorik ve pratik farklılıkların gözden kaçırılmasına neden olmaktadır. Örneğin, YKY daha genel bir reform yaklaşımı iken, YKİ kamu yönetimini işletme mantığıyla dönüştürmeyi önceliklendiren daha spesifik bir modeldir.

Şekil 1. Kamu Yönetimi Yaklaşımları

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

1990'larda ortaya çıkan yeni kamu hizmeti ise piyasa odaklı modellerin toplumsal eşitlik ve kamu yararını ihmal ettiği eleştirisinden beslenmiştir. 21. yüzyılın başlarında gelişen yeni kamu yönetimine bakıldığında küreselleşme ve karmaşık toplumsal sorunlara çözüm üretme amacıyla devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının iş birliğini temel almıştır. Her bir yaklaşımın farklı toplumsal, ekonomik ve siyasal koşullara yanıt olarak geliştirilmiş olması, bu modellerin bir arada değerlendirilmesini hem zorunlu hem de faydalı kılmaktadır.

Çalışmanın özgün katkısı; farklı dönemlerde ve bağlamlarda ortaya çıkan kamu yönetimi modellerinin, teorik çerçeveden pratik uygulamaya kadar geniş bir perspektifle karşılaştırılması ve bu karşılaştırmanın güncel yönetim sorunları ışığında yeniden değerlendirilmesidir. Özellikle yeni kamu yönetimi ile yeni kamu işletmeciliği arasındaki kavramsal ayrımlar ve diğer modern yaklaşımlar arasındaki benzerlik-farklılık ilişkileri, hem literatürdeki kavramsal karmaşaya açıklık getirmeyi hem de alan yazına analitik bir bakış sunmayı hedeflemektedir. Böylece, çalışma; mevcut yönetim teorilerinin karşılaştırmalı bir değerlendirmesini yaparak, gelecekteki araştırmalar için de yol gösterici bir temel oluşturmayı amaçlamaktadır.

I. GELENEKSEL KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMI

Literatürde klasik kamu yönetimi yaklaşımı olarak da yer alan (Tozlu, 2017: 333) geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı (GKY) 19. yüzyılın ikinci yarısından başlayarak 20. yüzyılın sonlarına kadar geçen zaman aralığında kamu yönetimine hâkim olan paradigmayı ifade eden unsurun adıdır (Demir, 2014: 154). Bu yönetim anlayışında; kamu yararı, verimlilik, görev tanımları, hiyerarşik yapı, yönetsel sorumluluk, denetim ve elde edilen sonuçlar önem taşımaktadır (Genç, 2010: 148). Geleneksel kamu yönetimi, devletin otoritesini merkezileştiren, karar alma süreçlerini üst düzey yöneticilerde toplayan ve hiyerarşik bir yapı içinde işleyen bir model sunmaktadır. Bu model, aynı zamanda yazılı kurallara bağlılığı ve uzmanlaşmayı ön planda tutarak kamu hizmetlerini keyfiliğe karşı korumayı amaçlamaktadır (Gülden, 2019: 6). GKY'nin fikri temelleri büyük ölçüde Max Weber, Henri Fayol, Woodrow Wilson, Frederick Taylor ve Gulick ve Urwick ile atılmış ve geliştirilmiştir (Lynn, 2001: 147-149).

I.A. MAX WEBER'İN BÜROKRATİK YÖNETİM MODELİ

Max Weber'in 'ideal tip bürokrasi'si kamu yönetimi örgütlenmesi açısından mihenk taşı olarak kabul edilmektedir (Fry ve Nigro, 1996: 38-39). Weber, bürokrasiyi bir örgütlenme ve yönetim modeli olarak incelemiştir. Ona göre, sanayileşmenin etkisiyle geleneksel toplumların idari yapıları yetersiz hale gelmiş, bu süreçte geleneklerin ve karizmatik liderlerin etkisi giderek azalırken, yasal ve rasyonel prensipler ön plana çıkmıştır. Bu dönüşüm, eski idari yapılar yerine "bürokrasi" olarak adlandırılan modern bir örgütlenme modelinin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır (Baransel, 1979: 166). Weber'e göre bürokrasi, kamu hizmetlerinin etkin bir şekilde yürütülmesi için en rasyonel yönetim biçimidir. Ona göre ideal tip bürokrasinin özellikleri şunlardır: (Öztürk, 2003: 7-8; Özer vd., 2015: 151-153; Öztaş, 2015: 151-154; Çevik, 2010a.: 5556; Eryılmaz, 2013: 60-64)

- 1) Yasalarla Düzenlenmiş Yetki Alanı,
- 2) Otorite-Hiyerarşi,
- 3) Yönetimin Yazılı Belgelere Dayanması,
- 4) Uzmanlaşma,
- 5) Gayrişahsilik,
- 6) Kariyer Yapısı,
- 7) Kurallar Sistemi,

8) Kamu ve Özel Hayatın Ayırışması'dır.

Yasal-rasyonel bürokrasi modelinin temel özelliklerinden biri, memurluğun bir meslek olarak kurumsallaştırılmasıdır. Bu modelde, yazılı kurallar aracılığıyla memurluğa giriş, terfi ve görevden ayrılma süreçleri detaylı bir şekilde düzenlenmiştir. Ayrıca, memurların ekonomik hakları da belirli yasal çerçevelerle güvence altına alınmıştır. Bununla birlikte belki de en önemli değişiklik, memurların kendilerini atayan otoriteye körü körüne bağlı kişiler olmaktan çıkarılmasıdır. Bunun yerine memurların sorumlulukları, üstlendikleri görevlerin gerektirdiği işlevlerle sınırlandırılmıştır. Max Weber'e göre ideal bürokrasi, diğer yönetim modellerine göre çeşitli üstünlükler taşımaktadır. Bu üstünlükler; hızlı ve doğru karar alma, süreklilik sağlama, kesinlik ve düzenlilik, belgelere dayalı bilgi kullanımı, uyum, bağımsızlık, çatışmaların en aza indirilmesi ve hem maddi hem beşerî maliyetlerin düşürülmesi olarak sıralanabilir. Ayrıca, görevlerin alanında uzman kişiler tarafından yerine getirilmesi ve iş süreçlerinin nesnel ölçütlere dayanarak yürütülmesi, bu modelin öne çıkan diğer özelliklerindedir (Weber, 1998: 307-310). Bu yapı, kişisel tercihlerden bağımsız, öngörülebilir kurallar çerçevesinde işlemekte ve akılcı bir yönetim anlayışı sunmaktadır (Akçakaya, 2016: 286).

I.B. HENRİ FAYOL'UN YÖNETİMİN İLKELERİ VE FONKSİYONEL YÖNETİM YAKLAŞIMI

Henri Fayol, yönetim biliminin temel taşlarını atan isimlerden biri olarak, 'Yönetim Süreci Yaklaşımı'nı geliştirmiş ve yönetimi bir disiplin olarak sistematikleştirmiştir. 1916 yılında yayımladığı "Genel ve Endüstriyel Yönetim" adlı eseri, yönetime dair kapsamlı bir teorik çerçeve sunarak, yönetim faaliyetlerini işlevsel bir şekilde ele almıştır. Bu eseri yazarken 28 yıllık yöneticilik tecrübelerinden ve gözlemlerinden ilham almıştır (Karaboğa ve Zehir, 2020: 55). Fayol'un teorisi, yönetim süreçlerini bilimsel bir yaklaşımla açıklayarak, evrensel bir sistem önerisi getirmiştir. Fayol'un geliştirdiği 14 yönetim ilkesi, organizasyonların düzenli ve etkili bir şekilde faaliyet göstermesini sağlayacak kuralları belirlemektedir. Bu ilkeler, organizasyonel yapıların yönetim süreçlerini optimize etmek ve çalışanlar arasındaki uyumu sağlamak için rehber niteliğindedir.

Henri Fayol, yönetimi bir süreç olarak ele almış ve bu süreci beş temel fonksiyonla açıklamıştır. Bu fonksiyonlar, yönetim faaliyetlerini düzenli ve planlı bir şekilde gerçekleştirmek için bir yol haritası sunmaktadır. Fonksiyonlar, organizasyonların her seviyesinde uygulanabilir ve tüm yönetim süreçlerini kapsamaktadır. Fayol, yönetimin bir bilim olduğunu savunarak bu fonksiyonların eğitim yoluyla öğretilbileceğini ileri sürmüştür.

Aşağıda yer alan Tablo 1 'de Fayol'un yönetimin on dört ilkesi ve yönetimin beş temel fonksiyonu yer almaktadır (Fayol, 2005: 53-135).

Tablo 1: Fayol'un Yönetim İlkeleri ve Yönetimin Fonksiyonları

	İlkeler	Açıklamaları
YÖNETİMİN ON DÖRT İLKESİ	İş Bölümü	Görevlerin uzmanlık alanlarına göre bölünmesi, verimliliği ve uzmanlaşmayı artırır. Bu ilke, her çalışanın belirli bir alanda odaklanarak daha etkili çalışmasını sağlar.
	Otorite ve Sorumluluk	Yöneticilerin otoriteyi kullanırken sorumluluk almaları gerektiğini savunur. Fayol, yetki ve sorumluluk arasında bir denge kurulmasını önerir
	Disiplin	İşyerinde düzeni sağlamak için kurallara uyulması ve çalışanların görevlerini yerine getirmesi önemlidir. Fayol, disiplinin bir organizasyonun temel taşı olduğunu belirtmiştir.
	Komuta Birliği	Çalışanların yalnızca bir yöneticiden emir alması gerektiğini ifade eder. Bu ilke, yönetimde karmaşayı önler ve organizasyon içi koordinasyonu artırır.
	Yürütme Birliği	Aynı hedefe yönelik faaliyetlerin bir bütünlük içinde yürütülmesi gerektiğini savunur. Bu, organizasyonun amaçlarına daha hızlı ulaşmasını sağlar.
	Genel Çıkarların Özel Çıkarlardan Üstünlüğü	Organizasyonun çıkarları bireysel çıkarların üzerinde tutulmalıdır.
	Personel Ücretleri	Çalışanların emeği adil bir şekilde ödüllendirilmelidir. Bu hem çalışan motivasyonunu artırır hem de iş yerindeki huzuru sağlar.
	Merkeziyetçilik	Karar alma süreçlerinin merkezileşme derecesi, organizasyonun yapısına ve ihtiyaçlarına göre belirlenmelidir.
	Hiyerarşi	Emir-komuta zincirinin açık bir şekilde tanımlanmasının organizasyonel düzeni koruduğunu vurgulanır.

	Düzen	Hem insan hem de materyal kaynakların doğru yerde ve zamanda kullanılması gerektiğini ifade eder.
	Eşitlik	Çalışanlara adil ve tarafsız davranılması, organizasyon içinde güven duygusunu artırır.
	Personelin Devamlılığı	Fayol, organizasyonun uzun vadeli başarısı için çalışanların devamlılığını sağlamanın önemini vurgular.
	Girişimcilik:	Fayol, çalışanların yaratıcı çözümler üretmesini ve organizasyonun büyümesine katkıda bulunmasını teşvik eder.
	Birlik ve Beraberlik	Çalışanlar arasında iş birliği ve uyumu destekleyen bir yönetim anlayışını ifade eder.
Yönetimin Beş Temel Fonksiyonu	Planlama	Organizasyonun amaçlarını belirlemek ve bu amaçlara ulaşmak için stratejik bir yol haritası oluşturmaktır. Planlama, tüm yönetim sürecinin temelini oluşturur.
	Örgütlenme	İnsan, finans ve diğer kaynakların düzenlenmesi ve organizasyonun işleyişine uygun bir yapı kurulmasıdır. Fayol, örgütlemenin yöneticilerin görevlerini kolaylaştırdığını savunmuştur.
	Yönelme	Çalışanların yönlendirilmesi, motive edilmesi ve liderlik edilmesi sürecidir. Fayol, bu fonksiyonun çalışanların performansını artırmada kritik bir rol oynadığını belirtmiştir.
	Koordinasyon	Organizasyon içindeki tüm faaliyetlerin bir uyum içinde yürütülmesi, kaynakların etkin kullanımını sağlar. Fayol, koordinasyonun örgütsel hedeflere ulaşmadaki önemini vurgular.
	Kontrol	Faaliyetlerin planlara uygun olarak yürütülüp yürütülmediğinin denetlenmesi ve sapmaların düzeltilmesi sürecidir. Fayol, kontrolün organizasyonun başarı düzeyini artıran bir mekanizma olduğunu ifade etmiştir.

Kaynak: Yazar Tarafından Oluşturulmuştur.

Fayol, yönetimin yalnızca bir beceri değil, sistematik olarak öğrenilip uygulanabilecek bir disiplin olduğunu savunmuştur. Yönetimin tüm organizasyonlarda ortak kurallar ve işlevler üzerine kurulu olduğuna inanmıştır. Yönetimin evrensel olduğunu ifade eden Fayol, özel sektör ve kamu yönetimi arasında bir ayırım yapmaksızın yönetim ilkelerinin her iki alanda da uygulanabileceğini savunmuştur (Çevik, 2010b: 61). Fayol'un beş fonksiyonu daha sonra Gullick ve Urwik tarafından çalışılarak yediye çıkarılmıştır.

I.C. WOODROW WILSON İLE KAMU YÖNETİMİNİN DİSİPLİNLEŞMESİ

Amerikan başkanlarından ve aynı zamanda bilim adamı olan Woodrow Wilson (1856-1924), geleneksel kamu yönetiminin bir diğer önemli teorisyenidir. 1887 yılında yayımladığı “The Study of Administration” adlı makalesinde, Wilson, kamu yönetiminin siyaset bilimi ile ayrı bir disiplin olarak ele alınması gerektiğini savunmuştur (Wilson, 1887: 209-220). Wilson (2016: 12), “*idari meseleler siyasi meseleler değildir*” diyerek, yönetim ile siyasetin birbirinden bağımsız ve farklı alanlar olduğunu vurgulamıştır. Ona göre, siyaset ve yönetim ayrı işlevlere sahiptir ve birbiriyle karıştırılmamalıdır. Siyaset karar alma sürecini temsil ederken, kamu yönetimi alınan kararların uygulanmasından sorumlu olmalıdır. Öz itibarıyla siyasetçiler karar alırken, yöneticiler bu kararı uygularlar. Bu nedenle her ikisi ayrı alanı temsil eder. Wilson, siyaseti geniş kapsamlı ve evrensel meselelerle ilgilenen bir devlet faaliyeti olarak tanımlarken, idareyi ise daha dar kapsamlı, bireysel ve teknik konularla ilgilenen bir alan olarak görmüştür (Wilson, 2018: 65). Bu anlayış doğrultusunda, siyaseti devlet adamlarının sorumluluğundaki bir alan olarak kabul ederken, idareyi teknik uzmanlık gerektiren ve memurların görev yaptığı bir alan olarak tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, kamu yönetiminin tarafsız bir şekilde faaliyet göstermesini sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

I.D. FREDERICK TAYLOR’IN BİLİMSEL YÖNETİM YAKLAŞIMI

Geleneksel kamu yönetimi anlayışının şekillenmesinde önemli bir etkisi olan Frederick Taylor, 1911 yılında yayımladığı ‘Bilimsel Yönetimin Temel İlkeleri’ adlı çalışmasında yönetim süreçlerine dair farklı bir yaklaşım sunmuştur. Bu eserinde Taylor, özel sektör işletmelerinin işleyişini ele almış ve özellikle örgütlerin alt kademelerinde çalışan personelin verimliliği üzerine yoğunlaşmıştır. İş süreçlerini zaman ve hareket açısından analiz ederek, işlerin ne kadar sürede tamamlanması gerektiğini belirlemiş ve bu analizlere dayanarak işçi ücretlendirme yöntemleri geliştirmiştir (Eryılmaz & Biricikoğlu, 2011: 14).

Taylor, yaptığı incelemeler sonucunda, çalışanların bilimsel yöntemlerle iş geliştirme yetkinliklerinin sınırlı olduğunu savunmuş ve bu nedenle iş gücünün daha sistematik ve mekanik bir düzene oturtulması gerektiğini öne sürmüştür (Aksu, 2012: 7-8). Ona göre, verimsizlikle mücadelede başarının anahtarı, bireylerin yeteneklerine bel bağlamak yerine, bilimsel prensiplere dayanan sistematik bir yönetim yapısı oluşturmaktır. Taylor, en iyi yönetim biçimini, kurallar ve bilimsel yöntemlerle yapılandırılmış bir sistem olarak tanımlamıştır (Kerman, 2016: 240).

Taylor'un bilimsel yönetim anlayışı, eski yönetim uygulamalarının sistematik bir şekilde analiz edilip organize edilmesiyle ortaya çıkan bilgiyi bir bilim dalı haline getirmeyi hedeflemiştir. Bu yaklaşımda tesadüfi yöntemler yerine bilimsel doğrulara, düzensizlik yerine uyum ve iş birliğine, sınırlı üretim yerine maksimum üretime odaklanılmıştır. Ayrıca, çalışanların verimliliğini artırmak ve hedeflenen üretim düzeyine ulaşmak için ekonomik teşvikler, özellikle "parça başına ücret" gibi ödül sistemleri önerilmiştir. Taylor, bu yöntemlerin her çalışanın verimliliğini ve refahını artırmada etkili olduğunu ifade etmiştir (Kerman, 2016: 240). Taylor, örgütlerde iş bölümü, hiyerarşi, yardımlaşma, uzmanlaşma, profesyonelleşme ve ücret teşvikleri gibi yöntemler uygulayarak, işlerin standart sürelerinden daha kısa bir zamanda ve daha az çabayla tamamlanmasını hedeflemiştir. Bu yaklaşımın amacı, maksimum iş verimliliği sağlamaktır (Görmüş, 2001: 86). Taylor'un özel sektörde üretim verimliliğini artırmaya yönelik olarak geliştirdiği bu ilkeler, geleneksel kamu yönetimi anlayışını da etkilemiştir. Kamu yönetiminde örgüt yapılarının şekillendirilmesinde; iş bölümü, uzmanlaşma ve hiyerarşi gibi bilimsel yönetim prensiplerinden yararlanılmış ve böylece daha etkili ve verimli yönetim modelleri oluşturulmaya çalışılmıştır.

I.E. GULLICK VE URWICK YÖNETİMİN İLKELERİ

Luther Gulick ve Lyndall Urwick, geleneksel kamu yönetiminin şekillenmesinde önemli katkılar sağlayan teorisyenler arasındadır. Her iki isim de özellikle yönetim süreçlerini bilimsel bir çerçeveye oturtma çabalarıyla tanınmıştır. Geleneksel kamu yönetimi anlayışında iş bölümüne, hiyerarşiye ve düzenli yönetime büyük önem veren bu düşünürler, kamu yönetimini bir bilim olarak ele almış ve uygulamalarını sistematik hale getirmek için teorik araçlar geliştirmiştir. Gulick ve Urwick'in en önemli katkılarından biri, 1937'de ortaya attıkları POSDCORB kavramıdır (Gulick, 1937: 128). 1937 yılında Gulick ve Urwick'in editörlüğünde "Papers on the Science of Administration" adlı eserde Gulick'in Fayol'dan ilham aldığını belirtmiştir (Soysal ve Uzan, 2023: 390). Bu model, yönetim süreçlerini yedi temel işlev üzerinden tanımlayarak (Planlama, Örgütlenme, Personel Yönetimi, Yönlendirme, Koordinasyon, Raporlama ve Bütçeleme) kamu yönetiminin temel işlevlerini net bir şekilde ortaya

koymuştur. POSDCORB, kamu yönetimindeki hiyerarşi ve iş bölümü ilkelerini güçlendirmiş ve yöneticilerin görevlerini daha etkin bir şekilde yerine getirmesine olanak sağlamıştır. Bu kavram, aynı zamanda geleneksel kamu yönetiminin düzen ve nesnellik odaklı yapısını teorik olarak desteklemiştir. Gulick, Max Weber'in bürokrasi modeline bağlı kalarak, yönetim süreçlerini daha işlevsel hale getirmek için bir çerçeve oluşturmayı amaçlamıştır. Bu bağlamda, yönetimde uzmanlaşmanın önemini vurgulamış ve büyük ölçekli kamu organizasyonlarında etkinliği artıracak yöntemler önermiştir. Urwick ise yönetim bilimine yaptığı katkılarla, kamu yönetimini disiplinli ve sistematik bir yapı içinde ele almıştır. Yönetim süreçlerini analiz ederek, her bir işlevin organizasyon içerisindeki rolünü ve önemini açıklamıştır.

GKY, zaman içerisinde bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Modelin aşırı bürokratik ve hantal yapısı eleştiri alan yönlerinden biridir. Weber'in "ideal tip bürokrasi" modeli, düzenli ve sistematiklik sağlama amacı gütsede bu modelin katılığı ve değişime karşı direnç gösterme yönünde verimsizliğe yol açmıştır (Eryılmaz, 2011: 209). Ayrıca aşırı ilerici yapı, karar alma süreçlerini yavaşlatmış ve kırtasiyecilik gibi gelişmelere neden olmuştur (Kartal, 2006: 28). GKY'nin bu yönü, vatandaş odaklı bir yönetim anlayışını benimsememesine ve hizmet sunumunda yetersizliklere yol açmış, diğer taraftan kamu yönetiminde daha esnek yaklaşımların geliştirilmesine zemin hazırlamıştır.

I.F. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Geleneksel kamu yönetimi yaklaşımı, dönemin merkezîyetçi ve güvenlik odaklı siyasal atmosferinin bir ürünü olarak şekillenmiştir. Bu yaklaşımın en belirgin etkisi, karar alma süreçlerinde etkinlik ve toplumsal düzenin korunması olsa da aynı mekanizmalar bürokratik hantallık ve esnekliğin kaybı gibi kalıcı sorunlara zemin hazırlamıştır. Özellikle Türkiye gibi siyasal rejim değişimlerinin, hızlı kentleşmenin ve çeşitlenen toplumsal taleplerin yaşandığı ülkelerde, geleneksel modelin aşırı kuralcılığı, vatandaşların yönetime katılımını sınırlandırmış; kamu hizmetlerinde statik ve reaktif bir yönetim anlayışının yerleşmesine yol açmıştır. Örneğin, 1930-1980 döneminde Türkiye'de belediyeler, merkezi otoritenin gölgesinde, yerel düzeyde inisiyatif geliştirmekte zorlanmıştır (Oktay, 2020, s.175-179). Diğer taraftan, Weberyen bürokrasinin getirdiği nesnellik ve liyakat ilkesi, günümüzde bile birçok kamu kurumunda adil yönetim açısından referans noktası olmayı sürdürmektedir. Ancak, günümüzün karmaşık toplumsal yapısı, değişim temposu ve vatandaş beklentileri dikkate alındığında, klasik modelin mekanik yapısı çoğu zaman yetersiz kalmakta; bu nedenle modern kamu yönetimi reformları esneklik, katılımcılık ve şeffaflık gibi yeni ilkeleri öne çıkarmaktadır. Sonuç olarak, geleneksel kamu yönetimi modeli tarihsel bir zorunluluk olarak doğmuş; ancak bugünün dinamik, çok aktörlü ve katılımcı kamu yönetimi gereksinimleri karşısında dönüşme ihtiyacı duymuştur.

II. YENİ KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMI (YKY) NEW PUBLIC ADMINISTRATION (NPA)

1980'lerde ortaya çıkan ve 1990'larda gelişim gösteren YKY, geleneksel yönetim düşüncesine alternatif olarak, yönetsel ve ekonomik sistemin işleyişini ve yapısını yorumlayan ve yönlendiren bir yönetim anlayışıdır (Aydın, 2016: 207). Bu yaklaşımın ortaya çıkışını hazırlayan süreç, 1960'lı yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşanan sosyal, ekonomik ve politik dalgalanmalarla yakından ilişkilidir. Bu dönemde, sivil haklar hareketleri, Vietnam Savaşı, ekonomik durgunluk ve toplumsal eşitsizliklerin artması, devlet ve kamu kurumlarına duyulan güvenin azalmasına yol açmıştır. Kamu yönetiminin bu sorunlara çözüm bulamadığına dair algı hem akademik çevrelerde hem de kamu politikası düzeyinde derin eleştirilere neden olmuştur. Ortaya çıkmasına neden olan bir diğer faktör, geleneksel kamu yönetimine dair gelişen eleştirilerdir. Geleneksel kamu yönetimi yaklaşımının merkezîyetçi yapısı, hiyerarşik örgütlenme biçimi ve katı kurallarıyla, hızla değişen toplumsal ve ekonomik koşullara ayak uydurmakta zorlanmaya başlaması, kamu yönetiminde verimliliğin ve hesap verebilirliğin azalması, vatandaşların kamu hizmetlerinden duyduğu memnuniyetsizlik gibi sorunlar, reform çağrılarını güçlendirmiştir. Böyle bir atmosferde, kamu yönetimi anlayışında radikal bir dönüşüm ihtiyacı doğmuş ve bu dönüşümün ilk adımları Waldo'nun önderliğinde Minnowbrook Konferansları ile atılmıştır. Bu konferanslar bir sonraki başlıkla detaylı bir şekilde anlatılmıştır. Netice itibarıyla YKY; verimlilik, etkinlik, hesap verebilirlik ve vatandaş odaklılık gibi ilkelere dayanan bir paradigma değişimi olarak kendini göstermiştir.

YKY anlayışı, kamu hizmetlerini yerelleştirme ve şirketleşme temelinde yeniden yapılandırmayı, aynı zamanda hizmet sunumunda piyasa veya yarı piyasa odaklı bir yaklaşımı benimsemeyi amaçlayan bir yönetim modelidir (Demirel, 2015: 140). Bu model, devletin toplum içindeki rolünü yeniden şekillendirerek, hükümet, piyasa, vatandaş ve bürokrasi arasındaki ilişkileri yeniden tanımlamayı hedeflemektedir (Çamur ve Aydın, 2022: 149). Devletin geleneksel görev alanlarına çekilerek daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşmasını önceliklendiren bu anlayış, aynı zamanda vatandaşların kamu yönetimi süreçlerine katılımını güçlendirmeyi ve yönetim karşısındaki pozisyonlarını geliştirmeyi amaçlamaktadır (Eryılmaz, 2015: 44). Birçok yönetsel ve yapısal değişimi içeren yeni kamu yönetimi yaklaşımı, devletin tüm toplumsal alanlarda yeniden şekillenmesini ifade eder. Bu yeni yönetim yaklaşımı, özelleştirme yoluyla devletin yükünü hafifletmiş ve geleneksel, hiyerarşik, katı kamu yönetimi modelinin yerine piyasaya dayalı, esnek bir örgütlenme modeline dayanan bir kamu yönetimi anlayışını benimsemiştir

(Tunç, 2015: 192; Tarhan ve Ezici, 2011: 16). Yaklaşım, David Osborne, Ted Gaebler, Christopher Hood ve George Frederickson gibi önde gelen akademisyenlerin çalışmalarıyla şekillenmiştir.

Osborne ve Gaebler, “Reinventing Government” adlı eserlerinde, kamu yönetiminin daha esnek, girişimci ve sonuç odaklı bir yapıya dönüşmesi gerektiğini savunmuşlardır. Onlara göre, devlet, kaynakların dağıtımında düzenleyici bir rol üstlenmeli, hizmet sunumunu ise piyasa mekanizmalarına bırakmalıdır. Christopher Hood’a (1991: 3) göre, YKY anlayışı, yeni bir düşünce akımı olarak içinde farklı hedefler barındıran önemli bir yaklaşımdır. Bu anlayışın temel hedefleri arasında kamu harcamalarını ve personel alımlarını azaltarak yönetimin büyüme hızını yavaşlatmak ya da büyümeyi tersine çevirmek, yerelleşmeye öncelik vermek, özelleştirme ve yarı özelleştirme yöntemleriyle kamu yönetiminin faaliyet alanını daraltmak, kamu hizmetlerinin üretimi ve dağıtımında bilgi teknolojilerinden yararlanmak ve karar süreçleri, politika tasarımları ile uluslararası iş birliklerini kapsayan yeni bir gündem oluşturmak yer almaktadır. George Frederickson ise YKY’nin sosyal adalet boyutuna dikkat çekerek, kamu hizmetlerinin sadece verimli değil, aynı zamanda toplumsal eşitliği sağlayacak şekilde sunulması gerektiğini savunmuştur. Frederickson’a göre, YKY’nin ‘yeni’liği, mevcut sorunlara farklı bir bakış açısıyla yaklaşarak, bu sorunları çözmek için yenilikçi yöntemler geliştirmesindedir (Frederickson, 1997: 820) Bu nedenle YKY, yalnızca teknik bir reform hareketi değil, aynı zamanda toplumsal bir dönüşüm aracı olarak da değerlendirilebilir.

Kamu yönetiminde yaşanan bu dönüşüm, bir paradigma değişikliği olarak nitelendirilmektedir. Bu değişimin temel ilkeleri arasında, hiyerarşik bürokrasi yerine piyasa odaklı bir yaklaşım benimsenmesi, müşterilere karşı sorumluluğun öncelikli hale getirilmesi, süreçlerden çok sonuçlara odaklanma, sorumluluktan kaçınmak yerine sorumluluk üstlenme, kamu yönetimi yerine işletme yönetimi uygulamalarına ağırlık verme, etkinlik, verimlilik ve ekonomikliğe yoğunlaşma bulunmaktadır (Ömürgönülşen, 1997: 531). Ayrıca, yerel taleplerin hızlı ve etkili bir şekilde karşılanmasını sağlamak amacıyla âdem-i merkeziyet ilkesini esas alarak yerel aktörlerin yönetimde daha etkin bir rol üstlenmesini destekleyen demokratik bir anlayış öne çıkmaktadır (Çevikbaş, 2012: 11). Ancak yeni kamu yönetimi yaklaşımı da zaman içerisinde birçok eleştiriye maruz kalmıştır.

YKY’ye yöneltilen eleştirilerin başında, piyasa odaklı yaklaşımların kamu hizmetlerinin toplumsal eşitlik boyutunu göz ardı edebileceği endişesi bulunmaktadır. Eleştirilenler, kamu hizmetlerinin piyasa mekanizmalarına bırakılmasının, dezavantajlı grupların ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kalabileceğini ve toplumsal eşitsizlikleri artırabileceğini savunmaktadır. Ayrıca, vatandaşların “müşteri” olarak görülmesi, kamu hizmetlerinin bir meta haline

gelmesine ve kamu yararının zayıflamasına yol açabileceği şeklinde eleştirilmektedir. YKY'nin kısa vadeli ekonomik hedeflere odaklandığı, ancak uzun vadeli sosyal sonuçları göz ardı ettiği de sıkça dile getirilen bir başka eleştiridir. K. G. Denhardt'a (1997b: 1095-1097) göre, YKY, demokratik hedefli fakat subjektif ve bürokrat temelli etik anlayışında ciddi eksiklikler ve iç çekişmeler mevcuttur. Öte yandan kamu görevlilerine dair ifade edilen etik ilke veya kuralların uygulamadaki değeri ve kullanışlığı zayıftır. Robert B. Denhardt (1977: 253) ise YKY'nin ABD'de kamu yönetimi alanında teori ve pratik arasında var olan uyumsuzluk sorununu çözümleyemediğini, önemli ve güncel problemlere uygulanabilir çözümler getiremediğini ifade etmektedir. Schorr (1985: 225-234) ise yeni kamu yönetimi hareketi entellüktüellikten uzak ve duygusal bir perspektifle eski görüş, düşünce ve fikirleri yeni bir kılıf içinde yeniden sunarak 'yeni' ön takısının içini doldurmaya çalışmaktadır.

II.A. MINNOWBROOK KONFERANSLARI

Minnowbrook I Konferansı, 1968 yılında Dwight Waldo'nun liderliğinde New York'taki Minnowbrook bölgesinde düzenlenmiştir (Bahçıvan, 2022: 223). Bu konferans, YKY'in doğuş etkinliği kabul edilmektedir (Özgür ve Cigeroğlu Öztepe, 2015: 103). Konferans esasında kamu yönetimi disiplininin genç akademisyenlerini bir araya getirerek klasik kamu yönetiminin sınırlarını ve eksikliklerini tartışmayı amaçlamıştır. Dönemin geleneksel kamu yönetimi akımlarına karşı çıkan bu gençler, kamu yönetimi disiplininin ve pratiğinin sorunlarını tartışmış ve her ikisine de yön verecek yeni bir çerçeve ile kavramlar üretmeye çalışmışlardır (Frederickson, 1997: 821). Waldo, bu konferansı düzenlerken, kamu yönetimi disiplininde yeni bir nesil yetiştirme ihtiyacına dikkat çekmiş ve geleneksel teorilerin artık modern toplumların karmaşık sorunlarına yanıt veremediğini ifade etmiştir. Konferansın temel vurguları arasında sosyal adalet, eşitlik, toplumsal sorumluluk ve kamu hizmetlerinin demokratik değerlerle uyumlu bir şekilde sunulması yer almıştır. Minnowbrook I, sadece Amerika Birleşik Devletleri'nin iç sorunlarına odaklanmamış, aynı zamanda kamu yönetiminin evrensel bir disiplin olarak nasıl şekillendirilebileceği konusunu da ele almıştır. Konferansta, kamu yönetiminin yalnızca verimlilik ve etkinlik gibi teknik hedeflerle sınırlı olmaması, aynı zamanda toplumsal adalet ve vatandaş katılımını da merkeze alması gerektiği fikri ön plana çıkmıştır. Bu yaklaşımlar, kamu yönetimi disiplininin hem akademik hem de uygulama alanında önemli bir paradigma değişikliğine uğramasına zemin hazırlamıştır.

Minnowbrook II Konferansı, 1988 yılında düzenlenmiş ve ilk konferansta ele alınan konuların, değişen dünya koşulları bağlamında nasıl ele alınması gerektiğine odaklanmıştır. Bu konferans, soğuk savaş sonrası dönemde, küreselleşme ve teknolojik gelişmelerin kamu yönetimi üzerindeki etkilerini

tartışmaya açmıştır. Kamu yönetiminde hesap verebilirlik, şeffaflık ve vatandaş odaklılık gibi kavramlar, bu konferansta daha da güçlendirilmiştir. Ayrıca, YKY'nin uygulamada karşılaştığı zorluklar ve eleştiriler de tartışılmıştır. Genel itibarıyla eşitlik, sosyal eşitlik, insan ilişkileri, demokrasi ile kamu yönetiminin uzlaştırılması, kamu yönetimi disiplini hakkındaki kaygılar 1988 konferansında ön planda olmuştur (Frederickson, 1989: 100).

Minnnowbrook III Konferansı ise 2008 yılında gerçekleşmiş ve bu kez küresel ölçekte katılımın artırıldığı bir platform sunmuştur. Toplam 13 ülkeden 200'e yakın akademisyen ve uygulayıcının katıldığı konferans iki aşamalıdır. İlk aşamada, son sekiz yıl içinde doktora eğitimlerini tamamlayanların çalışmaya katılması, ikinci aşamada ise her yaşta ve deneyimde akademisyen ve uygulayıcının konferansa katılması sağlanmıştır. Minnowbrook I ve II konferanslarına katılan en az 30 katılımcını ikinci aşamaya dahil edilmiştir (O'Leary vd., 2010: xiii). Küresel finans krizinin etkileri, dijitalleşmenin hız kazanması ve kamu-özel sektör iş birliği gibi konular, konferansın temel gündem maddeleri arasında yer almıştır. Bu konferans, YKY'nin ilkelerine sadık kalarak, disiplinin gelecekteki yönelimlerini belirlemeye çalışmıştır. Özellikle dijital kamu yönetimi, veri odaklı karar alma süreçleri ve vatandaş katılımının artırılmasına yönelik yaklaşımlar, bu konferansın ana temaları arasında yer almıştır.

II. B. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Yeni Kamu Yönetimi yaklaşımı, kamu yönetiminde etkinlik, verimlilik ve hesap verebilirliğin artırılması amacıyla, piyasa mekanizmalarının ve özel sektör tekniklerinin kamusal alana taşınmasını öngörmüştür. Bu çerçevede, performans odaklı yönetim, stratejik planlama, müşteri memnuniyeti ve rekabet gibi ilkeler ön plana çıkmıştır. Ancak Türkiye örneğinde, bu yaklaşımın uygulanması sürecinde kurumsal kapasite, idari gelenek ve toplumsal beklentilerle ilgili ciddi uyum sorunları yaşanmıştır. Özellikle kamu hizmetlerinin “vatandaş” yerine “müşteri” olarak ele alınması, kamusal yarar ve sosyal adalet gibi temel değerlerin ikinci planda kalmasına yol açmış; bu durum, yönetim pratiklerinde amaç-araç dengesinin zaman zaman bozulmasına neden olmuştur. Ayrıca, performans kriterlerinin öne çıkarılması, kamu yöneticilerinin kısa vadeli hedeflere odaklanmasına ve uzun vadeli toplumsal faydanın göz ardı edilmesine zemin hazırlamıştır (Hood, 1991; Pollitt & Bouckaert, 2017). Türkiye’de 2000’li yıllarda gerçekleştirilen kamu yönetimi reformları, bürokrasinin modernleşmesine ve kaynak kullanımında etkinliğe katkı sağlamakla birlikte, yerleşik bürokratik kültür ile piyasa odaklı yaklaşımlar arasındaki gerilim, uygulamada beklenen dönüşümün sınırlı kalmasına neden olmuştur (Oktay, 2020, s.220-221). Sonuç olarak, yeni kamu yönetimi yaklaşımı kamusal yönetimde dinamizm ve yenilikçiliği artırmış;

ancak toplumsal sorumluluk, eşitlik ve kamu yararı ilkelerinin korunması açısından tartışmalı bir zemin de oluşturmuştur.

III.YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİ YAKLAŞIMI (YKİ) NEW PUBLIC MANAGEMENT (NPM)

Yeni kamu işletmeciliği, Weberyen bürokrasinin temel sorunlarına ve devletin piyasadaki etkinliğinin yol açtığı problemlere odaklanarak ortaya çıkan bir yaklaşımdır. Bu sorunların mevcut yöntemlerle çözülemeyeceği düşüncesiyle, kamu yönetiminde alternatif bir bakış açısına ihtiyaç duyulmuş ve “işletmecilik” değerleri ile uygulamaları benimsenmeye başlanmıştır (Üstüner, 2000, s. 21; Ömürgönülşen, 2015: 8; Özer, 2005: 8; Karcı, 2008: 42). Özellikle 1974 Petrol Krizi, kamu kurumlarının aşırı büyümesi nedeniyle verimliliğin düşmesi sorununu daha görünür hale getirmiş ve kamu yönetiminde yeni arayışlar için güçlü bir temel oluşturmuştur (Tuncer ve Usta, 2013: 192). Bu süreçte, kamu sektörü ile özel sektör arasındaki değerler ve uygulamalar derinlemesine karşılaştırılmıştır. Kamu yönetimi ile işletme yönetimi arasında farklılıklar olmasına rağmen, işletme değerlerinin kamu örgütlerinde de başarıyla uygulanabileceği fikri, “kamu işletmeciliği” anlayışının gelişmesine zemin hazırlamıştır

Yeni kamu işletmeciliği, 1980’li yıllarda Margaret Thatcher ve Ronald Reagan gibi liderlerin uygulamalarıyla somut bir çerçeveye oturmuş ve yeni kamu yönetimi yaklaşımında da ismi geçen Christopher Hood tarafından teorik olarak temellendirilmiştir. Hood, 1991 yılında yayımladığı “Public Management for All Seasons?” çalışmasıyla birlikte yaklaşıma ‘yeni kamu işletmeciliği’ ismini vermiştir (Altan, 2020: 8). YKİ, kamu yönetiminin daha etkin, verimli ve hesap verebilir hale getirilmesini hedefleyen, piyasa temelli bir paradigma değişimini temsil etmektedir. Geleneksel kamu yönetiminin merkezîyetçi ve hiyerarşik yapısını eleştirerek, süreç odaklı bir anlayış yerine sonuç odaklı bir yaklaşımı benimsemiştir. Bu anlayışta devletin rolü, hizmet sağlayıcı olmaktan çıkıp düzenleyici ve denetleyici bir aktöre dönüşmüştür.

1990’ların başına gelindiğinde Osborne ve Gaebler (Osborne ve Gaebler’dan akt. Göküş, 2011: 83) “kürek çeken değil dümen tutan devlet” anlayışını öne çıkarmış ve devletin küçülerek özel sektörün faaliyet alanını genişletmesi gerektiği fikri savunulmuştur. Kamu hizmetlerinin özelleştirilmesi, kamu-özel ortaklıkları ve rekabetçi ihale sistemleri gibi araçlarla, kamu hizmetlerinin kalitesini artırırken maliyetleri düşürmek amaçlanmıştır. Bu bağlamda, devletin temel odak noktası, vatandaşların ihtiyaçlarını karşılayarak hizmet sunumunun daha hızlı, daha kaliteli ve daha erişilebilir hale getirilmesidir. Osborne ve Gaebler gibi, yaklaşımın isim babası Hood da bu görüşleri desteklemiştir. Hood (1991: 3), YKİ’nin yükselişini tetikleyen temel eğilimleri, devletin boyutunu

küçültme ya da büyümesini yavaşlatma çabaları, özelleştirme ve yerleşme politikalarının yaygınlaşması, kamu hizmetlerinin sunumunda teknolojinin ve otomasyonun daha etkin kullanımı, ayrıca kamu yönetiminde karar alma, iş birliği ve politika geliştirme süreçlerini küresel bir perspektifle ele alma girişimleri olarak tanımlamaktadır. Hood, YKİ'yi “her mevsim için bir kamu yönetimi modeli” olarak tanımlamış ve piyasa temelli mekanizmaların kamu hizmetlerinde kaliteyi artırabileceğini öne sürmüştür (Hood, 1991: 3).

Yeni kamu işletmeciliği 'nin temel unsurları arasında özelleştirme, performans odaklılık, rekabet, şeffaflık ve hesap verebilirlik yer almaktadır. Performans ölçümleri, kamu yöneticilerinin başarısını değerlendirmek için kullanılan önemli bir araç haline gelmiştir. Özelleştirme ise, devletin hizmet sunumundaki yükünü azaltmak ve özel sektörün verimliliğinden faydalanmak amacıyla kamu hizmetlerinin özel kuruluşlar tarafından sunulmasını teşvik eder. Rekabet ise, hizmet sunumunda kaliteyi artırırken maliyetleri düşürmek için kamu-özel ortaklıklarının ve ihalelerin kullanımını içerir. Şeffaflık ve hesap verebilirlik, kamu yöneticilerinin vatandaşlara karşı sorumlu tutulmasını ve kamu kaynaklarının etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamayı hedefler. Bu unsurlar, kamu yönetiminde daha dinamik, esnek ve yenilikçi bir modelin temelini oluşturur.

Yeni kamu işletmeciliği, özellikle İngiltere, Yeni Zelanda ve Avustralya gibi ülkelerde uygulama örnekleriyle dikkat çekmiştir. İngiltere'de sağlık sektöründe yapılan reformlar, kamu-özel ortaklıklarının yaygınlaşmasına ve hizmet sunumunda yenilikçi modellerin benimsenmesine yol açmıştır. Benzer şekilde, Yeni Zelanda'daki kamu yönetimi reformları, performans odaklı bütçeleme ve şeffaflık ilkeleriyle uluslararası bir model haline gelmiştir. Ancak, bu uygulamalar her zaman beklenen sonuçları vermemiştir. Bazı durumlarda, özelleştirme ve rekabet odaklı politikalar, hizmet kalitesinde düşüşe ve sosyal eşitsizliklerin derinleşmesine yol açmıştır. Bu durum, Yeni Kamu İşletmeciliği 'nin kamu hizmetlerini ticari bir ürün haline getirdiği ve toplumsal sorumluluğu göz ardı ettiği eleştirilerini beraberinde getirmiştir.

III.A. YENİ KAMU İŞLETMECİLİĞİNDE MÜŞTERİ YAKLAŞIMI

Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının en dikkat çekici yönlerinden biri, vatandaşların kamu hizmetlerindeki rolünün yeniden tanımlanmasıdır. Geleneksel kamu yönetiminde vatandaşlar pasif kullanıcılar olarak görülürken, Yeni kamu işletmeciliğinde vatandaşlar “müşteri” olarak ele alınmışlardır (Karcı, 2008: 48). Yaklaşım, vatandaşları müşteri olarak konumlandırarak, kamu hizmetlerinin bireylerin ihtiyaç ve beklentilerine uygun şekilde sunulmasını amaçlayan bir yaklaşımı benimser. Bu perspektif, kamu yönetiminde verimlilik ve kaliteyi artırmak için özel sektörün müşteri odaklı

yönetim anlayışını kamu sektörüne taşır. Vatandaşların taleplerini merkeze alarak hizmet sunumunu yeniden şekillendiren bu model, kamu kurumlarının rekabetçi bir ortamda yenilikçi ve sonuç odaklı bir şekilde çalışmasını teşvik eder. Örneğin, sağlık sektöründe vatandaşların farklı hastaneler arasında tercih yapabilmesi veya eğitimde ebeveynlerin çocukları için en iyi okulu seçmesi gibi uygulamalar, kamu hizmetlerinde rekabetin artırılmasını ve kaliteyi yükseltmeyi hedefler. Ancak bu müşteri odaklı yaklaşım, kamu hizmetlerine erişimi bir hak olmaktan çıkarıp bir tüketim sürecine dönüştürdüğü gerekçesiyle eleştirilmektedir. Özellikle dezavantajlı grupların kamu hizmetlerine erişimindeki zorluklar, bu modelin en çok tartışılan yanlarından biri olmuştur. Ancak YKİ yaklaşımında öne çıkan “müşteri” kavramı, önemli tartışmalara da yol açmıştır. Vatandaşların müşteri olarak kabul edilmesi, asıl-vekil ilişkisi bağlamında eleştirilerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu eleştirilerde, vatandaşların kamu kuruluşlarından hizmet alan birer müşteri olarak değil, devletin asli sahipleri olarak değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Denhardt ve Denhardt, 2007: 190). Aynı zamanda eleştirenler, bu modelin sosyal eşitlik ve kamu yararı açısından ciddi eksiklikler taşıdığını savunmaktadır. Özellikle kamu hizmetlerinin bir hak olmaktan çıkıp ticari bir ürüne dönüşmesi, gelir eşitsizliklerini derinleştirme riski taşır. Örneğin, sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetlerinde piyasa temelli yaklaşımlar, düşük gelirli grupların hizmetlere erişimini zorlaştırabilir. Ayrıca, özelleştirme politikalarının uzun vadede kamu hizmetlerinin kalitesini düşürme ve maliyetleri artırma riski taşıdığı belirtilmektedir. Bu eleştiriler, yeni kamu işletmeciliğinin ekonomik verimlilik odaklı yapısının sosyal sorumlulukları ihmal ettiği yönündeki tartışmaları güçlendirmektedir.

III. B BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Yeni Kamu İşletmeciliği yaklaşımı, kamu sektöründe özel sektör mantığının hâkim kılınmasını ve kamu hizmetlerinin ticarileştirilmesini öngörmüştür. Bu modelin Türkiye’de uygulanmaya başlamasıyla birlikte, performansa dayalı yönetim, sözleşmeli personel istihdamı ve hizmet alımında rekabetçi yöntemler yaygınlık kazanmıştır. Ancak, kamu sektörünün özgün amaç ve değerleriyle özel sektörün kâr odaklı yapısı arasındaki temel fark, uygulamada önemli uyum sorunlarına yol açmıştır. Özellikle sosyal adalet, kamu yararı ve eşitlik gibi geleneksel kamu değerlerinin; maliyet-etkinlik, rekabet ve müşteri memnuniyeti gibi piyasa merkezli ilkeler karşısında geri plana itilmesi, kamu hizmetlerinin toplumsal bütünleşme işlevini zayıflatmıştır. Nitekim Türkiye’de 2000’li yıllarda artan taşeronlaşma ve hizmet dışsallaştırması, kamu personel rejiminde esneklik getirirken, istihdam güvencesi ve eşit hizmet sağlama açısından çeşitli eleştiriler doğurmuştur (Ömürgönülşen & Doig, 2010; Oktay, 2020, s.200-201). Bu çerçevede, yeni kamu işletmeciliği yaklaşımı, kaynakların etkin

kullanılmasına katkı sağlamakla birlikte, kamu hizmetinin toplumsal sorumluluk boyutunu zayıflatması nedeniyle uzun vadede sürdürülebilir bir kamu yönetimi için tek başına yeterli görülmemektedir.

IV. YENİ KAMU HİZMETİ YAKLAŞIMI (YKH) NEW PUBLIC SERVICE (NPS)

Yeni kamu hizmeti, kamu yönetimi disiplininde ortaya çıkan dönüşümlerin bir sonucu olarak şekillenen, 1990’larda Robert B. Denhardt ve Janet V. Denhardt tarafından ortaya konulan bir yaklaşımdır. Bu yaklaşım, geleneksel kamu yönetimi ve yeni kamu işletmeciliği yaklaşımlarının eksikliklerini eleştirerek kamu yönetimini yeniden tanımlamayı hedeflemiştir. Yeni kamu hizmeti, kamu yönetiminin temel değerlerini vatandaş odaklılık, demokratik katılım ve kamu yararı etrafında şekillendirmeyi amaçlar.

YKH’nin ortaya çıkışı, 1980’lerin neoliberal politikalarının etkisiyle kamu yönetiminde görülen piyasa temelli yaklaşımların eleştirisiyle bağlantılıdır. Yeni kamu işletmeciliği, kamu hizmetlerinin özel sektör modellerine dayalı olarak yeniden düzenlenmesini ve vatandaş bir müşteri olarak baz almayı öngörüyordu. Ancak bu model, demokratik süreçlerin ihmal edilmesi, vatandaşın bir birey olarak rolünün zayıflatılması ve kamu yararının geri planda kalması gibi ciddi eleştirilere maruz kaldı. Yeni kamu hizmeti, bu eleştirilerden beslenerek, kamu yönetiminin yalnızca ekonomik verimlilikle değil, aynı zamanda toplumsal değerler ve demokratik süreçlerle de ilgilenmesi gerektiğini savunmuştur.

Robert B. Denhardt ve Janet V. Denhardt, yeni kamu hizmetinin en önemli savunucuları olmuştur. Onlar, kamu yönetimini toplumun genel çıkarlarına hizmet etmekle yükümlü bir disiplin olarak tanımlamışlardır. Yeni kamu hizmeti, devletin vatandaşlarla iş birliği yaparak kamu politikalarını şekillendirdiği bir model önerir. Denhardt ve Denhardt, bu yaklaşımlarını “The New Public Service: Serving, Not Steering” (Yeni Kamu Hizmeti: Yön Vermek Değil, Hizmet Etmek) adlı eserlerinde ayrıntılı bir şekilde açıklamışlardır. Onlara göre, kamu yöneticileri, toplumsal müzakere süreçlerine aracılık eden birer hizmet sağlayıcı olmalıdır.

Yeni kamu hizmetinin eleştirdiği en önemli unsurlar arasında yeni kamu işletmeciliğinin piyasa temelli yaklaşımı yer alır. Yeni kamu hizmetine göre, vatandaşların kamu hizmetlerine erişimi bir ticari işlem olarak değil, bir hak olarak görülmelidir. Kamu yararının bireysel çıkarların toplamına indirgenmesi ve kamu hizmetlerinin yalnızca ekonomik verimlilik açısından değerlendirilmesi, Yeni Kamu Hizmeti tarafından eleştirilen temel noktalardır. Denhardt ve Denhardt, bu eleştirilerini, demokratik süreçlerin ve toplumsal

değerlere dayalı bir kamu yönetiminin önemini vurgulayarak savunmuşlardır. Onlar, demokratik değerlerin kamu yönetiminin merkezine yerleştirilmesini

savunurlar. Onlara göre YKH, vatandaşların karar alma süreçlerine katılımını artırarak toplumsal uzlaşmayı ve şeffaflığı teşvik eder. Kamu yöneticilerinin hesap verebilirliğini artırır ve müzakere odaklı bir yönetim anlayışı geliştirir. Ayrıca, kamu yararını önceliklendiren bu yaklaşım, devletin vatandaşlarla kurduğu ilişkiyi dönüştürerek kamu yönetimini daha kapsayıcı ve demokratik bir yapıya kavuşturur.

IV.A. YENİ KAMU HİZMETİNİN MÜŞTERİ-VATANDAŞ DİKOTOMİSİ

Yeni kamu hizmetinin temel amacı, vatandaşların yalnızca kamu hizmetlerinin tüketicileri değil, aynı zamanda kamu yönetiminin ortakları ve katılımcıları olduğunu vurgulamaktır. Bu yaklaşım, vatandaşların kamu politikalarının belirlenmesi ve uygulanması süreçlerinde daha aktif bir rol almasını teşvik etmektedir. Yeni kamu hizmeti, vatandaşları ‘müşteri’ olarak gören yeni kamu işletmeciliğini eleştirerek, vatandaşları demokratik süreçlerin vazgeçilmez bir parçası olarak tanımlar. Müşteri ve vatandaş kavramları birbirinden farklı rollere sahiptir. Müşteriler, bireysel arzularını ve bu arzuların hızlı bir şekilde karşılanmasını önceliklendirirken; vatandaşlar, toplumun ortak yararına ve uzun vadeli sosyal sonuçlara odaklanırlar (Denhardt, 1997a: 2). Bu farklılık, devlet ile vatandaşlar arasındaki ilişkiyi, işletmeler ve müşteriler arasındaki ilişkiye ayıran önemli bir unsurdur. Kamu hizmetlerinde bazı bireyler talepte bulunma konusunda daha fazla kaynak ve yeteneğe sahip olabilir. Ancak bu kişilere özel sektörde olduğu gibi ayrıcalıklı muamele edilmesi durumunda adaletsizlik ortaya çıkabilir. Oysa kamusal hizmetlerde meşruiyet ve eşitlik ilkeleri büyük önem taşır (Denhardt, 1997a: 1-2; Denhardt ve Denhardt, 2000: 555). Özel sektörden farklı olarak, kamu hizmetlerinin çoğu için vatandaşlardan doğrudan bir ödeme alınmamaktadır (Denhardt, 1997a: 1). Bunun yanında, özel sektörde rekabetçi ortam, müşterilere ihtiyaçlarını farklı kaynaklardan karşılama özgürlüğü verirken, vatandaşlar genellikle hizmetleri belirli bir kamu kurumu veya kuruluşundan almak durumundadır. Örneğin, polis hizmetleri bu duruma iyi bir örnek teşkil eder (Denhardt, 1993: 80-81). Kamu sektöründe “müşteri” kavramını tanımlamak oldukça karmaşıktır. Devlet, yalnızca o anda hizmet talep eden bireylere değil, aynı zamanda gelecekte hizmet alması beklenen nesillere, henüz talepte bulunmamış olan ihtiyaç sahiplerine, hizmet bekleyen kişilerin yakınlarına ve hatta hizmet almayı istemeyen, ancak zorunlu olarak hizmet sunulan bireylere de hizmet sunar (Ütük, 2015: 56) Örneğin, trafikte aşırı hız yapan bir sürücüye ceza kesilmesi durumu, bu kapsamda değerlendirilebilir. Bu durum, kamu hizmetlerinin geniş bir yelpazede çok farklı

insan gruplarına ulaşmayı hedeflediğini göstermektedir (Denhardt, 1993: 80; Denhardt, 1997a: 1-2; Denhardt ve Denhardt, 2000: 3555).

Kendinden önceki yaklaşımlar gibi YKH de bazı eleştirilere maruz kalmıştır. Eleştiriler genellikle bu yaklaşımın uygulama zorluklarına ve soyut doğasına odaklanır. Örneğin, bazı eleştirmenler, vatandaşların aktif katılımını sağlamak için gereken kaynakların ve zamanın yetersiz olduğunu savunur. Ayrıca, bu yaklaşımın demokratik süreçlere odaklanmasının, hızlı karar alma gerektiren durumlarda yavaşlığa neden olabileceği belirtilir. Bununla birlikte, bazı akademisyenler YKH'nin, yönetim gibi diğer modern yaklaşımların gölgesinde kaldığını ileri sürmüştür. Yönetişim yaklaşımı, uygulamada daha başarılı bulunmuş ve teorik olarak daha iyi kavramsallaştırılmıştır.

IV. B. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Yeni Kamu Hizmeti yaklaşımı, kamu yönetiminin temel amacını piyasa odaklı verimlilikten toplumsal değerlerin korunması ve vatandaş odaklı hizmet sunumuna kaydırmayı hedeflemiştir. Özellikle yurttaşların karar süreçlerine etkin katılımı, şeffaflık ve etik yönetim ilkeleri bu yaklaşımın öne çıkan yönleridir. Ancak Türkiye gibi kamu yönetimi geleneklerinin güçlü olduğu ülkelerde, bu modelin uygulanmasında çeşitli zorluklar yaşanmıştır. Kurumsal yapıların katılımcılığı teşvik etme kapasitesi sınırlı kalmış; çoğu durumda katılım, biçimsel ve danışma düzeyinde kalmıştır. Buna ek olarak, bürokrasinin hiyerarşik ve merkeziyetçi işleyişi, yerel düzeyde vatandaşla doğrudan temasın ve geri bildirim mekanizmalarının etkinleşmesini güçleştirmiştir (Denhardt & Denhardt, 2000; Oktay, 2020: 210-211). Bununla birlikte, yeni kamu hizmeti yaklaşımı, kamu yönetiminde etik duyarlılığın ve sosyal adalet ilkesinin güçlenmesine önemli katkı sunmuştur. Özellikle merkezi yönetim ile yerel yönetimler arasında yeni iş birliği modellerinin ve yönetim pratiklerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu çerçevede, modelin etkinliği, yönetsel kültürün dönüşümü ve kurumsal öğrenme kapasitesiyle doğrudan ilişkili olarak değerlendirilmektedir.

V. YENİ KAMU YÖNETİŞİMİ YAKLAŞIMI (YKY) NEW PUBLIC GOVERNANCE (NPG)

21. yüzyılın karmaşık ve çok yönlü toplumsal sorunlarına yanıt verme çabası içinde, geleneksel kamu yönetimi (GKY) ve yeni kamu işletmeciliği (YKİ) gibi önceki kamu yönetimi paradigmalarına eleştirel bir alternatif olarak ortaya çıkan bir yaklaşımdır. YKY, önceki iki paradigmadan farklı olarak, odağının merkezine yönetim ve vatandaş yerleştiren bir anlayıştır (Robinson, 2015: 9)

Bu anlayışın temelinde, piyasa ve devlet merkezli yaklaşımların sınırlılıklarını aşarak daha kapsayıcı, esnek ve çok paydaşlı bir yönetim modeli geliştirme amacı yatmaktadır. YKY, yalnızca devletin değil, aynı zamanda özel sektör, sivil toplum kuruluşları, bireyler ve yerel topluluklar gibi çok sayıda aktörün yönetim sürecine etkin katılımını teşvik eder. YKY'nin ortaya çıkışında,

GKY'nin bürokratik yapısı ve hiyerarşik işleyişi ile YKİ'nin piyasa temelli yaklaşımlarının karmaşık toplumsal sorunlara yanıt vermekte yetersiz kalması etkili olmuştur. Küresel iklim değişikliği, gelir eşitsizlikleri, toplumsal kutuplaşma ve sağlık krizleri gibi güncel sorunlar, YKİ'nin ekonomik kaygıları ön planda tutan yaklaşımlarının eksik kaldığını göstermiştir. Bu bağlamda, YKY bir paradigma değişimi olarak, kamu yönetiminde yönetim ağları, karşılıklı bağımlılık ve iş birliği gibi yeni yöntemleri savunmaktadır. Stephen P. Osborne, bu yaklaşımın en önemli savunucularından biri olarak kabul edilmektedir. Onun çalışmaları, yönetimin kamu politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında geniş kapsamlı bir çerçeve sunabileceğini göstermektedir. Osborne'un yanı sıra Graham Allison ve Mark Bevir gibi isimler de YKY'nin akademik zeminde güç kazanmasına önemli katkılar sağlamıştır.

Yeni Kamu Yönetimi'nin temel amacı, karmaşık ve habis sorunlara çözüm arayışında daha kapsayıcı ve iş birliğine dayalı bir kamu yönetimi modeli sunmaktır. Bu model, kamu hizmeti süreçlerinde yalnızca hükümetin değil, özel sektör ve sivil toplum gibi diğer aktörlerin de aktif bir rol almasını öngörür. Bu çerçevede YKY, vatandaşları yalnızca kamu hizmetlerinin alıcısı olarak değil, aynı zamanda bu hizmetlerin birlikte tasarlandığı ve uygulandığı birer ortak üretici olarak görür. Anlayış, vatandaş odaklılığı, çoğulculuğu ve sürdürülebilirliği kamu yönetiminin merkezine yerleştirir.

YKY'nin temel savunduğu değerler arasında iş birliği, şeffaflık, hesap verebilirlik ve çoğulculuk bulunmaktadır. Bu model, hiyerarşik ve merkezî bir yönetim anlayışının aksine, yönetim süreçlerini ağ tabanlı ve dağıtılmış bir yapıya taşımayı hedefler. Özellikle vatandaş katılımı ve sivil toplumun yönetim süreçlerine dahil edilmesi, YKY'nin diğer paradigmalardan ayrılan önemli bir yönüdür. YKY, yalnızca daha iyi bir kamu hizmeti sunmayı değil, aynı zamanda toplumsal değerlerin korunmasını ve geliştirilmesini amaçlayan bir yaklaşımdır. YKY'de kamu yararını artırmaya yönelik temel değerler sosyal, politik, yönetsel ve ekonomik açıdan sırasıyla şu şekildedir: 'Birlikte üretim ve katılım', 'çoğulcu devlet ve karşılıklı bağımlılık', 'örgütlerarası ağlar' ve 'iş birliği ve ortaklıklar' (Çolak, 2019: 45). YKY'nin sosyal değeri olan 'birlikte üretim' (co-production) ve 'katılım' (participation), hizmet sağlayıcıları ile kullanıcılarının kamu hizmeti sürecine birlikte kaynak katkısı yaptığı bir anlayışı ifade etmektedir (Bovaird, 2007: 847).

Yeni kamu yönetimine yönelik eleştiriler de bulunmaktadır. Bu eleştiriler arasında, uygulamada karşılaşılan zorluklar ve teori ile pratik arasındaki

uyumsuzluk dikkat çekmektedir. Örneğin, YKY'nin karmaşık yönetim ağları ve çok paydaşlı yapıları, karar alma süreçlerinde zaman kaybına ve etkinlik kaybına yol açabilir. Ayrıca, özel sektör ve sivil toplum aktörlerinin kamu politikalarında artan etkisi, kamu yararı kavramının zedelenmesine neden olabilir. Eleştirmenler, YKY'nin bazen devletin liderlik rolünü yeterince tanımlamadığını ve bu nedenle hesap verebilirlik ilkesiyle çelişebileceğini savunmaktadır. Buna ek olarak, YKY'nin idealize edilmiş bir model olarak, farklı ülkelerdeki sosyo-ekonomik ve kültürel farklılıkları yeterince dikkate almadığı yönünde görüşler bulunmaktadır. Netice itibarıyla YKY, kamu yönetimi alanında önemli bir paradigma değişimini temsil etmektedir. Ancak bu model hem teori hem de uygulama düzeyinde çeşitli meydan okumalarla karşı karşıyadır. Eleştirilerine rağmen, YKY, karmaşık sorunlarla başa çıkma konusunda yönetim süreçlerini çeşitlendiren ve toplumsal katılımı artıran önemli bir çerçeve sunmaktadır. Bu bağlamda, Yeni Kamu Yönetişimi, 21. yüzyılın dinamik kamu yönetimi ihtiyaçlarına yönelik esnek ve yenilikçi bir çözüm arayışı olarak değerlendirilmektedir.

V. A. BÖLÜM DEĞERLENDİRMESİ

Yeni Kamu Yönetişimi yaklaşımı, kamu yönetiminde çok aktörlü katılımı, şeffaflık ve iş birliğini ön plana çıkararak, karmaşık toplumsal sorunların çözümünde devletin tek belirleyici olmaktan çıkıp, sivil toplum, özel sektör ve yurttaşlarla ortak yönetim modelleri geliştirmesini hedeflemiştir. Özellikle merkeziyetçi ve bürokratik yönetim yapılarının sınırlılıkları karşısında, yönetim anlayışı kamusal karar alma süreçlerine esneklik, yenilikçilik ve meşruiyet kazandırmıştır. Ancak Türkiye'de bu yaklaşımın uygulanmasında, sivil toplumun ve yerel aktörlerin kurumsal kapasitesinin yeterince gelişmemiş olması ile idari kültürdeki merkeziyetçi alışkanlıkların devam etmesi, yönetim uygulamalarının derinleşmesini sınırlandırmıştır (Pierre & Peters, 2000). Bununla birlikte, son yıllarda yerel yönetimlerin artan iş birliği pratikleri ve paydaş katılımı süreçleri, yeni kamu yönetişimi anlayışının kamu yönetimi sistemine entegrasyonunda önemli bir başlangıç noktası oluşturmuştur. Dolayısıyla modelin başarısı, yalnızca yasal düzenlemelerle değil, aynı zamanda toplumsal aktörlerin iş birliği ve yönetimde açıklık kültürünün güçlenmesiyle doğrudan bağlantılıdır.

VI. KAMU YÖNETİMİ YAKLAŞIMLARININ KARŞILAŞTIRMASI

Kamu yönetimi yaklaşımlarının mukayesesi, her bir modelin ortaya çıkış nedenlerini, temel özelliklerini, güçlü ve zayıf yönlerini anlamak için önemli bir çerçeve sunar. Yönetim anlayışları, tarihsel bağlamda farklı dönemlerin

ihtiyaçlarına cevap vermek üzere şekillenmiş ve her biri kendi içinde belirli hedefler ve öncelikler belirlemiştir. Aşağıda yer alan tabloda, Geleneksel Kamu Yönetimi'nden başlayarak Yeni Kamu Yönetimi, Yeni Kamu İşletmeciliği, Yeni Kamu Hizmeti ve Yeni Kamu Yönetişimi yaklaşımlarının ortaya çıkış nedenleri, temel özellikleri, eleştirileri, benzerlikleri ve farklılıklarıyla karşılaştırılmıştır. Bu karşılaştırma, kamu yönetimi anlayışlarının tarihsel evrimini ve bu modellerin modern kamu hizmetleri üzerindeki etkilerini bir bütün olarak değerlendirme fırsatı sunmaktadır. Bu tablo esasında tüm çalışmanın özeti ve çıktısını oluşturmaktadır.

Aşağıdaki tabloda kamu yönetimi yaklaşımlarının temel bileşenleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu modellerin gelişim süreci incelendiğinde, kamu yönetimi yaklaşımlarının yalnızca teorik bir çerçevede sunulmadığı, aynı zamanda belirli tarihsel, ekonomik ve siyasal koşulların bir sonucu olarak şekillendiği görülmektedir. Her model, kendisinden önceki yaklaşımların eksikliklerine bir tepki olarak doğmuş, kamu yönetimi sistemlerinin daha etkin, hesap verebilir ve katılımcı hale gelmesini amaçlamıştır. Ancak, bu süreçte benimsenen yöntemler ve uygulama pratikleri birbirinden önemli ölçüde farklılık göstermektedir.

Geleneksel Kamu Yönetimi (GKY), Sanayi Devrimi'nin merkezîyetçi ve bürokratik yönetim anlayışının bir ürünü olarak doğmuş ve uzun yıllar boyunca egemen yönetim modeli olmuştur. Ancak, katı hiyerarşik yapısı ve değişime direnç gösteren yapısı nedeniyle, zamanla kamu hizmetlerinin verimliliğini artırmak yerine bürokratik hantallık yaratmasıyla eleştirilmiştir. 1980'lerden itibaren hızla yayılan Yeni Kamu Yönetimi (YKY), bu eksiklikleri gidermek amacıyla özel sektörün yönetim tekniklerinden ilham alarak kamu yönetimini daha esnek, verimli ve sonuç odaklı bir yapıya dönüştürmeyi amaçlamıştır. Özellikle hesap verebilirlik, performans yönetimi ve piyasa odaklı mekanizmaların kamu sektörüne entegrasyonu, YKY'nin temel unsurları olmuştur. Ancak, YKY'nin verimliliği önceleyen piyasa odaklı yaklaşımı, kamu hizmetlerinde sosyal adalet, eşitlik ve kamu yararı gibi temel değerlere zarar verdiği yönünde eleştirilmiştir. Bu noktada, Yeni Kamu Hizmeti (YKH) modeli, kamu yönetiminde vatandaşların aktif birer demokratik aktör olarak konumlandırılması gerektiğini savunarak YKY'ye önemli bir alternatif sunmuştur. YKH, kamu hizmetlerinin yalnızca maliyet-etkinlik ve rekabet prensipleriyle değil, aynı zamanda etik değerler, toplumsal katılım ve kamu yararını önceleyen bir perspektifle yönetilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Son yıllarda kamu yönetimi literatüründe giderek daha fazla tartışılan Yeni Kamu Yönetişimi (YKYön) yaklaşımı ise, merkezîyetçiliği aşan, devlet, özel sektör ve sivil toplum kuruluşlarının ortak bir yönetim anlayışıyla kamu politikalarını oluşturmasını öngören bir model olarak öne çıkmaktadır. Günümüzün küresel yönetim dinamikleri göz önünde bulundurulduğunda,

özellikle çok paydaşlı yönetim süreçlerinin artan karmaşıklığı, YKYön'ü kamu yönetimi sistemleri için daha cazip hale getirmektedir. Ancak bu modelin karar alma süreçlerini yavaşlatması, çıkar grupları arasında koordinasyon sorunları yaratması ve hesap verebilirliği zorlaştırması gibi pratik sorunları da bulunmaktadır

Tablo 2. Kamu Yaklaşımlarının Karşılaştırması

Kriter	Geleneksel Kamu Yönetimi	Yeni Kamu Yönetimi	Yeni Kamu İşletmeciliği	Yeni Kamu Hizmeti	Yeni Kamu Yönetimi
Ortaya Çıkış Dönemi	19. Yüzyıl sonu – 20. Yüzyıl başı	1980'ler	1980'ler	1990'lar	2000'ler
Ortaya Çıkış Nedenleri	Sanayi Devrimi sonrası düzen ve kontrol ihtiyacı	Neoliberal politikaların yükselişi, devletin daha verimli çalışması gerektiği düşüncesi	Kamu yönetiminin özel sektör teknikleriyle daha etkin olabileceği düşüncesi.	Yeni Kamu Yönetimi anlayışının piyasa odaklı yapısına tepki;	Küreselleşme, çok aktörlü yönetim ihtiyacı
Temsil Edenler	Max Weber, Henri Fayol, Woodrow Wilson Frank J. Goodnow, Frederick Taylor, Luther Gulick, Lyndall Urwick	Dwight Waldo, David Osborne, Ted Gaebler Christopher Hood, George Frederickson	David Osborne, Ted Gaebler Christopher Hood	Janet ve Robert Denhardt,	Rhodes, Stoker Elinor Ostrom

Temel Odak Noktası	Bürokrasi Kurallar İstikrar Merkeziyetçilik	Verimlilik Etkinlik Sonuç odaklılık	Özel sektör mantığının kamuya aktarılması	Vatandaş katılımı, kamu yararı, demokratik değerler	Katılımcılık, şeffaflık, çok aktörlü yönetim
Vatandaşın Rolü	Pasif hizmet alıcısı	Müşteri	Müşteri	Demokratik bir birey	Ortak, katılımcı aktör
Yönetim Anlayışı	Hiyerarşik, merkeziyetçi ve kurallara dayalı	Sonuç odaklı, rekabetçi, piyasa mekanizmalarıyla çalışan	Performansa dayalı, esnek ve rekabetçi	Demokratik, etik, katılımcı	Ağ tabanlı, çok düzeyli, yerel odaklı
Temel İlkeler	Rasyonel Bürokrasi Hukuka uygunluk Tarafsızlık	Performans ölçümü, özelleştirme, maliyet-etkinlik	Verimlilik, sonuç odaklılık, maliyet düşürme	Kamu yararı, etik değerler, vatandaş odaklılık	Katılımcılık Şeffaflık, Yerel yönetimlerin güçlendirilmesi
Aldığı Eleştiriler	Katı yapısı, değişime dirençli olması esnek olmaması	Sosyal adalet ve katılımcılığı göz ardı etmesi	Kamusal değerleri ihmal etmesi, piyasa odaklı olması	İdealist ve pratik uygulanabilirliğinin düşük olarak görülmesi	Karmaşık yapıların karar alma süreçlerini yavaşlatması

Kamu Hizmeti Sunum Yöntemi	Merkezi ve kurallara dayalı bir şekilde sunulur.	Özelleştirme , dış kaynak kullanımı ve piyasa odaklı sunulur.	Özel sektör tekniklerine dayalı, sonuç odaklı sunulur.	Katılımcı süreçlerle, kamu yararı gözetilerek sunulur.	Ağ yapıları ve çok aktörlü iş birlikleri ile sunulur.
Diğer Yaklaşımlardan Farkı	Hiyerarşik ve merkeziyetçi olması. Diğer yaklaşımlar da bu yapılar daha esneklerdir.	Özel sektör mantığını benimsemesi . Kamusal değerleri ihmal edebilir.	Tamamen piyasa mekanizmalarına dayalı olması. Sosyal boyutları sınırlıdır.	Vatandaşın aktif katılımını merkezine alması. Daha az ekonomik, daha çok etik odaklıdır.	Ağ yapısı ve çok aktörlü iş birliklerine dayanması. Hiyerarşi çok azdır.
Diğer Yaklaşımlara Benzediği Yönler	Kamu hizmetlerinde düzen ve tarafsızlık sağlama hedefi	Verimlilik ve etkinlik vurgusu	Verimlilik ve performansa dayalı yapı	Kamu yararını gözetme ve etik değerlere vurgu	Katılımcılığı artırma ve şeffaflık vurgusu

Tablodaki veriler, bu yaklaşımların her birinin kamu yönetimi anlayışına farklı açılardan katkı sunduğunu göstermektedir. GKY'nin otoriteyi ve merkezi denetimi önceleyen yapısına karşılık, YKY ve YKİ verimliliği ve rekabeti öne çıkarmış, YKH vatandaş katılımına vurgu yapmış, YKYön ise çok aktörlü yönetim mekanizmalarını sistematik hale getirmeye çalışmıştır. Ancak, bu yaklaşımların her biri belirli koşullar altında başarılı olabilirken, hiçbiri tüm yönetim sistemlerine evrensel olarak uygulanabilecek kusursuz bir model sunmamaktadır. Örneğin, piyasa mekanizmalarının güçlü olduğu gelişmiş ülkelerde YKY ve YKİ başarıyla uygulanabilirken, güçlü bir sosyal devlet anlayışına sahip ülkelerde YKH daha etkili olabilir. Benzer şekilde, Yeni Kamu Yönetimi, demokratik katılımın kurumsallaştığı sistemlerde başarılı olmasına rağmen, yönetim süreçlerinin oturmadığı ülkelerde etkili bir model olmaktan uzak kalabilmektedir. Bu değerlendirme, kamu yönetimi yaklaşımlarının sabit, değişmez teoriler olmadığını, aksine dinamik ve sürekli evrim geçiren yapılar olduğunu göstermektedir. Ülkelerin siyasi, ekonomik ve toplumsal koşullarına göre bu modellerin farklı kombinasyonlarının uygulanması, kamu yönetiminde daha dengeli ve sürdürülebilir reformların önünü açabilir. Kamu yönetimi literatüründe giderek artan ampirik çalışmalar, bu modellerin pratikte nasıl

uygulandığını analiz ederek, teorik çerçevenin somut politikalarla nasıl uyum sağladığını incelemektedir. Bu bağlamda, gelecekte yapılacak çalışmaların, bu yaklaşımların sadece teorik çerçevesini değil, aynı zamanda saha araştırmalarıyla farklı ülkelerdeki uygulama pratiklerini karşılaştırmalı olarak ele alması, literatüre önemli katkılar sunacaktır.

Tabloda yaklaşımların temsilcileri yer almaktadır. Yeni kamu yönetimi yaklaşımında ve yeni kamu işletmeciliği yaklaşımında David Osborne, Ted Gaebler, Christopher Hood bulunmaktadır. Yaklaşımlarda aynı isimlerin yer almasının temel nedeni, bu iki yaklaşımın neoliberal temeller üzerine inşa edilmesi ve birbirinden etkilenmesidir. Her iki model de piyasa odaklı mekanizmalarla kamu hizmetlerini yeniden yapılandırmayı hedeflemiş, bu doğrultuda Osborne ve Gaebler gibi temsilcilerden ilham almıştır. Ancak YKİ, daha spesifik olarak kamu yönetimini işletme teknikleriyle dönüştürmeye odaklanırken, YKY daha genel bir reform hareketi olarak geniş bir vizyon sunmuştur. Bu durum, teorisyenlerin iki farklı yaklaşıma da katkıda bulunmasını ve bu yaklaşımlar arasında önemli bir ortak payda oluşmasını sağlamıştır.

Tablodaki veriler kamu yönetimi yaklaşımlarının zaman içindeki dönüşümünü, temel ilkelerini ve aralarındaki farkları açıkça ortaya koymaktadır. Ancak, bu yaklaşımların yalnızca teorik çerçevede ele alınması yeterli değildir. Gelecekteki araştırmaların, farklı kamu yönetimi modellerinin pratikte nasıl işlediğini ve hangi bağlamlarda daha etkin sonuçlar doğurduğunu incelemesi, kamu yönetimi disiplini için önemli bir araştırma alanı olmaya devam edecektir.

Farklı kamu yönetimi yaklaşımlarının tarihsel ve kavramsal açıdan karşılaştırılması, yönetim modellerinin toplumsal, siyasal ve ekonomik koşullar tarafından nasıl şekillendiğini açıkça göstermektedir. Geleneksel kamu yönetimi, merkeziyetçi ve kuralcı yapısıyla uzun süre toplumsal istikrarı ve öngörülebilirliği sağlamıştır. Ancak, değişen ihtiyaçlar ve vatandaş talepleri karşısında, esneklik ve katılımcılık konularında yetersiz kalmıştır. Yeni kamu yönetimi ve yeni kamu işletmeciliği yaklaşımları, özellikle etkinlik ve verimlilik hedefiyle kamu yönetimine piyasa mantığı ve rekabetçi unsurlar kazandırmış; fakat kamu hizmetinin sosyal adalet ve eşitlik gibi değerleri ikinci plana itilmiştir. Buna karşılık yeni kamu hizmeti ve yeni kamu yönetişimi, yurttaş katılımı, şeffaflık ve çok aktörlü yönetim ilkeleriyle, çağdaş kamu yönetimi anlayışının daha kapsayıcı bir çerçevede yeniden inşa edilmesine katkı sunmuştur. Türkiye’de ise, bu yaklaşımların uygulanmasında merkeziyetçi kamu yönetimi geleneğinin güçlü etkisi, reformların kurumsal düzeyde derinleşmesini sınırlandırmış; yönetimde bütüncül bir dönüşümün gerçekleşmesini engellemiştir (Oktay, 2020, s.212-216). Sonuç olarak,

günümüzde etkili ve demokratik bir kamu yönetimi için, tarihsel birikimi göz ardı etmeksizin, esneklik, katılımcılık ve şeffaflık ilkelerini kurumsal kültüre yerleştiren bütüncül modellerin geliştirilmesi gerekmektedir

SONUÇ

Kamu yönetimi yaklaşımlarının tarihsel evrimi, toplumsal ihtiyaçların değişimiyle paralel bir gelişim göstermiştir. Her bir yaklaşım, kendi döneminin ekonomik, siyasal ve sosyal dinamiklerine uygun çözümler sunmuş; ancak bu çözümlerin her biri farklı güçlü ve zayıf yönler barındırmıştır. Geleneksel kamu yönetiminin merkeziyetçi ve bürokratik yapısı, düzen ve istikrar sağlama açısından etkili olmuş; ancak katılığı ve değişime karşı direnç göstermesi, zamanla yetersizliğini ortaya koymuştur. YKY ve YKİ, piyasa mekanizmalarını kamu yönetimine entegre ederek verimlilik ve etkinlik kavramlarını ön plana çıkarmış; ancak bu modellerin piyasa odaklı yapısı, toplumsal eşitlik ve etik değerlere dair endişeleri de beraberinde getirmiştir. Daha sonraki dönemlerde ortaya çıkan yeni kamu hizmeti ve yeni kamu yönetimi ise katılımcılığı, şeffaflığı ve demokratik değerleri savunarak daha insan odaklı bir kamu yönetimi anlayışı geliştirmiştir.

Makalenin ortaya koyduğu temel bulgulardan biri, kamu yönetimi yaklaşımlarının birbirinden ayrılan yönlerinin belirginleşmesinin gerekliliğidir. Özellikle yeni kamu yönetimi ile yeni kamu işletmeciliği arasında sıklıkla yaşanan kavramsal karışıklık, bu iki yaklaşımın yanlış bir şekilde eş anlamlı kullanılmasına yol açmıştır. Yeni kamu yönetimi, geniş kapsamlı bir reform hareketi olarak devletin işlevlerini yeniden düzenlemeye odaklanırken, yeni kamu işletmeciliği daha çok özel sektör odaklı yönetim araçlarını benimseyerek kamu hizmetlerini işletme mantığıyla yürütme çabasıdadır. Bu farklılıkların net bir şekilde ortaya konulması hem akademik literatür hem de uygulamalar açısından önem taşımaktadır.

Yaklaşımlar arasındaki değerlendirme, modern kamu yönetiminin geleceği açısından da önemli ipuçları sunmaktadır. Geleneksel kamu yönetiminin merkeziyetçiliği ve hukuka bağlılık vurgusu, günümüzün karmaşık sorunlarıyla başa çıkmada yetersiz görünse de bu yaklaşımın kurallara dayalı düzen ve tarafsızlık ilkeleri, hâlâ modern yönetim sistemlerinde temel bir referans noktasıdır. Yeni kamu yönetimi ve yeni kamu işletmeciliği ise verimlilik ve hesap verebilirlik gibi değerleri vurgulasa da bu yaklaşımlar sosyal adalet ve eşitlik konularında eksiklikler barındırmaktadır. Yeni kamu hizmeti ve yeni kamu yönetimi ise toplumsal katılım ve şeffaflık gibi demokratik değerleri vurgulayarak günümüzün çok aktörlü yönetim ihtiyaçlarına daha uygun çözümler sunmaktadır.

Günümüze ışık tutan yaklaşımlar açısından değerlendirildiğinde, yeni kamu yönetişimi modelinin karmaşık ve çok yönlü sorunlarla başa çıkma kapasitesi dikkat çekmektedir. Günümüz dünyasında, küreselleşme, iklim değişikliği, dijitalleşme ve toplumsal eşitsizlikler gibi sorunlar, tek bir otoritenin çözüm üretebileceği çerçeveyi aşmıştır. Bu nedenle, devlet, özel sektör ve sivil toplumun ortak çalışmasını teşvik eden ve katılımı temel alan yeni kamu yönetişimi, 21. yüzyılın yönetim ihtiyaçlarına daha iyi cevap verebilecek bir çerçeve sunmaktadır. Ancak bu modelin uygulamada karşılaştığı zorluklar, örneğin karar alma süreçlerinin karmaşıklığı ve paydaşlar arasındaki çıkar çatışmaları, çözülmesi gereken önemli sorunlardır. Bununla birlikte, yeni kamu hizmetinin vatandaş odaklı yapısı ve demokratik katılım vurgusu, modern kamu yönetimi için önemli bir referans noktası olarak değerlendirilmektedir. Kamu yönetiminin temel amacı yalnızca verimlilik ve etkinlik değil, aynı zamanda toplumsal eşitlik, etik değerler ve kamu yararının sağlanması olmalıdır. Yeni kamu hizmetinin bu değerleri ön plana çıkarması, gelecekteki kamu yönetimi yaklaşımlarına ışık tutabilir.

Sonuç itibarıyla kamu yönetimi yaklaşımlarının birbirinden öğrenmesi gereken unsurlar bulunmaktadır. Geleceğin kamu yönetimi anlayışı, bürokrasinin düzen sağlama yetkinliğini, yeni kamu yönetiminin verimlilik vurgusunu, yeni kamu hizmetinin etik ve vatandaş odaklı değerlerini ve yeni kamu yönetişiminin çok aktörlü yapısını bir araya getiren hibrit bir model geliştirmelidir. Bu tür bir model hem kamu hizmetlerinin etkinliğini artırabilir hem de toplumsal ihtiyaçlara daha kapsayıcı ve sürdürülebilir bir şekilde yanıt verebilir. Bu çalışmanın sunduğu karşılaştırmalı analiz, kamu yönetiminin gelecekteki yönelimlerini anlamak ve bu alandaki teorik ve pratik bilgi birikimini derinleştirmek açısından önemli bir katkı sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- Akçakaya, M. (2016). Weber'in bürokrasi kuramının bugünü ve geleceği. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Özel Sayı, Aralık.
- Aksu, İ. F. (2012). Yönetim anlayışında meydana gelen değişikliklerin çalışma hayatını düzenleyen normlara yansımaları: Esneklik yaklaşımı (Rapor No: 1). Türk Akademisi Siyasi Sosyal Araştırmalar Vakfı, Sosyal ve Kültürel Araştırmalar Merkezi.
- Altan, İ. (2020). *Türkiye'de yeni kamu işletmeciliği yazınının gelişimi ve mevcut durumunun analizi* [Yüksek lisans tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Aydın, A. H. (2016). *Kamu yönetimine giriş*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Bahçıvan, S. (2022). Yeni kamu yönetimi hareketinin ortaya çıkmasını sağlayan Minnowbrook konferansları. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 23(2), 221–235. <https://doi.org/10.17494/Ogusbd.1109180>
- Baransel, A. (1979). *Çağdaş yönetim düşüncesinin evrimi*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Bovaird, T. (2007). Beyond engagement and participation: User and community coproduction of public services. *Public Administration Review*, 67(5), 846–860.
- Çamur, Ö., & Aydın, A. (2022). Yeni kamu yönetimi anlayışının etik temelleri ve kamu yönetiminde etik yönetimin gelişmesi üzerindeki etkisi. In *Yeni kamu yönetimi anlayışının etik temelleri ve kamu yönetiminde etik yönetimin gelişmesi üzerindeki etkisi* (ss. 148–159).
- Çevik, H. H. (2010a). *Kamu yönetimi: Kavramlar, sorunlar, tartışmalar* (1. baskı). Ankara: Seçkin Yayınları.
- Çevik, H. H. (2010b). Kamu yönetimi biliminin gelişimi. In S. Sözen (Ed.), *Kamu yönetimi*. Anadolu Üniversitesi.
- Çevikbaş, R. (2012). Yeni kamu yönetimi anlayışı ve Türkiye uygulamaları. *Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 9–32.
- Çolak, Ç. (2019). XI. Kalkınma planında yeni kamu yönetişimi paradigmasından izler. *Ombudsman Akademisi*, 6(11), 39–71.
- Demirel, D. (2015). Üçüncü yol politikalarında yeni kamu yönetiminin izleri. *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 29(1), 137–153.
- Demir, K. A. (2014). Klasik kamu yönetimi yapısından yerelleşmeye geçiş: Yönetişim kapsamında bir değerlendirme. *Anemon Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(2), 151–154.

- Denhardt, R. B. (1977). The continuing saga of the new public administration. *Administration & Society*, 9(2), 253–261.
- Denhardt, R. B. (1993). *The pursuit of significance: Strategies for managerial success in public organizations*. Florida: Harcourt Brace & Company.
- Denhardt, R. B. (1997a). Local governments learn to put “citizens first.” *PA Times*, 20(2), 1–2.
- Denhardt, K. G. (1997b). The management of ideals: A political perspective on ethics. *International Journal of Public Administration*, 20(4–5), 1091–1115.
- Denhardt, R. B., & Denhardt, J. V. (2000). The new public service: Serving rather than steering. *Public Administration Review*, 60(6), 549–559.
- Denhardt, J. V., & Denhardt, R. B. (2007). *The new public service: Serving, not steering* (Expanded ed.). Armonk, NY: M.E. Sharpe.
- Dülger, İ. P., & Tosun, İ. (2019). Geleneksel kamu yönetimi yaklaşımında iki kırılma noktası: Herbert Simon ve Kamu Tercihi Okulu. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47(2), 159–174.
- Eryılmaz, B. (2011). *Kamu yönetimi: Geleneksel, modern ve yeni yöntemler* (5. baskı). Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Eryılmaz, B., & Biriciklioğlu, H. (2011). Kamu yönetiminde hesap verilebilirlik ve etik. *İş Ahlakı Dergisi*, 4(7), 19–45.
- Eryılmaz, B. (2013). *Bürokrasi ve siyaset: Bürokratik devletten etkin yönetime* (5. baskı). İstanbul: Alfa Yayınları.
- Eryılmaz, B. (2015). *Kamu yönetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Fayol, H. (2005). *Genel ve endüstriyel yönetim*. İstanbul: Adres Yayınları.
- Frederickson, H. G. (1989). Minnowbrook II: Changing epochs of public administration. *Public Administration Review*, 49(2), 95–100.
- Frederickson, H. G. (1997). Introduction. *International Journal of Public Administration*, 20(4–5), 817–836.
- Fry, B. R., & Nigro, L. G. (1996). Max Weber and U.S. public administration: The administrator as neutral servant. *Journal of Management History*, 2(1), 37–46.
- Genç, F. N. (2010). Yeni kamu hizmeti yaklaşımı. *Türk İdare Dergisi*, (466), 145–160.

- Göküş, M. (2011). *Kamu hizmeti: Kuram, politika, uygulama*. Konya: Çizgi Kitabevi.
- Görmüş, A. Ş. (2001). İşletmelerde kalite ve verimliliğin sağlanmasında çalışanların yönetime katılmasının yönetim teorileri ve fonksiyonları açısından önemi. *Ekonomik ve Teknik Dergi*, (474), 86.
- Gulick, L. (1937). Notes on the theory of organization. In L. Gulick & L. Urwick (Eds.), *Papers on the science of administration* (pp. 1–50). New York: Institute of Public Administration. (Alıntı kaynağı: Thompson, K. [Ed.], *The early sociology of management and organizations*, Vol. IV. London & New York: Routledge, 2003.)
- Gülden, M. (2019). *Geleneksel kamu yönetiminden kamu işletmeciliğine geçiş: Personel yönetiminde farklılaşma ve Türkiye'ye yansımaları* [Yüksek lisans tezi, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü].
- Hughes, O. E. (2014). *Public management and administration: An introduction* (4th ed.). London: Palgrave Macmillan.
- Hood, C. (1991). A public management for all seasons? *Public Administration Review*, 69, 3–19.
- Karaboğa, T., & Zehir, C. (2020). Henri Fayol ve yönetim alanına katkıları üzerine bir inceleme. *IBAD Sosyal Bilimler Dergisi*, (7), 53–68. <https://doi.org/10.21733/ibad.665130>
- Karcı, Ş. M. (2008). Yeni kamu işletmeciliği yaklaşımının temel değerleri üzerine bir inceleme. (*Eksik bilgi: Dergi veya yayın yeri belirtilmemiş – eğer kitap bölümü ya da dergi makalesi ise lütfen tamamla*).
- Kartal, T. (2006). Türkiye'de kamu yönetimi reformları ve yerel yönetim. *Sosyo-Ekonomi Dergisi*, 6(2), 26–32.
- Kerman, U. (2016). Yönetim biliminin öncülerinden Woodrow Wilson ve Frederick Winslow Taylor'un farklı bir açıdan değerlendirilmesi. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 8(14), 232–247.
- Lynn, L. E. Jr. (2001). The myth of the bureaucratic paradigm: What traditional public administration really stood for. *Public Administration Review*, 61(2), 144–160.
- Oktay, T. (2020). 1920-2020 döneminde Türkiye'de belediyelerin gelişimi. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*, 5(2), 171-223.
- O'Leary, R., Van Slyke, D. M., & Kim, S. (Eds.). (2010). *The future of public administration around the world: The Minnowbrook perspective*. Washington, DC: Georgetown University Press.

- Ozan, M. S., & Yolcu, F. S. (2021). Geleneksel ve yeni kamu yönetimi: Karşılaştırmalı bir inceleme. In *Proceedings of the 4th International European Conference on Interdisciplinary Scientific Research* (pp. 578–579). Warsaw, Poland.
- Ömürganülşen, U. (1997). The emergence of a new approach to the public sector: The new public management. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 52(1), 517–565.
- Ömürganülşen, U. (2015). Kamu sektörünün yönetimi sorununa yeni bir yaklaşım: Yeni kamu işletmeciliği. In M. Acar & H. Özgür (Eds.), *Çağdaş kamu yönetimi I* (pp. 3–43). Ankara: Nobel Yayınları.
- Ömürganülşen, U., & Doig, A. (2010). Public sector reform and new public management: Turkey in comparative perspective. *International Journal of Public Administration*, 33(12-13), 728–739. <https://doi.org/10.1080/01900692.2010.514451>
- Özer, M. A., Akçakaya, M., Yaylı, H., & Yücel Batmaz, N. (2015). *Kamu yönetimi klasik: Yapı ve süreçler*. Ankara: Adalet Yayınevi.
- Özer, A. (2005). Günümüzün yükselen değeri: Yeni kamu yönetimi. *Sayıştay Dergisi*, (59), 3–46.
- Öztaş, N. (2015). *Yönetim* (3. baskı). Ankara: Otorite Yayınları.
- Öztürk, K. Ö. (2003). *Bürokrasinin gücü ve siyaset*. Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Özgür, H., & Ciğeroğlu Öztepe, M. (2015). Amerikan Yeni Kamu Yönetimi Hareketi (YKYH): Sosyal adalet ve hakkaniyet odaklı bir kamu yönetimi arayışı. In Ö. Köseoğlu & M. Z. Sobacı (Eds.), *Kamu yönetiminde paradigma arayışları: Yeni kamu işletmeciliği ve ötesi*. Ankara
- Robinson, M. (2015). *From old public administration to the new public service: Implications for public sector reform in developing countries*. Singapore: United Nations Development Programme, GCPSE.
- Pierre, J., & Peters, B. G. (2000). *Governance, politics and the state*. London: Macmillan Press.
- Pollitt, C., & Bouckaert, G. (2017). *Public management reform: A comparative analysis – Into the age of austerity* (4th ed.). Oxford: Oxford University Press.
- Sezen, S. (2006). Northcote-Trevelyan raporu ve kamu personel yönetimi reformları. *Türkiye İdare Dergisi*, 77(2), 16.

- Scorr, P. (1985). A seminar with Dwight Walo: People and policies in public administration. In P. Scorr (Ed.), *Critical cornerstones of public administration* (pp. 225–234).
- Soysal, A., & Uzan, M. (2023). Yönetimin temel fonksiyonları bağlamında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinde karşılaşılan sorunlara çözüm önerileri. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 28(3), 387–400.
- Tarhan, A. B., & Ezici, E. (2011). Kamu hizmetlerinin üretiminde yeni kamu yönetimi anlayışı ve toplam kalite yönetimi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 3(2), 13–21.
- Taylor, F. W. (1911). *The principles of scientific management*. New York: Harper & Brothers.
- TESEV. (2008). *Yerel yönetim ve reformlar*. Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı.
- Tozlu, A. (2017). “Gerçek” yeni kamu yönetimi hareketi nedir? *Türk İdare Dergisi*, (484).
- Tuncer, A., & Usta, S. (2013). İki kriz arasında yönetim: Yeni kamu işletmeciliği. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 181–195.
- Tunç, A. (2015). Yeni kamu yönetimi anlayışı açısından “sosyal yardım yönetimine” yönelik bir değerlendirme. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 7(13), 190–206.
- Üstüner, Y. (2000). Kamu yönetimi kuramı ve kamu işletmeciliği okulu. *Amme İdaresi Dergisi*, (33), 50–62.
- Ütük, U. (2015). Denhardt ve Denhardt’ın yeni kamu hizmeti kuramına bakış. *Sayıştay Dergisi*, (99).
- Weber, M. (1998). *Sosyoloji yazıları* (T. Parla, Çev., 2. baskı). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Wilson, W. (1887). The study of administration. *Political Science Quarterly*, 2(2), 197–222.
- Wilson, W. (2016). Kamu yönetimi klasikleri. In J. M. Shafritz & A. C. Hyde (Eds.), *İdarenin incelenmesi* (H. Akdoğan & S. Altuntop, Çev., pp. 1–24). Ankara: Global Yayıncılık.
- Wilson, W. (2018). *İdarenin incelenmesi* (N. Şat, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.

Kitap Değerlendirmesi

Faşizme Heves Etmek Demokrasiye Karşı En Büyük Tehdidi Anlamak İçin Bir Rehber

Federico Finchelstein, 2025, İletişim Yayınları, 253.

Tuğba Pusa¹

Son on yılda siyaset bilimi literatüründe faşizm ve popülizmin demokrasiler üzerindeki etkilerine ilişkin akademik çalışmalar belirgin şekilde artmıştır. Aşırı sağ partilerin yükselişi ve popülist liderlerin iktidara gelişindeki artış, demokrasilerin otoriterleşme eğilimleriyle karşı karşıya kalabileceği yönündeki endişeleri gündeme taşımıştır (Inglehart ve Norris 2019). Bununla birlikte, literatürde bu iki olgu çoğunlukla ayrı değerlendirilmekte; aralarındaki tarihsel ve ideolojik ilişkiyi bütüncül biçimde ele alan çalışmalar sınırlı kalmaktadır. Bu noktada, Arjantinli tarih profesörü Federico Finchelstein'in *Faşizme Heves Etmek* adlı eseri, literatürdeki söz konusu boşluğu doldurarak hem kuramsal hem de tarihsel açıdan özgün bir değerlendirme sunmaktadır.

¹ İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Doktora Öğrencisi, tugbapusaa@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9822-1180.
Doi: 10.5281/zenodo.16028979

Geliş Tarihi: 20 Mayıs 2025
Received: 20 May 2025

Kabul Tarihi:01 Haziran 2025
Accepted:01 June 2025

Bu makaleye atıf için/ *To cite this article:* Pusa, T.. (2025). Kitap Değerlendirmesi. Faşizme Heves Etmek Demokrasiye Karşı En Büyük Tehdidi Anlamak İçin Bir Rehber. Federico Finchelstein. *Politik Psikoloji Dergisi*, 5(1),124-128.

Federico Finchelstein, faşizm ve popülizm arasındaki tarihsel, ideolojik ve siyasal ilişkiyi ele alarak günümüzdeki otoriter yönelimleri açıklamayı amaçlamaktadır. Kitap, günümüzde bazı popülist liderlerin faşizme heves ettiklerini, demokratik kurumları zayıflatan ve otoriterleşmeye yol açan yeni bir siyasal liderlik biçimi ortaya koyduklarını ileri sürmektedir. Finchelstein, bu liderleri *faşist özentiler* olarak kavramsallaştırmaktadır. Bu kavram, faşizm ile günümüz sağ popülizmi arasındaki ilişkiyi anlamaya yönelik özgün bir kuramsal çerçeve sunar.

Finchelstein, Nazi Almanyası, Faşist İtalya ve Arjantin'deki Peronizm gibi klasik örneklerle günümüz liderlerini karşılaştırmakta; Trumpizm, Bolsonarizm ve Hindistan'daki Modi yönetimini bu tarihsel bağlam içinde değerlendirmektedir. Özellikle 2015 yılında Trump'ın başkanlık adaylığını ilan etmesiyle başlayan süreç, faşizmin popülizme evrilerek yeniden şekillendiği kritik bir nokta olarak ele alınır. Finchelstein, özellikle Donald Trump, Jair Bolsonaro, Viktor Orbán ve Narendra Modi gibi liderlerin söylem ve uygulamalarında, faşist ideolojinin tarihsel izlerini taşıyan otoriter eğilimlerin belirgin biçimde görüldüğünü ileri sürer. Bu liderler, geçmişteki popülist liderlerden farklı olarak sadece halkın gerçek temsilcisi olduklarını ileri sürmekle kalmaz; aynı zamanda totaliter yalanlara, ırkçı söylemlere ve anayasal düzeni içten zayıflatmaya yönelik hukuk dışı yöntemlere başvururlar. Genellikle seçimle iş başına gelseler de demokratik meşruiyeti bir araç hâline getirerek iktidarlarını sürdürmeye yönelik stratejiler uygularlar.

Dört ana bölümden oluşan kitapta, her bir bölüm başlığı faşizmi oluşturan temel unsurları ele almakta: şiddet ve siyasetin militarizasyonu, yalanlar ve propaganda, yabancı düşmanlığı siyaseti ve diktatörlük. İlk bölümde, faşizmin şiddeti hem meşru hem de zorunlu bir araç olarak kullandığı anlayış analiz edilir. Finchelstein'a göre, "faşist özentiler" faşizme yakın eğilimler sergilemekle birlikte, onları tam anlamıyla "faşist" olarak tanımlamak mevcut koşullarda mümkün değildir. Zira bu liderler şiddeti yüceltmelerine rağmen, henüz demokrasiyi tam bir diktatörlüğe dönüştürmemiş ve faşizmin ayırt edici özelliği olan teröre dayalı sınırsız şiddet uygulamasına başvurmamışlardır. Bununla birlikte, teşvik ettikleri şiddet, demokrasiler açısından ciddi bir tehdit oluşturmaktadır ve faşizmle yakından bağlantılıdır (Finchelstein, 2025: 82).

İkinci bölüm, faşizmin sistematik yalan ve propagandaya dayalı gerçeklik inşasını ele alır. Finchelstein, faşist liderlerin hakikatin tek temsilcisi olduklarını iddia ettiklerini ve muhalif tüm görüşleri yalan olarak yaftaladıklarını ifade eder. Günümüz faşist özentileri ise bu stratejiyi dijital çağın imkânlarıyla yeniden üretmektedir. Sosyal medyada yayılan komplo teorileri, seçimlere ilişkin asılsız hile iddiaları ve medyaya yönelik sistematik saldırılar, bu liderlerin kendi siyasal gerçekliklerini inşa etmelerine imkân tanımaktadır. Finchelstein'a göre, demokrasiyi savunmak istiyorsak, yalanların ve

propagandanın farkına varmak ve bunları ifşa etmek zorunludur (Finchelstein, 2025: 129).

Üçüncü bölüm, faşist ideolojinin temel bileşenlerinden biri olan yabancı düşmanlığı siyasetini konu edinir. Finchelstein'ın ifadesiyle, faşizm düşman olmadan var olamaz. Tarihsel olarak Yahudiler, göçmenler ve komünistler gibi gruplar faşist rejimlerde düşman ilan edilmiştir. Günümüzde ise benzer yaklaşım göçmen karşıtlığı, İslamofobi ve azınlık haklarına yönelik kısıtlamalar şeklinde kendini göstermektedir. Hindistan'da Başbakan Modi'nin Müslümanlara yönelik dışlayıcı söylemleri ile Avrupa'daki bazı aşırı sağcı liderlerin göçmen karşıtı politikaları, Finchelstein'ın "faşist özentiler" kavramsallaştırması çerçevesinde değerlendirilebilecek çağdaş örneklerdir.

Son bölüm, faşist rejimlerin merkezî figürü olan "mutlak lider" kavramına odaklanır. Mussolini ve Hitler gibi liderler, halkın iradesini yalnızca kendi kişiliklerinde somutlaştırdıklarını ileri sürmüş, temsilî kurumları işlevsizleştirmiş ve hukuku iktidarlarını pekiştirmek için araçsallaştırmışlardır. Finchelstein'a göre, faşist özentiler, demokratik yollarla iktidara gelseler de kurumları zayıflatarak tüm meşruiyeti kendi otoriteleri etrafında toplamaya çalışırlar.

Günümüzde popülist liderler, faşizmin bu dört temel unsurunun bazılarını doğrudan benimserken, diğerlerini ise örtük ve dolaylı biçimlerde uygulamaktadır. Popülizm, halkın iradesinin temsilî kurumlar yoluyla değil, doğrudan ve kişisel bir liderlik aracılığıyla ifade bulması gerektiği anlayışına dayanır. Popülist söylemde halk homojen bir bütün olarak görülür; siyasi muhalefet, azınlıklar ve medya bu bütünün dışına itilir. Finchelstein bu noktada, popülizmin demokratik kurumları tehdit ettiğini, ancak bu kurumları tümüyle ortadan kaldırmadığını ifade eder. Kitapta popülist liderlerin otoriterliğe yönelmeleri, faşizme giden sürecin ilk adımı olarak değerlendirilir. Finchelstein'a göre, faşist özentilerin demokratik kurumları içeriden zayıflatmaları, hukuku kendi siyasi amaçları doğrultusunda kullanmaları ve toplumu kutuplaştıran bir söylem benimsemeleri faşizmin yeniden canlanması bağlamında endişe vericidir.

Faşizme Heves Etmek adlı kitap, siyaset bilimi literatürüne önemli bir kavramsal katkı sunmaktadır. Finchelstein'ın geliştirdiği *faşist özentiler* kavramı, faşizm ile günümüzdeki popülist siyaset arasında giderek belirsizleşen sınırları anlamaya yönelik yeni bir düşünsel çerçeve ortaya koyar. Bu kavram, popülist liderlerin açıkça faşist olarak nitelendirilemeyecekleri, ancak faşizmden beslenerek bu geleneğe heves ettikleri düşüncesine dayanır. Bu yönüyle eser, otoriterlik tartışmalarına yalnızca tarihsel benzerlikler üzerinden değil, ideolojik ve pratik süreklilikler üzerinden yaklaşmaktadır. Finchelstein, bu yeni siyasal liderlik biçimini analiz ederek demokrasinin içten içe yok olabileceğine dair uyarıda bulunmaktadır.

Federico Finchelstein bu kitabında, yalnızca kuramsal bir tartışma yapmakla kalmaz; aynı zamanda tarihsel karşılaştırma yöntemine dayanarak analizini güçlendirir. Yazarın kullandığı yöntem, kitabın kuramsal gücünü artırırken, küresel bir perspektif benimsemesi de eserin en güçlü yanlarından birini oluşturmaktadır. Kitap yalnızca Avrupa merkezli faşizm tartışmalarına bağlı kalmamakta; Latin Amerika, Asya ve Orta Doğu gibi farklı siyasal ve kültürel bağlamlardan örnekler sunarak faşizmin ve popülizmin küresel yükselişini analiz etmektedir. Bu yaklaşım, Batı dışı ülkelerdeki liderlik modellerini anlamada ve evrensel ölçekte otoriterleşme eğilimlerini karşılaştırmada önemli katkılar sunar.

Bununla birlikte, eserin zayıf yönleri de vardır. Öncelikle, *faşist özentiler* kavramı her bağlamda yeterli açıklayıcılığa sahip değildir. Popülizmin ideolojik çeşitliliği, özellikle sağ ve sol ekseninde farklılaşan yapısı göz önüne alındığında, bu çerçevenin evrensel geçerliliği tartışmalı hâle gelmektedir. Öte yandan, yazarın değerlendirmesi büyük ölçüde karizmatik lider figürleri üzerine inşa edilmiştir. Oysa popülist liderlerin yükselişi, sadece kişisel özelliklerle açıklanamayacak kadar çok boyutlu tarihsel ve yapısal koşullara dayanmaktadır. Savaşlar, ekonomik eşitsizlik, sınıfsal ayrışma, kitlesel göç hareketleri, iklim krizi ve artan toplumsal huzursuzluk gibi faktörler, popülizmin zeminini oluşturan dinamikler arasında yer alır. Finchelstein, her ne kadar demokrasiye yönelik faşist tehdidi başarıyla analiz etse de bu tehdide karşı geliştirilebilecek demokratik mekanizmaları ve kurumsal alternatiflere dair çözüm önerileri sunmamaktadır. Bu yönüyle eser, teşhis açısından güçlü bir analiz sunsa da çözüm üretme ve strateji geliştirme bakımından sınırlı bir yaklaşımla kalmaktadır.

Federico Finchelstein'in *Faşizme Heves Etmek* adlı eseri, hem kuramsal derinliği hem de tarihsel karşılaştırmalarıyla, günümüz demokrasilerini tehdit eden otoriter popülist eğilimleri anlamak için önemli bir referans kaynağı. Eser yalnızca siyaset bilimi alanında çalışan akademisyenler için değil, otoriterleşme süreçlerine ilgi duyan tüm okurlar için de yol gösterici nitelikte. Finchelstein, popülizm ile faşizm arasındaki karmaşık ilişkiyi kavramsal netlik içinde ortaya koyarken, demokratik kurumların içten içe aşındırılmasına karşı bir uyarı yapmakta. Kitap, küresel ölçekte artan otoriterleşme eğilimlerine işaret ederken, demokrasiyi savunmanın hâlâ mümkün olduğunu hatırlatmakta. "Otoriterlik durdurulamaz değildir" vurgusu, faşist özentilere karşı verilecek mücadelenin bu tehdidin önüne geçebileceğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

Inglehart, R., & Norris, P. (2019). *Cultural backlash: Trump, Brexit, and authoritarian populism*. Cambridge: Cambridge University Press.

Finchelstein, F. (2025). *Faşizme heves etmek: Demokrasiye karşı en büyük tehdidi anlamak için bir rehber* (Z. Şarlak, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.